

ÜSTÜN YETENEKLİLER EĞİTİMİ

DR. CEM ŞENOL

EĞİTİM
yayınevi

ÜSTÜN YETENEKLİLER EĞİTİMİ

Dr. Cem Şenol

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-5971-29-6

1. Baskı, Aralık 2024

Kütüphane Kimlik Kartı

ÜSTÜN YETENEKLİLER EĞİTİMİ

Dr. Cem Şenol

VII+106 s., 135x215 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-5971-29-6

Bu kitap, yazarın "Üstün Yetenekliler Eğitim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri (BİLSEM Örneği)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc. P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

 kitapmatik
EĞİTİM YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VI
1. GİRİŞ.....	1
2. ÜSTÜN YETENEKLİLİĞE İLİŞKİN KURAMSAL BİLGİLER	3
2.1. Üstün Yeteneklilik	3
2.1.1. Üstün Yeteneklilik Kavramı.....	3
2.1.2. Üstün Yeteneklilerin Özellikleri	7
2.1.2.1. Bedensel Özellikleri	12
2.1.2.2. Zihinsel Özellikleri.....	13
2.1.2.3. Kişilik Özellikleri	14
2.1.2.4. Duyarlık Özellikleri	15
2.1.2.5. Sosyal Özellikleri	17
2.1.2.6. Öğrenme Özellikleri	20
2.1.3. Üstün Yeteneklilerin Belirlenmesi.....	22
2.1.3.1. Standart Testler.....	25
2.1.3.1.1. Grup Zeka Testleri	25
2.1.3.1.2. Bireysel Zeka Testleri	27
2.1.3.1.3. Özel Yetenek ve Beceri Testleri.....	28
2.1.3.2. Gelişim Profilleri.....	28
2.1.3.3. Anne-Baba Bilgileri	29
2.1.3.4. Öğretmen Gözlem ve Görüşleri.....	29
2.1.3.5. Arkadaş Gözlemleri.....	30
2.1.3.6. Kontrol Listeleri ve Değerlendirme Ölçekleri.....	30
2.1.3.7. Biyografik Veriler.....	31
2.2. Üstün Yeteneklilerin Eğitimi	32
2.2.1. Üstün Yetenekliler Eğitim Modelleri.....	38
2.2.1.1. Hızlandırma	38
2.2.1.1.1. Okula Erken Başlama.....	40
2.2.1.1.2. Sınıf Atlama	40
2.2.1.1.3. Belli Bir Alanda/Alanlarda Üst Sınıfa Katılma	41
2.2.1.2. Zenginleştirme	42
2.2.1.2.1. Ayırma Uygulamaları	44
2.2.1.2.2. Yaratıcı Sanatlar	45
2.2.1.3. Destekleyici Uygulamalar	45
2.2.1.3.1. Rehberlik	46
2.2.1.3.2. Uzaktan Eğitim	46

2.2.1.4. Ayrı (Farklılaştırılmış) Eğitim.....	46
2.2.1.4.1. Tam Gün Homojen Gruplamalar (sadece üstünler)...	46
2.2.1.4.1.1. Özel Okul	47
2.2.1.4.1.2. Özel Sınıf	48
2.2.1.4.2. Tam Gün Heterojen Gruplamalar (normal ve üstünler karışık).....	50
2.2.1.4.3. Yarım Gün veya Geçici Gruplamalar	50
2.2.1.4.3.1. Kaynak Merkezleri	51
2.2.1.4.3.2. Ev Okulu	52
2.2.2. Üstün Yetenekliler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi.....	53
2.2.2.1. Üstün Yetenekliler Eğitiminin Tarihsel Gelişiminde Eflatun ve Devlet Adamı Felsefesi	53
2.2.2.2. Üstün Yetenekliler Eğitiminin Dünyadaki Tarihiçesi	55
2.2.2.3. Üstün Yetenekliler Eğitiminin Türkiye'deki Tarihiçesi	63
2.2.2.3.1. Cumhuriyet Öncesinde Üstün Yetenekliler Eğitimi ...	63
2.2.2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Üstün Yetenekliler Eğitimi ...	66
2.2.3. Türkiye'de Üstün Yeteneklilere Eğitim Veren Kurumlar.....	69
2.2.3.1. Özel sınıflar ve Türdeş Yetenek Sınıfları	69
2.2.3.2. İnanç Koleji (Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi-TEVİTÖL).....	70
2.2.3.3. Yeni Ufuklar Koleji.....	72
2.2.3.4. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Eğitim Vakfı (TÜYÇEV) ..	72
2.2.3.5. Fen Liseleri	74
2.2.3.6. Anadolu Liseleri	75
2.2.3.7. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri.....	75
2.2.3.8. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ..	75
2.2.3.9. Özel Eğitim Bölümü Üstün Zekâlıların Eğitimi Anabilim Dalı	76
2.2.3.10. Beyazıt İlköğretim Okulu.....	76
2.2.3.11. Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM).....	77
2.3. Bilim ve Sanat Merkezleri	78
2.3.1. Bilim ve Sanat Merkezlerinin Amaçları ve İlkeleri.....	80
2.3.1.1. Bilim ve Sanat Merkezlerinin Amaçları	80
2.3.1.2. Bilim ve Sanat Merkezlerinin İlkeleri	81
2.3.2. Tanılama ve Yerleştirme	82
2.3.2.1. Tanılama Süreci	83
2.3.2.2. Aday Gösterme	84
2.3.2.3. Ön değerlendirme	84
2.3.2.4. Bireysel Değerlendirme	84
2.3.2.5. Kayıt, Kabul ve Nakil İşlemleri	85

2.3.4. Eğitim-Öğretim ve Uygulama	85
2.3.4.1. Eğitim Etkinlikleri.....	85
2.3.4.2. Program İlkeleri.....	86
2.3.4.3. Eğitim Programları	88
2.3.4.3.1. Uyum Programı	88
2.3.4.3.2. Destek Eğitim Programı	89
2.3.4.3.3. Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı.....	90
2.3.4.3.4. Özel Yetenekleri Geliştirme Programı	91
2.3.4.3.5. Proje Üretimi ve Yönetimi Programı	92
2.3.4.4. Ölçme ve Değerlendirme	93
2.3.4.5. Eğitim-Öğretim Ortamı.....	93
KAYNAKLAR	94
EK-1 PROGRAM UYGULAMA TABLOSU	103

ÖNSÖZ

Eğitim, çocuğun dünyaya gelişiyle başlayan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Sunulan eğitimin eğitimsel ihtiyaçlara cevap verici nitelikte olması her çocuk için önemlidir. Nüfusun küçük bir kısmını oluşturan üstün veya özel yetenekli çocukların yeteneklerini geliştirerek kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak ise ülkemizin bugünü ve geleceği açısından kuşkusuz ayrı bir önem taşımaktadır. Bu çocuklar eğitimle, mevcut potansiyellerini kullanabilmeyi ve daha da geliştirebilmeyi ayrıca bu potansiyellerini ülke yararına kullanabilmeyi öğrenirler. Üstün yetenekli çocuklar, normal çocuklardan (akranlarından) farklı olarak ayrıcalıklı bir gruba oluşturmaktadır. Çünkü bu çocuklar akranlarından farklı gelişim ve öğrenme özelliklerine sahiptirler. Onların sahip olduğu bu farklı özellikler eğitimlerinde de farklı düzenlemeleri gerektirmektedir. Öğretme-öğrenme sürecinde görev alacak eğitimcilerin, üstün yeteneklilerin özellikleri doğrultusunda düzenlemelere gitmesi, sürecin daha etkili ve verimli olmasına hizmet edecektir. Bu bireyler, normal programlar yolu ile sağlanamayan geniş kapsamlı eğitim olanakları ve hizmetlerine gereksinim duyarlar. Bu durumda üstün yetenekli çocukları destek alabilecekleri bir programın onların kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunacağı ifade edilebilir. Nitelikli insan gücünden faydalanılması açısından üstün yetenekli bireylerin eğitiminin gerçekleştirilmesi ülke geleceğine yönelik yapılacak önemli bir yatırım olacaktır. Bu çocuklara verilecek eğitimden kasıt, onların ihtiyaçları ve sahip oldukları özellikleri doğrultusunda hazırlanan eğitimidir. Üstün yetenekli bireylerin ülkenin önemli insan kaynaklarından biri olduğu ve bu çocukların özel eğitime gereksinim duydukları, aksi takdirde yeteneklerinin körelmesine ya da bu çocukların kaybedilmesine neden olabileceği düşüncesi ile eğitim veren kurumların basında Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) gelmektedir. Bu kurumlarda üstün yetenekli bireylerin, yetenekleri göz önünde bulundurularak yetiştirilmesi, onlara

uygun eğitim programı sunulmasıyla mümkün olabilir. Bu durumlardan yola çıkarak, bu çalışmada üstün yetenekliler eğitimine ilişkin bilgilere yer verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın her aşamasında görüşlerini, zamanını, yardım ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. İbrahim Yasar KAZU' ya teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın süreci boyunca sabır ve anlayışla bana yardımcı olan ve ışık tutan değerli arkadaşlarım Doç. Dr. Mehmet EROĞLU ve Doç. Dr. Ufuk ERDOĞAN'a çok teşekkür ederim.

Dr. Cem ŞENOL

2024

1. GİRİŞ

Bir ülkenin gelişerek çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması, en değerli serveti olan insan kaynaklarının verimli kullanılması ile ilgili olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle bir toplumun gelişmesinde geleceğin en önemli insan kaynağı olan bugünün üstün yetenekli çocuklarını keşfedip eğiterek toplumsal gelişime katkıda bulunmalarını sağlamak, günümüz çağdaş eğitim sisteminin en önemli sorumluluklarından birisi olmuştur.

Günümüzde uygulanmakta olan çeşitli eğitim seçenekleri sayesinde üstün yetenekli öğrencilerin yeteneklerini geliştirebilmeleri hedeflenmektedir. Üstün yetenekli çocukların gelişimi, ileride topluma daha yararlı olabilmesi ve var olan kapasitesini tam anlamıyla ortaya çıkarabilmek için öncelikle özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Çocuğun eğitimiyle ilgilenenler tarafından, üstün yetenekli çocukların tanınması, onların sağlıklı bir gelişim göstererek başarıya ulaşmaları ve nitelikli olarak daha üst düzeylere çıkabilmeleri için çok önemlidir. Çocuğa sunulacak bilinçli seçilmiş uyarıcılar, araç gereçler, bilinçli düzenlenmiş eğitim ortamları ve etkinlikler, üstün yetenekli çocukları sağlıklı şekilde destekler ve gelişim kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlar. Ancak üstün yetenekli bireyler yeterince eğitilemedikleri durumlarda sahip oldukları yüksek potansiyeli yeterince değerlendirememektedirler. Bazen normal zeka düzeyine sahip bir bireyin olağanüstü başarılarıyla karşılaşırken üstün yeteneğe sahip kimi bireylerin değil büyük bir buluş ortaya koymak kendi kendilerine yetemedikleri durumlarla da karşılaşabilmekteyiz. Bu durum üstün yetenekliler için de özel bir eğitim programına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Dolayısıyla toplumun en değerli kaynağı sayılan ve sayıları sınırlı olan, üstün yetenekli bireylerin kaybedilmemesi, en sağlıklı ve verimli bir biçimde yetiştirilmesi için ihtiyaç

duyulan ortam ve olanakların sağlanması gerekmektedir. Bu çocuklara, uygun programlarla ve özel yetişmiş personel tarafından eğitim verilmelidir.

2. ÜSTÜN YETENEKLİLİĞE İLİŞKİN KURAMSAL BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünde Üstün Yeteneklilik, Üstün Yeteneklilerin Eğitimi ve Bilim ve Sanat Merkezleri ile ilgili kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Üstün Yeteneklilik

Bu bölümde, üstün yeteneklilik kavramı, üstün yeteneklilerin özellikleri ve üstün yeteneklilerin belirlenmesi konuları üzerinde durulmuştur.

2.1.1. Üstün Yeteneklilik Kavramı

Toplum dilinde üstün yeteneklilik, akıllı, zeki, kafalı şeklindeki ifadelerle karşımıza çıkarken akademik literatürde, üstün zeka ve bu ifadeyi karşılayan anlık zeka, zihinsel güç, olarak aynı anlamı ifade edecek şekilde kullanılmaktadır (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1981). Bunun yanı sıra üstün yeteneklilik; bireyin çevresinde dikkat çekecek şekilde üst düzeyde başarı ve yaratıcılık göstermesini sağlayan erken gelişmiş, üst düzeyde becerilerdir. Dolayısıyla üstün yeteneklilik kavramına ilişkin çeşitli tanımlamalar yapılabilir.

Günümüzde üstün yeteneklilik kavramında Renzulli'nin yapmış olduğu tanım büyük ölçüde kabul görmektedir. Renzulli geliştirdiği üstün yeteneklilik teorisini “three ring” (3 halka) olarak ifade eder. Renzulli (1986, 55)'ye göre üstün zeka veya üstün yeteneklilik insan yapısındaki şu üç temel öğenin etkileşiminden ortaya çıkmaktadır:

1. Genel zeka gelişiminde ortalamanın üstünde olmak, normalin üzerinde bir yeteneğe sahip olma (yetenek).
2. Problemlere farklı açılardan yaklaşarak, yaratıcı çözümler üretebilme becerisi (yaratıcılık).

3. Üzerine aldığı bir işi başından sonuna kadar götürebilecek yüksek motivasyona sahip olma (motivasyon).

Renzulli (1986, 85), üstün yetenekli kişilerin bu özelliklerin birleşimini geliştirme yeteneğine sahip ve bunları insan performansının değerli alanlarından bir ya da birkaçına uygulayabilen kişiler olduğunu belirtmektedir. Renzulli'ye göre, bir işte üst seviyede sorumluluk ve ortaya çıkan üründe yenilik ve farklılık içeren bir yaratıcılığı kapsayan nitelikler üstün yetenekliliği belirlemektedir. Renzulli'nin tanımı temel alınarak, üstün yeteneklilik için, "insanların herhangi bir değerli alandaki etkinliklerinde gizil güçlerini üst düzeyde sergileyebilmesi yeterliliğidir" tanımı yapılmıştır (Freeman, 1985).

Mönks (1992), Renzulli'nin görüşlerine aile, okul ve akran çevrelerini de eklemiştir. Üstün yetenekliliğin yalnızca yaratıcılık, kararlılık ve farklılık olmadığını, bunun yanında belirtilen sosyal çevrelerdeki davranışların ve güdülenmenin de üstün yetenekli bireyler için ayırt edici olduğunu vurgulamışlardır. Freeman (1985) birbiriyle örtüşen beş etkenin kullanımıyla ortaya çıkan mükemmel ve farklı bir psikososyal yapıyı öngören bir üstün yeteneklilik tanımı ortaya koymaktadır. Bu beş etken şunlardır:

1. Genel yetenekler,
2. Özel yetenekler,
3. Entelektüel alan dışındaki etkenler (ego gücü, adanmışlık, farklılıklar ortaya koymaya gönüllülük, uyumlu kişiliği gösteren diğer nitelikler),
4. Çevresel etkenler (kişiler arası iletişim becerilerinin sergilendiği ev, okul ve diğer toplumsal ortamlardaki davranışlar),
5. Finans etkeni (fırsatları yaratan görünmez durumlar ve üstün yetenekleri ortaya koymayı sağlayacak yaşam biçimi).

Bu gibi etkenlerle bağlantılı olarak üstün yeteneklilik, ortalama üzeri zihinsel ve yaratıcı düşünce, motivasyon ve çevresel faktörlerin etkisiyle, bireyin potansiyelinin ürüne dönüşmesi olarak tanımlanabilir (Budak, 2008, 22). Winner (1996) üstün yetenekliliği, belli bir alanda üstün yetenek sergileyen, yüksek düzeyde yaratıcı özelliklere sahip, belli bir görev alanında ödev sorumluluğuna sahip ve genel kanı olarak üstün beceri sergileme durumu olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma ek olarak Winner (1996, 3), üstün yeteneklilik kavramının üç sıra dışı özelliği içerdiğini belirtmektedir. Bunlar:

1. Erken Gelişmişlik: Üstün yetenekli çocuklar bazı alanlarda akranlarından çok daha önce ustalık kazanmaktadırlar. Bunlar, dil, matematik, müzik, sanat, satranç, jimnastik, tenis, patenle kayma vb. olabilir.
2. Hızlılık: Üstün yetenekli çocuklar yaşatları olan diğer çocuklardan çok daha hızlı öğrenmektedirler.
3. Derinleşmeye İlgi: Üstün yetenekli çocuklar ilgilerini çeken alanlara normalden farklı olarak aşırı derecede ilgi göstermektedirler.

Feldhusen ve Kolloff (1986)'a göre ise üstün yetenek; özel yetenek, genel beceri, kendilik kavramı ve motivasyonun bileşkesidir. Mönks (1992) bunlara, arkadaşlara karşı yakınlık, yaşam olaylarına karşı yoğun ilgi ve ileri derece düşünme becerilerini de eklemiştir. Marlund raporunda ise üstün yetenekliliği bir ya da birkaç alanda yüksek performans ve başarı göstermek şeklinde tanımlanmış, bu alanlar da şu şekilde ayrılmıştır (Ersoy ve Avcı, 2001, 128; Passow, 2004, 1);

- Genel zihinsel yetenek
- Özel akademik yetenek
- Yaratıcı ya da üretici düşünce yeteneği
- Liderlik yeteneği
- Görsel ve gösteri sanatlarında yetenek

➤ Psikomotor yetenek

Kişilerde var olan bu üstün yetenekler onların hayatını kolaylaştırır, daha güvenilir, daha sağlıklı ve daha etkin olmasını sağlar ve kişiyi yüksek seviyede beceri gerektiren konumlara götürür (Çepni, Gökdere ve Küçük, 2002). Cross (2009) üstün yetenekliliği, ait oldukları disiplinleri göz önünde bulundurarak şöyle sınıflandırmıştır:

1. Zihinsel üstün yeteneklilik: Sayısal, sözel, uzaysal
2. Sanatsal üstün yeteneklilik: Güzel sanatlar, icra edilen sanatlar, diğer özel alanlar
3. Sosyal üstün yeteneklilik: Liderlik, sempati, özveri

Üstün yetenekliliğin çok boyutlu bu tanımlarına göre; zihnin erken gelişmesi, hızlı kavrama ve yüksek hızda öğrenme gibi bilişsel yetenekler, kavramları hızlı şekilde öğrenmek, daima verilen sürenin önünde olmak, belirgin merak, yaşa göre gelişmiş kelime haznesi, karmaşık problemleri çözmek için yaratıcı fikirler ve yöntemler üretme, bireysel olarak ilgi duyulan problemler, tek noktaya odaklı ve farklı açılardan bakarak düşünmek için yüksek bilişsel beceriler, sorunlara duyarlılık, zor görevlere yönelik bireyde oluşan eğilim gibi özellikler çocuklukta ve yetişkinlikte üstün yetenekliliğin göstergesi olarak düşünülebilir (Heller ve Schofield, 2008).

Üstün yetenekli çocuklar veya gençler, ilgilendikleri alanlarda kendi yaşlıları, çevreleri ve kendileri ile aynı deneyimlere sahip olanlardan daha yüksek bir aşama sergilemektedir. Bu çocuklar ve gençler entelektüel, yaratıcılık, sanat alanlarında üstün bir performans gösterirken liderlik alanında da pek karşılaşılmayan yeteneklere sahip olabilmekte veya bazen özel akademik alanlarda öne çıkabilmektedirler. Dolayısıyla okul müfredatının dışında hizmete ve etkinliklere gereksinim duymaktadırlar (Çatalbaş, 1998, 16-17). Üstün yetenek; kendi başına ayrıcalıklı bir özellik, ya da yalnızca bazı kişilerde gözlenen bir özellik değil, yetenek düzeyi ne olursa olsun, tüm insanlarda gözlenen özelliklerin varoluş derecesindeki, görülme sıklığındaki, ortaya çıkış zamanındaki

ve bir araya gelişindeki özgünlükten kaynaklanan bir özelliktir. Bir başka deyişle, üstün yetenekliler farklı türden insanlar değil, bazı özelliklerinin dağılımı, sıklığı, zamanlaması ve kompozisyonu açısından farklılık gösteren kişilerdir (Akarsu, 2001, 3).

Bütün butanım larda da ifade edildiği üzere; üstün yeteneklilik, çocuğun veya bireyin belli alan veya alanlarda yaşatlarına göre üst düzeyde becerilere sahip olması, bu özelliğin uzmanlarca teşhis edilebilir nitelikte olması ve çocuğun akranlarından farklı gelişimsel özellikler sergilemesinden dolayı özel eğitime ihtiyaç duyması durumudur. Üstün yeteneklilik, bir süreçtir ve bu sürecin nasıl değerlendirildiği, yeteneğin/yeteneklerin geliştirilmesi toplum yararı bazında oldukça önemlidir.

2.1.2. Üstün Yeteneklilerin Özellikleri

Literatür incelendiğinde üstün yetenekli çocuğa, öğrenciye veya kişiye yönelik birçok tanıma rastlanmaktadır. Bunlardan en yaygın kabul gören tanıma göre üstün yetenekli çocuk, zihinsel yeteneklerinin ya da zekalarının birden çoğunda akranlarına göre üst performans gösteren ya da gizil güce sahip olan, yaratıcılık yanı güçlü olan ve başladığı işi tamamlamada, üstesinden gelmede yüksek görev anlayışı bulunanlara denilmektedir (Ataman, 1998). Sisk (1987, 6)'e göre de, üstün yetenekli çocuk; seçkin yeteneklerinden dolayı yüksek seviyeli iş yapmaya yeterli olduğu, bu alanda profesyonel olarak bilinen kişiler tarafından belirlenmiş çocuktur.

Bir diğeri ise ABD Eğitim Komisyonu'nun önerdiği tanımdır (Davaslıgil, 1990). Bu tanıma göre; "Seçkin yeteneklerinden dolayı, yüksek seviyeli iş yapmaya yeterli olduğu, bu alanda profesyonel olarak bilinen kimseler tarafından belirlenmiş çocuktur. Bunlar kendilerine ve topluma katkıda bulunabilmeleri için, normal okul programlarının ötesinde farklılaştırılmış eğitim programları ve hizmetlerine gereksinim duyan çocuklardır. Bu çocuklar; saptanan alanların biri, birkaçı veya bunların birleşmesinden oluşan bir bütünlük

içinde yüksek başarı gösterirler ve gizli güçlere sahiptirler.” Ülkemizde ise 1991 yılında MEB tarafından düzenlenen I. Özel Eğitim Konseyi’nde ABD Eğitim Komisyonu’nun tanımına benzer bir tanım kabul edilerek şu şekilde belirtilmiştir: “Üstün yetenekli çocuk, genel veya özel yetenekleri açısından, yaşlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği konunun uzmanları tarafından belirlenmiş çocuklardır.” I. Özel Eğitim Konseyi raporunda, üstün yeteneklileri diğerlerinden ayırt eden özellikler şöyle sıralanmıştır (MEB, I. Özel Eğitim Konseyi, 1991):

1. İleri düzeyde zihinsel yetenek
2. Çeşitli alanlarda özel yetenek
3. Duyarlılık ve yaratıcılık
4. Yoğun motivasyon

Üstün yetenekliler, eskiden zayıf, güçsüz, ruhen hasta bireyler olarak kabul edilmelerinin aksine, fiziksel, sosyal ve genel olarak insanların düşündüğünden çok daha fazla olumlu kişilik özellikleri sergilemektedirler (Gallagher, 2008). Davaslıgil (1990), üstün yetenekli çocukların, fiziksel özellik ve genel sağlık açısından normalin üstünde olduklarını, bu çocukların yüksek derecede toplumsal duyarlığa sahip, kendilerinden emin, dostça davranışlar gösteren, liderlik potansiyeli yüksek, yaratıcı ve hayal güçleri gelişmiş çocuklar olduğunu belirtmektedir. Soyut düşüncenin temeli olan kavram oluşturma yeteneklerini ise “en önemli yetenekleri” şeklinde adlandırmaktadır. Genelleme yapmadan önce her bulguyu dikkatlice değerlendirdiklerini, bütünden parçaya ve parçadan bütüne doğru akıl yürütme şekline sahip olduklarını, aniden çözüm bulabildiklerini söylemektedir.

Üstün yeteneklilerle diğerlerinin farkı; özelliklerin üstün yetenekli öğrencideki yoğunluğu, çeşitliliği ve kullanım hızıdır (Budak, 2008). Üstün yeteneği olanlar, normallere göre daha hızlı gelişmekte ve gelişim süreleri de ortalamadan uzun olmaktadır. Örneğin; yetenek gelişiminin ortalama 16 yaşında

durakladığı kabul edilmektedir. Buna karşılık gelişme çok üstün yeteneklilerde 18–20 yaşına kadar uzamaktadır ve bu kişiler ileri yaşlara kadar etkin ve verimli kalmaktadır. Yaratıcılık açısından ise en verimli oldukları yaşın 25–35 yaş arası olduğu bazı araştırmalar tarafından ortaya konmuştur (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1981, 213; Ersoy ve Avcı, 2001, 129; Uzun, 2004, 20). Bununla birlikte, üstün yeteneklilerin, genellikle kendi takvim yaşlarına ait gelişimsel standartlara uygun gelişme göstermedikleri, yaşlarının ilgi duyduğu oyunlardan daha gelişmiş oyunlarla ilgilendikleri ve genellikle eğitim alanında yaşitlarından daha ileride oldukları da ekleniyor.

Üstün yetenekli olarak tanımlanan çocuklar, toplumun %1,5 - %3'lük üst dilimindedir. (Webb, Meckstroth ve Tolan, 2003, 3). Rivero (2002) üstün yetenekli 241 çocuğa yönelik yaptığı bir araştırmada üstün yeteneklilerin özelliklerine yönelik; şu istatistikî sonuçları elde etmiştir:

- %99,4'ü hızlı öğreniyor.
- %99,3'ü geniş bir kelime hazinesine sahiptir.
- %99,3'ünün mükemmel bir hafızası vardır.
- %99,3'ü mantığını çok iyi kanıtıyor.
- %97,9'u çok meraklıdır.
- %96,1'i bazen yaşlarına göre çok olgundur.
- %95,9'unun mükemmel bir espri anlayışı vardır.
- %93,8'i öncü bir gözlemlene yeteneğine sahiptir.
- %93,5'i başkalarına karşı merhametlidir.
- %93,4'ünün renkli bir hayal gücü vardır.
- %92,9'u sayılar konusunda yeteneklidir.
- %90,3'ü adalet ve dürüstlük kaygısı taşıyor.
- %89,4'ü bulmaca ve legoları rahatlıkla yapıyor.
- %88,4'ünün yüksek bir enerji seviyesi vardır.
- %88,3'ü işlerinin mükemmel olması kaygısını taşıyor.
- %85,9'u ilgi duyduğu alanlarda azimlidir.

- %84,1'i otoriteyi sorguluyor.
- %80,3'ü çok okuyor.

Üstün yetenekli çocuklar olağanüstü liderlik yeteneğini, çok iyi müzik, resim, drama yeteneğini yaşatmalarının daha ilerisinde matematik, okuma, belli psikomotor becerilerini, icatçılığını, sosyal haksızlıklara aşırı tepkisini ve tüm bu yeteneklerin bileşimini sergiler. Genel olarak bakıldığında üstün yetenekli çocuklar (Ataman, 1996, 20-21; Çağlar, 2004a, 115-117; Enç, Çağlar ve Özsoy, 1981, 214; Heward ve Orlansky, 1980, 410; Meyen ve Skrtic, 1988, 267-268; Renzulli 1986; Reynolds ve Birch, 1988, 159; Swassing, 1990, 6; Turnbull vd., 2002, 234; Uzun, 2004, 20-22);

- Gelişimsel ilerleme gösterirler; akranlarına göre yürümeyi, konuşmayı, okumayı, yazmayı daha erken öğrenirler.
- Yaşlarına ve sınıf seviyelerine göre sıra dışı gelişmiş kelime bilgisine sahiptir. Terimleri anlamlı bir şekilde kullanabilirler.
- Nadir kullanılan öğrenme stillerini kullanırlar ve fikirleri adım adım değil bütün halinde kavrarlar.
- Daha hızlı öğrenirler ve problemleri daha çabuk çözerler.
- Çok iyi hafızaya sahiptirler.
- Esnek düşünme yeteneğine sahiptirler.
- Çalışma yollarında en ekonomik yolları dener ve bulurlar. Zaman ve enerjilerini en ekonomik olarak kullanabilirler.
- İnsanların beklenti ve duyguları konusunda çok duyarlıdırlar.
- Hayal güçleri çok iyidir ve hayali arkadaşları vardır.
- Orijinal fikirler ve çözüm yolları üretebilirler.
- Kendisine yöneltilen sorulara ya da karşılaştığı problemlere birden çok çözüm ve değişik fikir üretirler.
- Zeki ve açık göz birer gözlemcidirler.

- Çok meraklıdırlar ve karmaşık sorular sorarlar.
- Karmaşık cevaplar verirler ve onların detaylı açıklamaları konuyu derinlemesine anladıklarını gösterir.
- Ayrıntılı sentezleme yaparlar.
- Temel becerileri daha iyi, daha hızlı ve daha az alıştırmayla öğrenirler.
- Dili etkili bir vasıta olarak kullanabilirler.
- Başkalarının henüz görmediği ilişkileri çok çabuk fark ederler.
- Yeni yollar ve perspektiflerle bilgiyi düzenlerler.
- Geniş kelime dağarcığına sahiptirler ve kendilerini iyi ifade ederler.
- Akranlarına kıyasla oldukça uzun ve karmaşık cümle kurarlar.
- Yüksek düzeyde sözel yetenekleri vardır.
- Birçok farklı alana ilgi duyarlar.
- Nesnelerin estetik yanlarını keşfetmeye çalışırlar.
- Ahlaki görüşleri ileri düzeydedir.
- İnsanlara karşı duyarlı ve merhametlidirler.
- Bir şey ilgisini fazlaca çektiğinde yerinde oturamazlar.
- Yaşıtlarına göre daha olgun görünür ve yaşından büyük çocuklarla veya yetişkinlerle arkadaşlık kurarlar.
- Grupta lider olurlar veya yalnız kalırlar.
- Enerji düzeyleri yüksektir, daha az uykuya ihtiyaç duyarlar.
- Hevesli okuyucu veya harika matematikçi olabilirler fakat her alanda mutlaka yetenekli değildirler.
- Kolay sıkılırlar ve dikkat süreleri kısadır.
- Çevreye karşı aşırı ilgi duyarlar.
- Severe, güçlük çekmeden öğrenirler ve hayali fikirler üretirler.

- Disiplin, suç olaylarına ve uyum sorunlarına çok daha az rastlanır.

Bunun gibi üstün yeteneklilerin sahip oldukları özellikler ile ilgili birçok liste oluşturulabilir. Ancak üstün yetenekliler için genellenebilecek özellikler, onları ayırt etmeyi kolaylaştırabilmek amacıyla aşağıdaki başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.1.2.1. Bedensel Özellikleri

Üstün yetenekliler, doğumdan itibaren farklı bir gelişim düzeyine sahiptirler. Doğumda normalden daha ağırdırlar. Beden yapıları, diğer akranlarına göre daha iri ve sağlıklıdır. Boy uzunlukları ve ağırlıkları normal çocuk grubuna göre daha fazladır. Davis ve Rimm'in 1994 yılındaki araştırmasının sonucunda üstün yeteneklilerin doğduklarında diğer bebeklere göre daha iri oldukları ve daha sağlıklı oldukları bulunmuştur. Omuz ve kalçaları daha geniştir. Fiziksel yapı ve genel sağlıkları normalin üstündedir. Fiziksel gelişim basamaklarını yaşıtlarından daha erken karşılarlar, genel sağlık açısından da normalin üstündedirler. Grup olarak bu çocuklarda duyu organı bozuklukları, beden sakatlığı, diş bozukluğu ve çürüklüğü daha az görülür. Hastalıklara karşı daha dayanıklıdırlar. Bu, hem hastalığa az yakalanma hem de yakalansalar bile daha kısa sürede ve az kayıpla atlatabilmeyi kapsamaktadır. Ortalama ömürleri daha uzundur (Akarsu, 2001; Akkanat, 1999; Ataman, 2004; Çağlar, 2004a).

Üstün nitelikte ve aşırı duyarlı sinir sistemine sahiptirler. Duyu organları yaşıtlarına göre daha keskindir. Daha az uyku gereksinimi duyarlar, olgunlaşmada hızlı bir seyir gösterir, iri, kuvvetli, sağlıklı, koordinasyon gerektiren faaliyetlerde tepkileri daha hızlıdır. Üstün yetenekli çocuklar genellikle oldukça hareketli ve coşkulu çocuklardır (Tucker ve Hafenstein, 1997, 70). Yürüme, desteksiz oturma, ayakta durma gibi motor beceriler yaşıtlarına göre 1,5 – 3 ay daha erken gelişmekte ve daha hızlı ilerlemektedir (Gross, 1999, 274). Vücudun tümü

ya da bir bölümündeki motor kasları kullanmada yüksek performans gösterirler. Yaşlılarıyla kıyaslandığında daha ritmik, atletik, koordineli, dengeli, güvenli ve enerjik olma gibi özellikler gösterebilmektedirler.

2.1.2.2. Zihinsel Özellikleri

Üstün yetenekli çocuklar neden, niçin, nasıl sorularını çok sık sormakta, ilgi duyduğu alanla ilgili olarak yaşına göre çok üst düzeyde konsantrasyon sergilemekte ve üst düzeyde problem çözme becerileri geliştirmektedirler (Tucker ve Hafenstein, 1997, 66). Mantıksız gelen bilgileri kabul etmekte zorlanmakta, rutinlerden ve tekrarlardan hoşlanmamakta, okulda aldıkları uyarılar bu çocuklar için yetersiz kalmakta, sınıfta kolaylıkla sıkılabilmektedirler.

Üstün yeteneklilerin nitelik ve nicelik olarak farklı ve üstün zihinsel özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Çok iyi gözlemcidirler, zaman, ölüm gibi soyut kavramları anlayabilmektedirler, bu çocukların bir kısmı okula başlamadan önce kendiliğinden okuma-yazmayı öğrenebilmektedir (Porter, 1999, 74). McCarney (1988, 2-3); üstün yeteneklilerin eğitim çevresindeki hataları, yanlışları veya kusurları fark ettiğini belirtmekte, bu çocukların çeşitli hobiler, koleksiyonlar veya aktivitelerle ilgilendiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla uzun vadeli hedeflere yönelirler, hatalarını yenmek için özel çaba sarf ederler. Küçük yaşlardan itibaren mantıksal muhakemeler kurabilmekte ve yaratıcılıklarını da kullanarak karmaşık problemlere rahatlıkla çözümler üretebilmektedirler. Soyut düşüncenin göstergesi olan kavram oluşturma konusunda yeteneklidirler. Soyut düşünce yetenekleri gelişmiş olduğundan daha küçük yaşlardan itibaren dildeki mecazi anlamları kavrayabilirler. Bununla birlikte sözcük dağarcıkları çok zengin olur. Bildikleri sözcükleri kolayca kullanabilirler. Sınıf düzeylerinin 1-2 yıl üstündeki kitapları okumaktan hoşlanırlar. Zihinden yapılacak işlemleri kolaylıkla yaparlar. Genelleme yapmada, ilişkileri görmede, bilgilerin transferinde, mantıksal çağrışımda ileridirler. Soyut konulara karşı ilgileri fazladır

ve dikkatleri süreklidir. Hafızaları çok kuvvetli olduğundan, kolayca ezberleyebilmekte ve ezberlediklerini uzun zaman hafızalarında saklayabilmektedirler (Cutts ve Moseley, 2001). Akademik konularda akranlarından 1-2 yıl ileridirler. İlgi alanları geniştir. Birçok olayların nedenini öğrenmek istekleri fazla olduğu için çok soru sorarlar. Orijinaldirler, pratik bilgileri çoktur ve yaratıcıdır (Çağlar, 2004a). Zihnen daima aktif olmayı arzularlar, geniş hayal ve imgeleme gücüne sahiptir. Buna bağlı olarak yaratıcılıkları da gelişmiştir. Yaratıcılık konusunda yaşıtlarına oranla daha akıcı ve esnek düşünebilmekte, en küçük ayrıntıları bile değerlendirmekte, aynı konuda pek çok farklı fikir üretebilmektedirler. Geniş bir ilgi alanı yelpazesine sahip olan bu çocuklar, iyi bir gözlem gücüne sahip olmakta ve eleştirel düşünebilme özelliğini de taşımaktadırlar (Akarsu, 2001).

2.1.2.3. Kişilik Özellikleri

Üstün yetenekli bireyler kişilik özelliği olarak amacına ulaşmaktan ve başarıdan zevk duyarlar. Çok çalışkandırlar, kişisel hatalarını görür ve düzeltebilirler, sadakat ve güvenden hoşlanırlar, dostlukları uzun süreli ve güvenilirdir, sabırlı ve kararlıdırlar, kararlı bir hayatları vardır. Mükemmeliyetçi olmaları üstün yetenekli çocukların en önemli kişilik özelliklerinden bir tanesidir (Akarsu, 2001; Cutts ve Moseley, 2001; Davaslıgil, 2004a). Silverman (1993)'a göre, mükemmeliyetçilik üstün yetenekli çocukların eş zamanlı olmayan gelişimlerinin bir sonucudur.

Üstün yetenekli çocuklar, kişilik özellikleri olarak bağımsız olma özellikleri gösterirler, yüksek amaç ve ideallere sahiptirler, iki işi aynı anda yapabilirler, yüksek düşünce süreçlerini harekete geçirecek şekilde bilgilerin aktarılmasından büyük zevk alırlar, içten denetimlidirler, kaderci değillerdir, aşırı duygusal olabilirler, enerji kaynaklarının azalması, kirliliğin artması gibi dünya sorunlarına aşırı duyarlı davranabilirler, özgüvenleri çok yüksektir. Karşılaştığı, problemlere ve

kendisine sorulan sorulara birden fazla çözüm üretir. Çok değişik, özgün fikirler geliştirirler. Düşündüklerini rahatlıkla ifade ederler. Fikirlerinden vazgeçmezler, çok büyük riskler alabilirler. Karşı görüşlerini çok ateşli bir şekilde savunurlar. Mizah anlayışları oldukça gelişmiştir. Olaylardaki ince mizahı, sıradan kişilerden önce hemen fark ederler. Güzelliğe duyarlıdırlar, estetiğe önem verirler, nesnelere estetik yanlarını keşfetmeye çalışırlar.

Bu kişilik özelliklerinin yanı sıra; içten denetimli olma, yüksek motivasyona sahip olma, haksızlığa katlanamama, sebatlı olma gibi özelliklere de sahip olabilirler (Akarsu, 2001; Davaslıgil, 2004a). Bununla birlikte, tüm üstün yetenekli bireylerin kişilik bozukluklarından uzak ve arınmış olduklarını veya sayılan özelliklerinin tümünün üstün yetenekli bireylerde var olduğunu düşünmek yanıltıcı olur. Üstün yetenekli çocuklar arasında da duygusal bozuklukları, davranış bozuklukları ve belirli kişilik bozuklukları olanlara rastlanmaktadır. Ancak üstün yetenekli çocuklar arasında bu kusurlara sahip olanların sayısı normallere kıyasla daha azdır.

2.1.2.4. Duyarlık Özellikleri

Üstün yetenekli çocuklar çevrelerine karşı çok hassas ve duyarlıdırlar. Ayrıca başkalarına karşı çok merhametli ve koruyucu tutum içerisindedirler ve kolayca gözyaşlarına boğulabilirler. Karşılarındaki insanların duygularını hissedebilirler, eleştirilere şiddetle cevap verirler ve ışığa, gürültüye, hava ve çevre kirliliğine sert tepki gösterirler.

Üstün yetenekli çocuklar, tüm yaşlarda birtakım problemlerin net ve kesin olarak farkındadırlar. Yüksek farkındalık ve gözlem kabiliyeti sayesinde savaş, açlık, gücü kötüye kullanma, şiddet gibi olumsuz birtakım davranışlar ya da olaylar karşısında korku geliştirebilirler. Bunların yanında bu çocukların farklı ek korkuları da olabilir. Bunların arasında ölüm, hastalık, hamilelik, düşük yapma, iş bulamama, arkadaş bulamama, yalnız kalma, sevilmemeye ve zihinsel yetersizliği olma gibi konular sayılabilir. Üstün yetenekli çocukların

bu yüksek duyarlılığı, onları sosyal yaşantıdan bir miktar uzaklaştırabilir ve hatta kendilerinde yanlış bir şey olduğunu bile düşünebilirler. Bu yoğunluktaki duyarlık hem olumlu hem de olumsuz etkilere neden olabilir. Bunu belirleyen kritik nokta, çocuğun algılaması ve verdiği dönütle ilgilidir (Ataman, 2003a).

Butür çocuklar derin duygulara sahiptirler ve düşüncelidirler. Başkalarına saldırganca davranmak yerine her şeyi kendi içlerinde yaşarlar. Duyarlılık (sensitivity), mükemmeliyetçilik (perfectionism), yoğunluk (intensity), içedönüklük (introversion) özelliklerinin üstün yeteneklilere özgü dikkat çekici gelişimsel, psikolojik ve sosyal yanları vardır. Bunlar bir bütün olarak üstün yeteneklilerin duygusal çok yönlülüğünü göstermektedir (Silverman, 1993). İleri zekalı çocukların ses tonunda ve konuşmalarda var olan vurgulara yönelik ince bir duyarlıkları vardır ve buradan hareketle başka kişilerin ruhsal durumlarına yönelik çıkarımlarda bulunabilirler. Bu nedenle sosyal yapıları da iyice kavrayıp idrak edebilirler. Yüksek hassasiyet ve ahlak konularına yönelik erken ilgi, çoğu zaman aşırı boyutlardaki bir adalet duygusuyla dışa vurur (Jost, 2006).

Üstün yetenekli çocuklar, fiziksel, duygusal ve entelektüel gelişimlerinin yanında ahlaki gelişimleri bakımından da yaşıtlarına göre üstünlük göstermekte ve küçük yaşlarda yüksek ahlaki duyarlık sergilemektedirler. Silverman (1993)'a göre, ahlak gelişimleri yaşıtlarına göre daha erken oluşmakta ve buna bağlı olarak da gelişmiş adalet olgusuna sahip olmaktadırlar. Üstün yetenekli çocuklar alışılmadık şekilde hızlı bir ahlaki gelişim göstermekte ve normal çocuklara göre güvenilirlik, ahlaki tutarlılık, dürüstlük gibi davranış alışkanlıklarındaki kararlılıklarında farklılıklar sergilemektedirler. Yaşıtlarından daha karmaşık ahlaki yargılar üretebilirler. Özellikle haksızlık, yalan gibi konularda, yaşlarından beklenenin çok üzerinde duyarlılık göstermektedirler. Yalan söylememeyi, zor durumda kalacaklarını bilseler bile dürüst davranmayı, kendilerine ya da başkalarına yapılan haksızlıklar karşısında akılcı biçimde

uyarma ya da müdahale etme davranışında bulunma gibi davranışlar sergilerler ve yetişkinleri de bu konuda sıklıkla eleştirebilirler (Atabay, 2004, 367; Gross, 1999; Freeman, 1985; Sayler, 1994).

2.1.2.5. Sosyal Özellikleri

Üstün yetenekli öğrenciler arkadaşlık ilişkileri, eğlence seçimleri, sosyal bilgi ve davranışları, kişilikleri gibi alanlarda akranlarına göre çok daha olgundurlar. Bu olgunluk derecesi zihni alanlardaki olgunlukla eşit olmasa da, üstün yetenekli çocuklar ve gençler sadece üstün yetenekli oldukları ve kendi yaşitlarındaki çocuklara benzedikleri yönündeki yaygın inanın aksine kişisel olgunluk gösterirler (Robinson, 2008). Sosyal açıdan yaşitlarından daha olgun olan üstün yetenekli çocuklar, çoğu zaman kendi yaşitlarında aynı olgunluğu ve benzer ilgi alanlarını bulamadıkları için kendi yaşından daha büyük, ancak zihinsel olarak kendi düzeylerine daha yakın çocuklar ile arkadaşlık etmeyi tercih edebilmektedirler. Gelişmiş mizah yetenekleri arkadaşları arasında daha da popüler olmalarına neden olabilmektedir. (Akarsu, 2001; Cutts ve Moseley, 2001; Davaslıgil, 2004a). Espri yetenekleri güçlü olduğu için fıkra anlatma, olayları eğlenceli hale getirme veya komik bir şekilde dramatize etme davranışları bu çocukları arkadaşları arasında aranan kişi haline getirmektedir.

Bunların yanı sıra, üst düzeydeki dil gelişimleri ve dili kullanmaktaki olağanüstü akıcılıkları arkadaşlarıyla ilişki kurmalarını güçleştirmektedir. Bunun nedeni duygu ve düşüncelerini ifade etmekte yaşitlarının düzeylerine inememeleri ve ifadelerinin arkadaşları tarafından açıkça anlaşılabilmesi olabilir. Bazı durumlarda arkadaşlarının sosyal kabulünü kazanmak için kapasitelerinin çok altında çalışmakta ve bu durum da başarısız olmalarına yol açmaktadır (Winner, 1996, 230). Sosyal uyum sağlamakta güçlük çeken üstün yetenekli çocuklar olduğu gibi sahip oldukları liderlik yeteneği sayesinde arkadaşları arasında popüler olan, grubun lideri olup

onları yönlendiren üstün yetenekliler de bulunmaktadır (Metin, 1999, 33). Sosyal liderlik özelliği gelişen üstün yetenekli çocuklar, faaliyetlerin planlanması, grubun yönetilmesi ve faaliyet organizasyonu gibi işlerde, belirgin olarak öne çıkarlar. Kendi koydukları kuralların geçerli olmasını ve bu kurallara uyulmasını isterler. Bu özellikteki çocuklar, koymuş olduğu kurallara uyulmazsa huzursuzlaşarak tepkilerini çeşitli şekillerde ortaya koyarlar (Çağlar, 2004c; Uzun, 2004). Bazılarının bağımsız olma istekleri grup çalışmalarına katılmalarını engellemekte, ancak bazıları da başkaları ile kolaylıkla işbirliği yapabilmektedir (Çağlar, 2004b).

Üstün yetenekli çocuklar arkadaşlarına göre daha az benmerkezcidir ve diğerlerinin duygu ve ihtiyaçlarına karşı daha duyarlıdır. Empati kurma becerileri oldukça gelişmiştir. Erken yaşlardan itibaren kendilerinin diğer çocuklardan farklı olduğunun farkına varırlar, bu durum kendilerinde yanlış giden bir şeyler olduğu sonucunu çıkarmalarına neden olabilir (Porter, 1999, 65-66). Bu çocukların bedensel ve sosyal gelişimleri zihinsel gelişimleri kadar hızlı değildir. Bu nedenle özellikle takvim yaşından daha üst sınıflara devam eden üstün yeteneklilerde sosyal problemler ve uyum sorunları ortaya çıkabilmektedir (Metin, 1999, 33).

Üstün yetenekli çocuklar arasında da her çeşit uyumsuzlukların, davranış problemlerinin ve çeşitli suçların olduğu bir gerçektir. Bir yandan araştırmalar üstün çocukların şüphesiz mükemmel sosyal uyumları olduğunu belirtirken; diğer yandan klinik deneyimler bu uyumlu bireylerin birçoğunun büyük bir yalnızlıktan dolayı acı çektiklerini ve kendi idealleri ile topluma ayak uydurma istekleri arasında içsel bir çelişki yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Silverman, 1993). Öyle ki üstün yetenekli çocuklarla ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen bulgulara göre, üstün yetenekli olmanın sosyal gelişimi ve çevreye uyumu zorlaştırıcı ve engelleyici etkileri olduğunu ileri süren araştırmacılar bulunmaktadır. Bu görüşe göre, üstün yeteneğin oluşturduğu yüksek düzeyde zihinsel, sosyal ve

duygusal ilgiler ve ihtiyaçlar, bu çocukların kendi yaşıtı olan normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte iş yapma, oyun oynama ve iletişim kurma gibi etkinliklere katılma olanağını güçleştirmektedir (Metin, 1999, 33). Bu durumda da yalnız kalma ve dışlanmışlık tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Bir yandan çevreleri tarafından kibirli, küstah olarak algılanmaları, diğer yandan da düşük benlik saygıları nedeniyle düşük başarı elde etme riskiyle karşı karşıya kalabilirler (Hökelekli ve Gündüz, 2004, 131). Bu çocuklar çoğunlukla çevreleri tarafından mantık dışı davranan ya da acayip fikirleri olan kişiler olarak görülebilirler (Ataman, 1998, 337–338).

Okul öncesi eğitime başlama dönemi üstün yetenekli çocuklar için oldukça kritik bir dönemdir. Sıklıkla yaşıtılarını kendine benzer ilgi alanlarına sahip ve kendi düzeylerinde bulmazlar, bu durum hayal kırıklığına ve çocuğun sıkılmasına neden olabilir. Okul fobisi veya okula yönelik huzursuzluk sergileyebilir ve yeteneklerini gizleme yolunu seçebilir. Arkadaşlarının neden kendileriyle rekabet edemediğini ve öğretmenlerinin neden onların ihtiyaç duydukları düzeydeki uyarınları vermekte yetersiz olduklarını anlamakta güçlük çekmektedirler. Üst düzeydeki dil gelişimleri ve dili kullanmaktaki olağan üstü akıcılıkları arkadaşlarıyla ilişki kurmalarını güçleştirmektedir (Shaunessy, 2003). Bunun nedeni duygu ve düşüncelerini ifade etmekte yaşıtılarının düzeylerine inememeleri ve ifadelerinin arkadaşları tarafından açıkça anlaşılabilmesi olabilir. Bazı durumlarda arkadaşlarının sosyal kabulünü kazanmak için kapasitelerinin çok altında çalışmakta ve bu durum da başarısız olmalarına yol açmaktadır (Gross, 1999; Tucker ve Hafenstein, 1997).

Yukarıda bahsedilen tüm olumlu ve olumsuz özellikler, çocuğun doğumunda mevcut değildir. Bu özellikler kalıtım yolu ile geçmemektedir. Bu üstün sosyal özelliklerin büyük çoğunluğu üstün yetenekli çocukların sosyal çevrelerinde sağladıkları üstün sosyal olanaklar ve etkileşimler sonucunda kazanılmaktadır.

2.1.2.6. Öğrenme Özellikleri

Munro (2000)'ya göre, üstün ve özel yetenekli öğrenciler genellikle hızlı ve istekli öğrenirler, girişler arasındaki bağlantıları çabuk kurarlar ve yaşıtlarından daha hızlı fikir üretirler. Hızlı kararlar alırlar ve fikirler arasında beklenmedik bağlantılar kurarlar. Değişik fikirleri bir çırpıda derler ve sorulara beklenmedik cevaplar verirler. Birçok alanda geniş bilgiye sahiptirler ve hatta birçok insana sıkıcı gelebilecek alanlarda derinlemesine bilgileri vardır. Kendi kendine öğrenmeyi severler ve öğrenmeleri istekten doğar. Üstün ve özel yetenekli öğrenciler analitik-ardışık öğrenme stratejilerinden ziyade kavramlar arası bağlantı ve ilişki kurarak öğrenmeye meyillidirler. Düşüncelerinde daha esnekler ve çoğunlukla belirsiz ve cevabı olmayan soruları göz ardı edebilirler. Kelimeleri tek tek okumaktansa onlar için anlam bütünlüğü daha önemlidir. Herkesçe bilinen yanıtların mantıksal yanını görür. Yaşının üstü seviyedeki sözcükleri, anlamlarını bilerek yerinde kullanır (Akkanat, 1999). Diğer özellikleri arasında ise, öğrenme yeteneğinin çok iyi olması, kavrama hızının yüksekliği, alışılmadık dışında bellek performansları, özel bir bilgi edinme ve işleme kapasitesinin sonuçları yer almaktadır (Jost, 2006). Ayrıca bu çocuklar çok hızlı ve çok fazla okurlar. Birçok çocuk, henüz okuldan önce yüze ya da bunun daha ötesinde bulunan rakamlara kadar sayılara hakimdir ve ezbere toplama veya çıkarma işlemleri yapabilir. Genel olarak ele alındığında, özel eğitime muhtaç üstün yetenekli çocukların öğrenmelerine ilişkin bazı özellikler şöyle sıralanmaktadır (Sisk, 1987; Smutny, 2000; Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu, 2004):

- Keskin gözlem gücü, çabuk kavrama, önem duygusu, sıra dışı olanı inceleme arzusu,
- Soyut düşünme gücü, kavramlaştırma, sentezleme, tümevarıma dayalı öğrenmeye ve sorun çözmeye ilgi, zeka etkinliklerinden zevk alma,

- Sebep etki ilişkilerine ilgi, bağlantıları görme yeteneği, kavramların uygulanmasına yönelik ilgi, doğruluk sevgisi,
- Değer ve sayı sistemlerinde, saat ve takvimlerde olduğu gibi, yapı düzen ve istikrardan hoşlanma,
- Bellek gücü,
- Sözel yeterlilik, geniş kelime bilgisi, ifadede kolaylık, okumaya ilgi, ileri alanlarda geniş bilgi,
- Sorgulayıcı tutum, entelektüel meraklılık, araştırmacılık, iç motivasyon,
- Hızlı düşünme,
- Eleştirel düşünme gücü şüphecilik, değerlendirici sınıma, öz eleştiri ve öz denetim,
- Yaratıcılık ve mucitlik, bir şeyler yapmak için yeni yollardan hoşlanma, yaratıcılığa, beyin fırtınasına ilgi,
- Dikkati yoğunlaştırma gücü, diğer her şeyi dışarıda bırakan yoğun dikkat, uzun dikkat süresi,
- Tutarlı ve amaca yönelik davranış,
- Diğerlerine karşı duyarlılık, sezgisellik, empati, duygusal destek ve sempati ihtiyacı,
- Yüksek enerji, uyanıklık, heves, icat öncesinde yoğun gönüllü çaba,
- İşte ve çalışmada bağımsızlık, bireysel çalışma tercihi, kendine güven,
- Her şeye eli yatkın, ustalık, çeşitlilik arz eden ilgi ve yetenekler, çok sayıda hobi, müzik ve resim gibi sanat dallarında yeterlilik,
- Dostanelik, açık yüreklilik.

Üstün yeteneklilerin sahip oldukları bütün bu özellikler incelendiğinde; kalıtımla gelen üstün yetenekliliğin gelişmesi için gerekli ortamın ve bu ortamda çeşitli yaşantıların sağlanmasının gerekli olduğu görülmektedir. Bu nedenle üstün yetenekli çocukların erken tanınması son derece önemlidir.

2.1.3. Üstün Yeteneklilerin Belirlenmesi

Üstün yetenekliler eğitiminin önemli bir kısmını tanılama yani belirleme süreci oluşturmaktadır. Üstün yetenekli çocukların ileride önemli roller oynayacak yetişkinler haline getirilebilmesi için önce, bu çocukların erkenden bulunması ve doğru tanı konulması gerekmektedir. Sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyi düşük ailelerde, azınlık gruplarında, okula gidememiş ya da çok erken ayrılmak zorunda kalmış olanlarda üstün yeteneklerin fark edilmesi daha güç olmaktadır. Hatta okula devam edenler arasında farkına varılmayıp tersine kanırlarla damgalanmış, gerçek yetenekleri sonradan ortaya çıkmış olanlar bulunmaktadır. Galton, Churchil, Edison bu gruba verilebilecek en önemli örneklerdendir. Bu bakımdan üstün yeteneklilerin seçimi önemli bir konu olmaktadır (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 2002). Üstün yetenekli çocuklar geleceğin bilim adamları, yazarları, ressamı olacaklardır ve ülkelerinin çağdaş ülkeler seviyesinde olabilmesi için önemli katkıları olacaktır. Böyle öğrencileri önemsememek, geleceğimizi de önemsemememiz anlamına gelir.

Bu çocukların bazıları hızlı gelişimleri ve başarıları ile kendilerini daha kolay seçilebilir hale getirirler. Fakat bazılarının yetenekleri çeşitli nedenlerden dolayı gizli kalır (Nazik, 2003, 25). Bu çocukların tespit edilip tanınması hiç de kolay değildir. Birçok üstün ve özel yetenekli çocuğun okullarında yetenekleri tanınmaz ve bu yetenekleri küçük yaşlarında geliştirilemez. Yeteneği fark edilmeyen çoğu üstün ve özel yetenekli çocuk, akranlarından farklı olması nedeniyle sosyal hayatta kabul edilmeyeceğini düşünerek veya arkadaşlarının baskısıyla yeteneklerini saklamayı tercih ederler. Bu seçimi yapan çocuklar okullarının ilk yıllarında tanınmalıdır, aksi halde gelecek yıllarda bu yetenekleri hiçbir zaman fark edilemeyebilir (Meyen ve Skrtic, 1988, 272). Dolayısıyla üstün yetenekli küçük çocukların okul öncesi dönemde belirlenmesi, yeteneklerinin geliştirilmesine fırsat verilmesi için önemlidir (Porter, 1999, 86).

Resim, müzik, yaratıcılık, liderlik özelliği olan çocukları tespit ederken kullanılan tanılama yordamı ile zihinsel alan yeteneği olan çocukların yeteneğinin tespit edildiği tanılama araçlarının birbirinden farklı olması gerekir. Çünkü tanılama yapılırken zekanın; genel zihin yeteneği, üst düzeyde başarı, özel akademik yetenek, yaratıcılık, liderlik, görme ve performansa dayalı sanat yeteneği gibi yönlerine de yer vermek gereklidir. Her çocuğun, üstün ve düşük başarı gösterdiği alanlar farklıdır (Davaslıgil, 2004b). Bu nedenle çocuklarının yeterliliklerini olduğu kadar sınırlılıklarını da fark etmeleri sağlanmalıdır. Üstün zihin düzeyindeki çocukları tanılamak için belirli zeka testlerini uygulamanın yanı sıra, konunun uzmanları tarafından değerlendirilecek uzun süreli gözlemlerin de yapılması gerekmektedir. Durum Tespiti Komisyonu Ön Raporu (2004, 67)'nda üstün yeteneklilerin tanınmasında dikkat edilecek noktalar şu şekilde belirtilmiştir:

- Ölçmeler çok yönlü ve çok boyutlu olmalıdır.
- Ölçütler çağdaş bilimsel verilerle, toplumun o zamanki koşullarına uygun olmalıdır.
- Ölçme işleminde, nesnel ölçme araçlarının yanı sıra, ebeveyn ve öğretmen görüşü ile süreç içerisinde gözlenen bireylerin ilgi alanları ve dikkat süreleri de göz önüne alınmalıdır.
- Tanılama ve seçme işlemleri çok aşamalı bir biçimde düşünülmelidir.
- Evrensel boyutlar göz önünde bulundurularak Türkiye'de çeşitli nesnel ölçme araçları geliştirilmeli, geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmalı, standartlaştırma işlemleri yapılmalıdır.
- Üstün Yetenekli çocukları tanılama çalışmaları mevcut durumda il ve ilçelerdeki Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde yürütülmektedir. Rehberlik ve Araştırma Merkezleri bu anlamda idari ve örgütsel yapı, teknik materyal, donanım ve fiziki şartlar ile personel niteliği gibi işlevsel konularda desteklenmeli ve geliştirilmelidir.

- Mevcut durumda ülkemizde üstün yetenekli öğrencilerin eğitimini sürdüren kurumların kadrolarına gerekli testleri uygulayabilecek personel dahil edilmeli ve hizmet içi eğitim ile desteklenmelidir.
- Mevcut testler ve ölçme araçları, ailenin, öğretmenlerin ve çevrenin kanaat ve değerlendirmesiyle birlikte kullanılmalıdır.

Eğer çocuktaki yetenek düzeyi olağanın çok çok üstündeysse, herhangi türden bir ölçüm yapılmadan çocuğun yeteneği hakkında kabataslak bir şeyler söylenebilir. Örneğin; çocuk temel dört işlemi üç yaşındayken yapıyor, dört yaşından önce kendiliğinden okumaya başlıyorsa, bu çocuğun üstün zekalı olduğunu ölçüm yapmaksızın söylemek mümkündür. Buna benzer olarak, üç yaşında her türlü müzik aletini çalabilen ya da olağanüstü resim yapabilen bir çocukta da olağanüstü müzik ve resim yeteneği bulunduğu apaçık ortadadır. Bu türden çocuklar okul sistemi içinde kolaylıkla tanınır. Bunlara uygulanacak ölçümler tanılamadan çok yeteneği kanıtlama biçiminde olacaktır.

Zeka ve yetenek kuramlarındaki çeşitlilik, yetenekli olan çocukların kendi bünyelerindeki özellikler açısından, bu çocukların tek bir yöntemle tanılanma ve belirlenmelerini olumsuz hale getirmektedir. Geçerli ve güvenilir bir sonuç almak için çok yönlü arama, tarama ve incelemeye gerek vardır (Sayler, 1994). Üstün yeteneklilerin tanılanmasında kullanılan yöntemlerin büyük bir bölümü bu alanda öncü çalışmalar yapan Terman'ın 30 yıl süren dikey genetik yöntemle (boylamasına) yaptığı araştırmayla elde ettiği veriler ve yöntemleri esas alarak belirlenmiştir. Üstün yetenekli çocukların özellikle okulöncesi dönemde tanılamada kullanılan yöntemlerin geçerlilikleri ve güvenilirlikleri oldukça düşüktür. Çünkü çocuğun yetenek yelpazesindeki düzeyi henüz belirginleşmemiştir (Ataman, 2003a, 181). Bu durumla bağlantılı olarak, Enç (1979) de üstün yetenekli çocuklar üzerinde yapılan incelemelerin büyük bir kısmının altı yaş ve daha yukarısında bulunan çocuklar

üzerinde yapıldığını ifade etmektedir. Bunun nedenlerinin başında 0-6 yaş çocuklarının yeteneklerini herhangi bir araç veya testle ortaya çıkarma zorluğu gelmektedir. Zeka testleri altı yaş ve daha büyük çocukların tanınmasında daha geçerli ve güvenilir olmaktadır (Hodge ve Kemp, 2002, 34). Zeka testi tanılama sürecinin bir parçası olabilir, ancak tek başına bu gösterge tüm üstün ve özel yetenekli çocukları ortaya çıkarmaz. Tanılama belli ölçütlerin kullanıldığı bileşimden oluşur. Dolayısıyla üstün yeteneklilerin tanınmasında çeşitli yöntemler kullanılmalıdır. Bunları genel olarak iki grupta toplamak mümkündür.

Geleneksel Belirleme Yöntemleri: Bu yöntemde ilk aşamada, gruptaki bütün çocuklar izlenir ve potansiyel üstün yetenekli çocuklar aday gösterilir. İkinci aşamada ise aday gösterilen çocuklar arasından, standart başarı ve yetenek testleri v.b. kullanılıp değerlendirme yapılarak üstün yetenekli çocuklar belirlenir.

Geleneksel Olmayan Belirleme Yöntemi: Çocuklarla ilgili yeterli düzeyde bilgi, gözlem, veri, araç-gereç ve donanımına sahip bölgelerde kullanılan yöntemlerdir. Daha çok vaka çalışmaları şeklinde yürütülmektedirler. Vaka çalışmalarında çocukların genel durumu, yetenekleri, yaratıcı potansiyeli, sosyal olgunluğu, duygusal gelişimi, akademik başarı durumu v.b incelenir.

Her iki yöntemde de potansiyel üstün yeteneğin belirlenmesinde aşağıda gruplandırılarak verilen bilgi kaynakları kullanılabilir.

2.1.3.1. Standart Testler

Tanılamada en sık kullanılan yöntemdir. Grup zeka testleri, bireysel zeka testleri, özel yetenek ve beceri testleri bu grupta yer almaktadır.

2.1.3.1.1. Grup Zeka Testleri

Bu testler çok sayıda çocuk için geçerli ve güvenilir karar almak gerektiğinde tarama amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Çocuğun ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gerektiğinde yeterli bilgi vermezler. Herhangi bir grup zeka testi tek başına tanılama amaçlı olarak kullanılmamalıdır. Özellikle grup testleri, bu alanda yetişmiş olan öğretmenlerin gözlemleri ile dengelendiği takdirde tarama amacıyla kullanılabilir. Ancak bu araçlarla güdüsel ve duygusal sorunları olan üstün yeteneklilerin gözden kaçırılma olasılıkları bulunmaktadır. Bunun yanında bu ölçekleri ancak çocuk ilköğretim kademesine geldiğinde uygulamak gerekmektedir (Akkanat, 1999; Ataman, 2003a). Bu testlerin standart olması, güvenilirlik ve geçerlilik analizlerinin bilinmesi, o ülkenin şartlarına uygun olarak hazırlanmış olması gerekir. Ülkemizde, 1952 yılında Türkçeye adapte edilmiş ve geçici normları alınmış bazı grup zeka testleri uygulanmaktadır. Bu grup zeka testleri (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 2002, 135);

- ✓ 7-11 Yaş Temel Kabiliyetler Testi
- ✓ 11-17 Yaş Temel Kabiliyetler Testi
- ✓ Otis Alfa Testleri
- ✓ Otis Beta Testleri
- ✓ Khulman Anderson Testleri
- ✓ Thurstone Sürat Kavrayış Testi
- ✓ Mücerret Kavrama Testi

Testlerinin şartlarına uygun olarak uzman kişilerce uygulanması ve yorumlanması ilk şarttır. Grup zeka testlerini ikişer, üçer ay ara ile uygulamak ve her uygulamada grup içinde daima üst % 10 arasında bulunanların belirlenmesi uygun olacaktır. Bir grup testi uygulamasına dayanarak bir seçim yapmak son derece hatalı bir tutum olacaktır. Onun için en az üç veya dört tür grup zeka testi uygulaması yapmak gerekir (Çağlar, 2004b, 346). Türkiye’de okul öncesi dönem için kullanılan grup zeka testleri arasında ise; Temel Kabiliyetler Testi 5-7, Peabody Kelime Hazinesi Testi, Goodenough-Harris Adam Çizme Testi bulunmaktadır (Özgüven, 1999, 228-234).

2.1.3.1.2. Bireysel Zeka Testleri

Klasik ve geleneksel anlamda üstün zekalı çocuğun yetenekleri ve gizilgücü hakkında daha kesin tanılamalar yapmayı olası kılan ölçekler olarak benimsenmelerine karşın, çocuğun sınıf ortamında nasıl bir performans gösterebileceğini kestirmede kullanılamaz. Bireysel zeka testlerinin uygulanması, pahalı olması ve çok zaman almasına karşın grup zeka testlerine göre daha güvenilir sonuç vermektedir (Metin, 1999, 43). Amerika’da bir çok okul grup zeka testi uygulamasından sonra üstün yetenekli olabileceği düşünülen öğrencilere bireysel zeka testi uygulayarak daha ayrıntılı ve güvenilir bir sonuç elde etmektedir. Bunların yanı sıra, kültürel sınırlılık ve yanlılıkları bulunmaktadır. Bu araç, ancak çocuk ilköğretime başladıktan sonra uygulanabilir (Akkanat, 1999; Ataman, 2003b). Bireysel zeka testlerinin özellikle okul öncesi dönemde tek başına üstün yetenekliliği tanılamakta yeterli olmadığı kabul edilmekle birlikte, üstün yetenekli olduğundan şüphelenilen çocuklar için tanılamada başvuru kaynağı olarak kullanılmaktadır (Porter, 1999, 94). Bu testler ülkenin şartlarına göre hazırlanmış testlerden oluşmalıdır. Ülkemizde bu konuda aşağıdaki testlerin uygulanması tavsiye edilebilir. Bunlar (Çağlar, 2004b, 348):

- ✓ Stanford-Binet Zekâ Testi L. – M Formları ve L M formu
- ✓ Goodenough İnsan Resmi Çizme Testi
- ✓ Çocuklar için Wechsler Zekâ ölçeği
- ✓ Yetişkinler için Wechsler Zekâ Ölçeği
- ✓ Beynelmillel Leiter Performance İş Testi
- ✓ Columbia Zihin Olgunluk Testi
- ✓ Kohs Testi
- ✓ Porteus Dolambaçlı Yollar Testi
- ✓ Peabody Resimle Sözcük Hazinesi Testi
- ✓ Dearbon Testi

Türkiye’de tercih edilen okul öncesinde uygulanabilecek bireysel zeka testleri arasında ise Kaufman Çocukları Değerlendirme Bataryası, Wechsler Okul ve Okul Öncesi Zeka Ölçeği ve Stanford Binet Zeka Testi bulunmaktadır (Özgüven, 1999, 207-224).

2.1.3.1.3. Özel Yetenek ve Beceri Testleri

Özel akademik yetenek, üstün yeteneklilikte önemli bir kategoridir (Davis ve Rimm, 1994, 77). Grup testleriyle aynı sınırlılıkları olmakla beraber, çocuğun değişik akademik alanlardaki becerilerini belirleme açısından önemli ipuçları verebilir (Ataman, 2003, 181). Çeşitli öğrenme yetersizliği gösteren üstün zekalı çocuklarla, yaratıcı çocukların belirlenmesinde işe yaramaz. Bu araçlar da ilköğretimde uygulanmaya başlanması gereken ölçeklerdir (Akkanat, 1999; Ataman, 2003a). Ülkemizde okul öncesi çocuklara yönelik özel yetenek ve beceri testleri yok denecek kadar azdır. Torrance Yaratıcı düşünme Testi, Okuma Olgunluğu Testi Türkiye’de anasınıfına devam eden çocuklara uygulanabilecek özel yetenek ve beceri testlerindedir (Öner, 1997, 190).

2.1.3.2. Gelişim Profilleri

Üstün yetenekli çocukların gerek taranmasında gerekse tanılanmasında en sağlıklı olanı, tüm sosyoekonomik katmanlardaki üstün zekalı çocukların saptanmasında kolaylıkla uygulanabilecek bir yöntem olan, çocuğun bilişsel, duyuşsal, devinimsel alanlarındaki performansını ölçekler kullanılarak (bilişsel toplumsal alanlarda olduğu gibi) bazı alanlar için gösterdiği performansın profillerinin çıkarılmasıdır. Bu gelişim alanlarının bazılarına ilişkin standartlaştırılmış ölçekler kullanılırken (bilişsel toplumsal alanlarda olduğu gibi) bazı alanlar (aritmetik, dil, görsel, devimsel alanlarda olduğu gibi) için ölçüt bağımlı ölçeklerle betimsel ölçümlerinin yapılması söz konusudur (Akkanat, 1999). Çocuğun bütün gereksinimlerinin güvenli ve sevgi dolu bir ortamda aile tarafından sağlanması, okulöncesinde bu çocuklara ilişkin

donanıma sahip öğretim kadroları oluşturuluncaya kadar düşünülebilir. Üstün yetenekli çocukların da tıpkı akranları gibi erken eğitim almaları, sahip oldukları yetenek düzeyini en üst sınırına kadar çıkartmalarını sağlamak açısından önemlidir. Kaldı ki ülkemizdeki ailelerin eğitim düzeyleri, çocuk yetiştirmeyle ilgili bilgi düzeyleri, çocuğun yetenek düzeyine paralel ortam hazırlamayı gerektiren ekonomik koşullar dikkate alındığında, okulöncesi eğitimin özellikle bu çocuklar için yararlılığı ortaya çıkacaktır (Ataman, 2003a).

2.1.3.3. Anne-Baba Bilgileri

Anne-babalar, çocukların yetenek, beceri, motivasyon, kişilik özellikleri, özel ilgileri, sorunları konusunda oldukça ayrıntılı bilgiye sahiptir. Yapılan araştırmalar anne-babaların çocuklarının üstün yetenekliliğini tahmin etmekte %76 oranında başarılı olduğunu göstermektedir (Davis ve Rimm, 1994, 81; Porter, 1999, 86). Anne- babadan edinilen bilgiler tanılama sürecinde bilgi sağlayacak önemli kaynaklardan biridir ancak tanılamada tek başına değerlendirme kriteri olarak kullanılmamalıdır (Metin, 1999, 40).

2.1.3.4. Öğretmen Gözlem ve Görüşleri

Öğretmen gözlemleri üstün yeteneklilik açısından bir ön bilgi olarak oldukça geniş bir sıklıkta kullanılmaktadır. Yapılan araştırmalar öğretmen görüşlerinin %44 - %48 oranında isabetli olduğunu göstermekle birlikte okul öncesi dönemde bu oran %10'dur (Porter, 1999, 88). Öğretmenlere önce araştırmaların bulguları ile saptanan üstün yetenekli çocukların belirgin bedensel, zihinsel, sosyal ve kişilik özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmelidir. Öğretmenlere sınıflarında üstün özellikler gösteren çocukları saptamak için hangi yöntemleri izleyeceği, hangi fişleri dolduracağı hakkında bilgi verilmelidir. Böylece sınıf öğretmenlerinin üstün yeteneklilik için belirlenen özellikleri sürekli ve belirgin bir şekilde gösteren öğrencileri aday olarak seçmeleri kolaylaşır (Çağlar, 2004c, 345). Öğretmenlerden; sınıflarında yaşça en küçük

ancak ortalama başarı düzeyinde olan çocuklarla, sınıflarının en zeki ve yetenekli öğrencilerini ve akademik konularda üstün başarı gösteren çocukları belirlemeleri istenerek saptama yapılabilir. Araştırmalar, sınıfının yaşça küçük ancak ortalama başarı gösterenler arasında üstün yeteneklilerin en fazla görüldüğünü belirtmektedir (Ataman, 2004; Montgomery, 1996). Bu saptama yöntemi okulöncesi dönemden başlayarak ilköğretim aşamasında da kullanılabilir. Ancak bu tek gösterge olarak dikkate alınmaz.

2.1.3.5. Arkadaş Gözlemleri

Özellikle liderlik, psikomotor alanlardaki üstün yetenekli çocukları belirlemede kullanılacak güvenilirliği çok fazla olmasa da, dikkatli düzenlenmiş sosyometrik ölçeklerle çocukları saptamada kullanılabilir bir yöntemdir (Akkanat, 1999; Ataman, 2003a). Arkadaşların görüşleri alınırken sorulacak sorular özenle seçilmeli, çocukların seviyesine uygun ve anlayabileceği nitelikte olmalıdır. Soruların aday çocuğu rencide edici, alay edilmeye sebebiyet verici nitelikte olmamasına dikkat edilmelidir. “Çalışmasını her zaman kim önce bitirir?, Kimin çok değişik fikirleri vardır?, Kim hikayeler uydurup anlatır?, Kim yeni oyunlar uydurur?” gibi sorular sınıfta aday çocukları belirlemek amacıyla sorulabilecek nitelikte sorulardır (Davis ve Rimm, 1994, 84).

2.1.3.6. Kontrol Listeleri ve Değerlendirme Ölçekleri

Kontrol listeleri ve değerlendirme ölçekleri üstün yetenekli çocukların tipik olarak gösterdikleri davranışların gözlenebilmesine olanak vermektedir. Geçerlik ve güvenilirliğiyle ilgili olarak yapılan çalışmalar çok azdır. Johnsen ve Stanley (1993) yapmış oldukları çalışmanın sonucunda değerlendirme ölçekleri ve zeka bölümü puanları arasında düşük bir korelasyon olduğunu bulmuşlardır. Üstün yetenekliler konusunda yeterli bilgi sahibi olmayan eğitimciler bu çocukları kontrol listeleri ve değerlendirme ölçeklerini kullanarak değerlendirmekte sıkıntı yaşayabilirler.

2.1.3.7. Biyografik Veriler

Çocuklar için iyi ve sistemli tutulmuş biyografik kayıtlar, çocuğun potansiyel üstün yeteneğine ilişkin değişik yönde değerli bilgiler verebilmektedir. Biyografik veriler, çocuğun erken döneme ait psikomotor, dil gelişimi, sayılar ve okuma ile ilgili becerileri, ilgi duyduğu alanlar hakkında bilgiler içermektedir (Metin, 1999, 39). Bu kayıtlar yoluyla çocuğun birtakım özelliklerinin aynı ortamda bulunduğu akranlarıyla karşılaştırılarak değerlendirme yapılması mümkün olabilmektedir. Ancak bu yöntem çocuğu tanılamak amacıyla tek başına kullanılabilecek bir yöntem değildir.

Bütün verilerin sonucunda öğrencinin var olan performans düzeyini belirten, değerlendirme raporu yazılmakta ve bu raporlar dikkate alınarak öğrenci için bireysel eğitim programı hazırlanmaktadır. Bu programda, uzun ve kısa vadeli eğitim hedefleri birey için en uygun yerleştirme tipi, sağlanacak destek hizmetler ve bu programın geçerlilik süresi gibi konular yer almaktadır. Ülkemizde ise üstün yetenekli çocukların belirlenmesinde genel olarak şu aşamalar izlenmektedir (Ersoy ve Avcı, 2001, 135-136): Öğretmen bildirimini/adlandırması, yetenek testleri, bireysel zeka testleri ve yardımcı testler.

Ülkemizde 1991 yılında özel eğitime gereksinim duyan bireylere yönelik olarak eğitim, gereksinim ve çalışmaları değerlendirmek üzere toplanan I. Özel Eğitim komisyonu bünyesindeki üstün yetenekliler komisyonu, “üstün yeteneklilerin tanılanmasına yönelik bir model taslağı” geliştirmiştir. Buna göre üstün yetenekli bireyleri tanılama çalışmalarında aşağıda belirtilen alanlardan sistematik ve bilimsel tekniklerle, çeşitli uzmanlar aracılığıyla bilgiler toplanarak değerlendirilmelidir (MEB, I. Özel Eğitim Konseyi, 1991).

I. Gözlemler ve bilgi toplama, bireylerin erken gelişimi, yetenekleri, şimdiki durumuna ilişkin ana-babanın, yakınlarının, öğretmenlerinin görüş ve düşünceleri

II. Bu amaca göre geliştirilmiş, ülke şartlarına uygunluğu sürekli gözden geçirilen, yenilenen grup testleri

III. Bireysel incelemeler

1. Tıbbi

2. Psikolojik (Bu amaçla geliştirilmiş, bireysel zeka, ilgi, yaratıcılık, uyum ve kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi, ölçüklerin uygulanması)

3. Sosyal incelemeler

4. Psiko-devinimsel incelemeler

IV. Çeşitli alanlarda hazırlanmış başarı testleri

V. Vak'a toplantıları ve sonuçlarının değerlendirilmesi

2.2. Üstün Yeteneklilerin Eğitimi

Toplumların çağdaşlık ölçütlerinden biri de özel eğitime verilen önemdir. Sürekli olarak gelişen ve büyüyen dünyamızda doğuştan getirdikleri bir takım özellikleriyle farklı bir statüye sahip olan üstün yetenekli çocukların özel eğitime ihtiyacı vardır (Malkoç, 2004, 169). Üstün yeteneklilik özel eğitim kapsamında bilimsel olarak ele alınmış olmasına rağmen birçok toplumda olduğu gibi Türkiye'de de ikinci planda ve biraz da lüks olarak ele alındığından üstün yetenekli çocukların belirlenmesinden, bunlara yönelik programların ve eğitim içeriklerinin sunulmasına kadar birçok alanda oldukça yavaş davranıldığı görülmektedir (Palancı, 2004). Oysa, üstün yetenekli çocukların eğitimsel ihtiyaçları ve gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurularak eğitim sürecinde bu çocuklar için özel uygulamalara yer verilmelidir. Bu, çocukların ileride en iyi şekilde yetişerek topluma kazandırılmasına katkıda bulunacaktır.

Bu görüşlerden yola çıkarak, Kaplan (1986, 183) üstün ve özel yetenekli öğrenciler için, farklılaştırılmış bir müfredat programının prensiplerini şöyle sıralamıştır:

- İçerik, birbirinden bağımsız üniteler yerine; geniş kapsamlı tartışma konuları, temalar veya problemlere dayandırılmalıdır.

- Çeşitli disiplinler çalışma alanıyla bütünlenmeli, yani ele alınan konu Tarih, Coğrafya, Türkçe, Matematik, Müzik, Resim vb. gibi çeşitli disiplinler açısından ele alınmalıdır.
- Çalışma alanı içinde kapsamlı, ilişkili ve birbirlerini karşılıklı pekiştirici deneyimler sunulmalıdır. Araya birbirinden bağımsız materyal parçalarını eklemekten kaçınmalıdır.
- Öğrencinin ilgi alanı dikkate alınmalı, öğrenci tarafından seçilmiş konunun derinlemesine öğrenimine imkan sağlanmalıdır. Bu amaçla, sınıfın dışındaki kaynaklardan yararlanmalıdır.
- Üstün öğrencilerde sıklıkla rastlanan bağımsız çalışma eğiliminin sağlıklı bir şekilde işlerlik göstermesi için bağımsız çalışma becerileri geliştirilmelidir.
- Bilgi yükü yerine, bilgi kazanma süreçlerine önem verilmelidir. Araştırmacılık, keşif, inceleme ile karmaşık ve soyut düşünme üzerinde durulmalı, analiz sentez, değerlendirme yapma gibi yüksek düzeyli düşünme becerilerinin geliştirilmesine çalışılmalıdır. Genelde bilgi aktarımı ve kavratılmasına önem verilip bu basamakta takılan, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirmeye geçmekte zorlanan geleneksel eğitim sistemiyle üstün çocukların sağlıklı eğitim ve öğretimlerini gerçekleştirmek çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Yaratıcılığın geliştirilmesi de ayrıca ele alınması gereken bir konudur. Öğrencileri sorunlara yeni çözümler geliştiren üretken bireyler haline getirmek üstünlerin eğitim ve öğretiminde başlıca amaçlarından biri olmalıdır.
- Araştırma beceri ve yöntemleri geliştirilmelidir.
- Temel beceriler ve yüksek düzeyli düşünme becerileri müfredat programıyla bütünleşmelidir.

- Yeni düşüncelerin üretilmesini sağlayacak ürünlerin geliştirilmesi teşvik edilmelidir.
- Yeni teknik, malzeme ve şekilleri kullanan ürünlerin geliştirilmesine imkan tanınmalıdır.
- Öğrencinin kendi hakkında bilgi sahibi olması, yani yeteneklerini fark edip kullanması, kendi kendini yönlendirmesi, kendi ile diğerleri arasındaki benzerlik ve ayrılıkları hoşgörüyü değerlendirilmesi konularında gelişmesi teşvik edilmelidir.
- Öğrencinin ürünleri özel kriterler ve standardize edilmiş araçlarla değerlendirilmelidir.

Normal okul müfredatlarının üstün yetenekli çocukların eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamadığı, müfredatların çok yönlü ve yaratıcı özellikler taşıması gerektiği, birçok araştırmacı ve eğitimci tarafından kabul edilmektedir. Aynı zamanda üstün yetenekli çocukların eğitimsel programları bilişsel gelişimlerini destekleyecek şekilde düzenlenerek, çocukların gelişimsel düzeylerine uygun olmalıdır (Dönmez ve Kurt, 2004, 393). Normal sınıf programlarında üstün yetenekli çocukların özelliklerine ve gereksinimlerine göre eğitimsel ihtiyaçlarının karşılanması ve bu yönde uygulamaların yapılması esastır (Dağlıoğlu, 2004, 75). O halde, yetenekli ve zeki öğrencilerin eğitimindeki esas amaç onların potansiyel zekalarını başarının en üst seviyelerine kadar geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Yetenekliler için iyi bir eğitim, onlara zorla kabul ettirilemez. İkinci amaç ise onların, yüksek seviyedeki başarı için bağımsız çalışmalarını teşvik etmek ve motive etmektir. Bu durumda, bu amaç her bir yetenekli kişinin bireysel donanımını maksimum seviyeye kadar geliştirmektir (Feldhusen ve Kolloff, 1986). Doğuştan getirilen yetenekler ancak özenli ve yeterli bir eğitim, zamanında uygun yönlendirme, teşvik ve rehberlikle açığa çıkarılabilir ve ileri seviyede geliştirilebilir. Üstün yetenekli çocuklar, uygun eğitim ortamlarında eğitilerek insanlık için büyük bir kazanım haline gelebilecekleri gibi, eğitimlerinin önemsizmemesi ve potansiyellerinin dikkate alınmadığı

durumlarda da insanlık için çok büyük bir kayıp ve hatta çok ciddi bir tehlike haline gelebilirler. Dolayısıyla üstün yetenekli çocukların yeteneklerinin erken keşfedilmesi ve eğitilmesi hem bu çocukların bireysel mutluluğu hem de toplumsal yaşam standartlarının yükseltilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Hökelekli ve Gündüz, 2004, 131).

Üstün yetenekli çocukların eğitiminde onları bir bütün olarak ele almanın yanı sıra öğrenci, öğretmen ve anne-baba üçgeni de dikkate alınmalıdır (Yılmaz ve Yılan, 2004, 379). Davis ve Rimm, (1994) gerek ailelerin, gerekse öğretmenlerin üstün yeteneği ayırt etmede istenilen başarıyı gösteremediklerini, bu nedenle, üstün yetenekli çocukların bazen normal zeka seviyesinin altında gibi değerlendirildiklerini ve bu nedenle, okulu bırakmak zorunda dahi kalabildiklerini ileri sürmüştür. Dolayısıyla üstün yetenekli bireylerin kazanılması ve onlara uygun eğitim ortamlarının sağlanması hususlarında önemli sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Toplumun en temel ve en küçük kurumu olan ailenin ülkemizde bu bağlamda karşılaştığı en önemli sorun, farklılıklarla baş etme sorunudur. Ailelerin büyük bir kısmı üstün yeteneğin ne demek olduğunu, çocuklarının üstün yetenekli olup olmadığını ve ailecek ne yapmaları gerektiğini bilmemektedirler. Fark ettikleri tek durum çocuğun farklı olduğudur. Bu farklılık, zaman içerisinde genellikle bir avantaj değil dezavantaj olarak ortaya çıkmakta ve ailenin çözmesi gereken bir dizi sorun haline gelmektedir. Aileler hem üstün yetenekli çocuklarıyla ve kendi içindeki farklılıklarla baş etmek zorunda kalırken hem de çevre ve okulla baş etmek zorunda kalmaktadır (Akarsu, 2004a).

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda yeterli bilgi birikiminin, uzmanlığın, kuramsal ve uygulamalı çalışmaların yetersizliği gibi nedenlerden dolayı da sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunlar gibi birçok sorunun üstesinden gelebilmek için, üstün yeteneklilerin eğitiminde dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir (Metin, 1999):

- Üstün yetenekli çocuk bireysel olarak sistemli bir şekilde gözlenmeli, gerekiyorsa değişik kaynaklardan çocukla ilgili bilgi toplanmalı, ilgileri ve ihtiyaçları mümkün olduğunca gerçekçi düzeyde saptanmalıdır.
- Sınıf programlarında ve uygulamalarında üstün yetenekli çocuğun uygulamalarına cevap verebilecek gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler çocukların düzenli sınıf programının ilerisine geçme ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmalıdır.
- Çocukların potansiyellerini tam olarak kullanmalarına fırsat tanıyacak uygulamalar ve çevresel düzenlemeler yapılmalıdır.
- Program amaçları ve uygulamalar ezberleme ve bilgi edinmenin ötesinde düşünme becerilerinin gelişimine olanak tanınmalıdır.
- Eğitimde bireyselleştirilmeye önem verilmelidir. Grup etkinliklerinde mutlaka üstün yetenekli çocuğun düzeyine uygun sorular sorma, düşüncelerini ve bulduğu çözüm önerilerini açıklama fırsatları vererek v.b yollarla grup içinde sıkılmasını ve ortamı monoton bulmaması sağlanmalıdır.
- Üstün yetenekli çocukların sordukları sorular, tatmin edici düzeyde cevaplandırılmalıdır. Bu çocuklar için yüzeysel cevaplar yeterli değildir. Sorularına derinlemesine ve ayrıntılı cevap almak isterler. Yetişkin sorunun cevabını tam olarak bilmiyorsa yüzeysel cevap vererek soruyu geçiştirmek yerine kaynaklardan bilgi edinerek çocuğun istediği düzeyde açıklama yapma yoluna gidilmelidir.
- Üstün yetenekli çocuklar tüm gelişim alanlarında aynı düzeyde gelişme göstermeyebilir. Çocuğun yetenekli olduğu alanı dikkate alarak diğer gelişim alanlarında da benzer düzeyde performans beklemek, çocuğun, bu yüksek beklentiye uygun davranmamaktan dolayı kaygıya girip yetersizlik duymasına ve özgüvenini

kaybetmesine neden olacaktır. Yetişkinlerin, çocuktan beklenti düzeylerini, değişik gelişim alanlarındaki farklı kapasiteye uygun biçimde belirlemeleri gerekmektedir.

- Yetişkinler bu çocukların yeteneklerini kullanarak geliştirdikleri ürünlerini ortaya koymalarına ya da sergilenmelerine olanak tanınmalıdır. Bu çabalar mutlaka ödüllendirilmeli ve yeni ürünler ortaya koyması için çocuk güdülenmelidir. Böyle bir yaklaşım çocuğun yeteneklerini geliştirmesi yönündeki girişimlerini arttıracaktır.
- Üstün yetenekli çocuk normal gelişim gösteren çocuklarla olduğu kadar, ilgileri ve ihtiyaçları yönünden kendine benzeyen üstün yeteneklilerle de iletişim kurma ihtiyacı içindedir. Olanaklar elverdiğinde her iki çocuk grubuyla da bir araya gelebileceği ortamlar sağlanmalıdır. Çocuk kendisi gibi yeteneklilerle bir arada olduğu zamanlarda kendisini “farklı” bir kişi olarak hissetmeyip kendine güven duygusunu geliştirebilir. Ayrıca yeteneğine ilişkin olarak yönleri paylaşmak, çocuğa haz vererek duygusal yönden rahatlamasını sağlayacaktır.
- Bazı durumlarda üstün yetenekli çocuklar kendilerinden beklenen performansa uygun başarı düzeyine ulaşmayabilirler. Bunun nedenleri irdelenmelidir. Başarısızlığa neden olan problemler araştırılarak bulunmalı ve uygun önlemler alınmalıdır. Başarısızlığın üzerinde durulmaması ve gerekli önlemlerin alınmaması, çocuğun öğrenmekten zevk almasını engelleyecektir. Okul ortamına karşı ilgisini kaybetmesine neden olabilecektir. Daha ileri aşamalarda ise çocuğun içe kapanarak kendini sosyal yönden izole etmesine yol açabilecektir.
- Üstün yetenekli çocukların üstünlüklerini belirgin bir şekilde abartmak, bu çocukları hep ön planda tutmak vb. yaklaşımlar sınıftaki diğer çocukların onlara karşı düşmanlık, kıskançlık gibi olumsuz duygular

geliştirmesine ve grup dışına itmelerine neden olabilir. Bu nedenle eğitimcilerin, çocuklar arasındaki ilişkilerin ve arkadaşlık ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesine olanak tanıyacak bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir.

- Üstün yetenekli çocuklar karşılaştıkları problemleri kendilerine özgü yollarla ve kendi kendine çözüme eğilimindedirler. Basa çıkamadıkları durumlarda sorunlarını her zaman dışarıya yansıtmak isteyebilirler. Bu nedenle özellikle eğitimciler bu çocuklara karşı duyarlı ve uyanık davranmalıdır. Bu gibi durumların gözden kaçırılması, çocukların büyük sıkıntı içine girmelerini engelleme olanağını ortadan kaldırmaktadır. Yetenek alanı ve düzeyi ne olursa olsun bütün üstün yetenekli çocuklarda “bir çocuk” ve bu çocuklar yaşamaya, çocuk gibi davranmaya ihtiyaç duymaktadırlar.

2.2.1. Üstün Yetenekliler Eğitim Modelleri

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde hem yurt içinde hem de ülkemizde birçok eğitim modeli denenmiştir. Bu modellerle üstün yeteneklerin ihtiyaçlarına cevap aranmış onların ilgi, yetenek ve düzeylerine göre bir eğitim amaçlanmıştır. Bu modeller şu şekilde sıralanabilirler:

2.2.1.1. Hızlandırma

Hızlandırma; eğitim müfredatında normalden daha hızlı ilerleme veya normalden daha küçük yaşta bir eğitim programına katılma olarak tanımlanmaktadır (Jones ve Stanley, 1993, 387). Hızlandırma; zihinsel olarak yaşitlarından farklı olan bir çocuk için bir çözüm yöntemi olarak düşünülebilir. Ancak bu yöntemin birtakım sakıncaları olabilir (Leyden, 1998, 73). İlerleyen yıllarda, özellikle diğer çocuklar ergenlik dönemine girdiklerinde onlardan birkaç yaş daha küçük olan ve ergenlik dönemine girmemiş bulunan üstün yetenekli çocuk gruba uyum sağlamakta sıkıntı yaşayabilir. Hızlandırmada en çok yaşanabileceği düşünülen olumsuz etki çocuğun sosyal

ve duygusal olarak problemler yaşayabileceği görüşüdür. Ancak küçük çocuklar için hızlandırma sıkıntı yaratacak bir yöntem olmaktan çok yararlı bir yöntem olarak ifade edilmektedir (Greenlaw ve Intosh, 1988, 171). Enç (1979, 208)'e göre de özel eğitim tedbirlerinin düzenli olarak denenip geliştirilmesine girişilmeden önce de uygulamaya geçilmiş olan tedbir hızlandırmadır. VanTassel-Baska (1986), her düzeydeki akademik hızlandırmanın üstün yetenekli çocuklarda şu özellikleri geliştirdiğini savunmaktadır:

- Motivasyonunu, okul başarısının ve kendine güvenin artması,
- Zihinsel tembellikten uzaklaşma,
- Mesleki eğitimi daha erken yaşta tamamlama,
- Yükseköğretim maliyetinin düşmesi

Yapılan araştırmalar ilköğretim sırasında erken başlatma ve sınıf atlatmanın ve bunu ortaöğretime hatta yükseköğretime uygulamanın kayda değer bir sakıncasının görülmediğini, bunun her düzeydeki okula uygun bir tedbir olduğunu, üst sınıflara gönderilen üstün yetenekli çocukların bu sınıflarda başarılı ve uyumlu olduklarını ortaya çıkarmıştır (Özsoy, Saldıroğlu ve Sever, 1991, 20). Ülkemizde de erken başlama uygulaması bulunmaktadır. Çocuk zorunlu eğitim yaşından önce okuma, yazma, matematik işlemlerde belli bir yeterliliğe ulaşmışsa ya bir yaş önce okula kaydettirilir ya da birinci sınıf yerine ikinci sınıftan okula başlar. Bununla ilgili yönetmelik hükümleri vardır. Bu önlemin en yararlı yanı herhangi bir biçimde parasal kaynak, özel araç gereç ve özel yetişmiş personel gerektirmemesidir. Çocuğun sosyal gelişiminin buna uygun olması ve ailenin eğitime ve akademik başarıya önem vermesi gerekir. Çocuğun anlaksal gelişimi akranlarından en az iki yaş yukarıda ise uygundur yoksa çocuk ileri sınıflarda başarısızlığa uğrayabilir (Ataman, 1996). Bunun yanında, çocuk okula başlamış ve ayrıca akranlarından açık farkla daha ileri düzeyde ise, alan uzmanlarının fikirleri alınarak sınıf atlama veya ders atlama yöntemi uygulanır. Ülkemizde,

bununla ilgili yönetmelik hükümleri olmasına rağmen, uygulama yönü oldukça zayıftır (Çepni ve Gökdere, 2002). Hızlandırma uygulaması; okula erken başlama, sınıf atlama ve belli bir dalda üst gruba katılma olmak üzere üç şekilde uygulanmaktadır.

2.2.1.1.1. Okula Erken Başlama

Okula erken başlama, çocuğun okul öncesi eğitimine veya ilköğretime normalden daha erken yaşta başlaması olarak uygulanmaktadır (Smutny, 2001, 75). Üstün yetenekli olduğu belirlenen çocuk okula yaşlılarından bir veya iki yaş daha erken başlatılmaktadır. Bu yöntemi savunanlara göre erken gelişmiş bir çocuğun okula alınmaması onun gelişimine engel olmaktadır. Ancak, ilk bakışta kabul edilebilir bir görüş gibi görünmekteyse de, çocuğun okula başladığı zamanki bedensel, toplumsal ve duygusal gelişimi dikkate alınmadan yapılırsa birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olabilir. Okuldan hoşlanmama, duygusal ve toplumsal açıdan iletişim kurma zorlukları, küçük bedensel etkinliklerde yeterince gelişemediği için ortaya çıkacak başarısızlık sonucu kendine güvensizlik gibi durumlarla karşılaşılabilir (Ataman, 2003a, 192-193). Türkiye’de ilköğretim kademesinde ilgili yönetmeliğin 41. maddesi erken başlama uygulamasına olanak tanımaktadır (Ataman, 2003a, 193, Özsoy, Saldıroğlu ve Sever, 1991, 21).

2.2.1.1.2. Sınıf Atlama

Çocuk okula başladıktan sonra, okul başarısına, uzman görüşlerine ve psikometrik ölçüm sonuçlarına göre öğrenim ve zeka düzeylerine uygun bir ya da iki üst sınıfa atlatılmak suretiyle yapılan uygulamadır (Akkanat, 1999, 187). Çocuklar, okula uygun yaşta başlar, birinci yarıyıl ortasında yapılan değerlendirmeye bir veya iki sınıf atlatılabilir. Sınıf atlatmada, başlıca iki nokta dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bunlardan birincisi öğrencinin bazı temel becerileri kazanmadan bir üst sınıfa geçmesini önlemektir. Genellikle bir üst sınıfa geçirilmesi düşünülen üstün öğrenciler, sınıf düzeylerinin

üstünde bilgi ve yeteneğe sahiptirler. Ancak arada bazı bilgi boşlukları olabilmeye ihtimalinden dolayı, sınavdan geçirilmeliler ve eksikliklerinin görülmesi halinde bunların giderilmesi için önlem alınmalıdır. İkinci önlem nokta, öğrencilerin sosyal uyumudur. Araştırmalar çoğu durumda sınıf atlamanın sosyal problemlere ve uyumsuzluğa neden olmadığını göstermektedir. Ancak atlatılacak çocukların fiziksel olgunlukları, boyları, genel duygusal dengeleri, motivasyonları, olaylarla baş etme becerileri dikkate alınmalı ve hepsinden önemlisi de daha üst düzey bilgi ihtiyacında olup olmadıkları değerlendirilmelidir (Davaslıgil, 1995).

Bu uygulamaya tabi tutulan bazı üstün yetenekli çocuklar sınıf arkadaşlarından ayırt edilmezken, bazıları bu seçeneğe uygun olacak kadar olgunlaşmamış olabilmektedir (Smutny, 2001, 75). Dolayısıyla bu uygulamanın en sakıncalı yanı, çocuğun sadece zihinsel gelişimini, düzeyini ve bilgisini dikkate alarak onu kendi akranlarından ayırıp yaşça daha büyüklerin, bedensel ve duygusal gelişim açısından farklı olanların yanına koyarak eğitmeye zorlamasıdır. Bu yöntemle üstün veya özel yetenekli bir çocuk, altı yıllık öğrenimi beş ya da dört yılda tamamlayabilir. Bu uygulama, özel program, araç-gereç, personel ve mekan gerektirmediği için pahalı olmayan bir eğitim önlemidir.

2.2.1.1.3. Belli Bir Alanda/Alanlarda Üst Sınıfa Katılma

Bu yöntemde üstün yetenekli çocuklar bir veya iki sınıf üst sınıfa devam etmek yerine üstün olan yeteneklerine göre üst sınıflardaki derslere katılmaktadırlar (Smutny, 2000, 86). Olumlu tarafları fazla olan bir yöntemdir. Öğrenciye ileri olduğu alanda ilerleme fırsatı sağlarken, sınıf düzeyindeki diğer bazı alanlarda sahip olduğu becerileri, akranlarıyla birlikte geliştirmesine imkan verir (Özsoy, 1989). Ders atlamanın olumsuz yanı ise belirli dersteki hızlandırmayı devam ettirmede gerekli ayarlamaların yapılamaması sonucunda ortaya problemin çıkabilmesidir.

Hızlandırmada özellikle ABD daha değişik uygulamalarda bulunmaktadır. Amerika’ da orta ve lise düzeyinde mali yükümlülük getirmeden uygulanan bir diğer hızlandırma şekli ise, dersi okumadan sınavına sokmak ve başarılı olma halinde de o dersin kredisine sahip olmaktır. Bir başka hızlandırma şekli ise, orta öğretimde öğrenim görürken üniversiteden bazı dersler aldırılmaktır. Bunun gerçekleşmesi için öğrenci günün bir kısmını ileri de ders almak için üniversitede geçirir, ya da orta öğretimde aynı dersi alan bir sınıfı oluşturacak sayıda öğrenci varsa, öğretim üyesi bizzat gelerek lisede ders verebilir. Böylece öğrenciler üniversiteye başlamadan bazı kredilere sahip olabilirler (Davashgil, 2004b, 237).

Hızlandırma programları, olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte, üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur.

2.2.1.2. Zenginleştirme

Zenginleştirme; üstün yetenekli çocukların kendi akranları arasında ve normal sınıflarda tutularak programların gereksinimlerine cevap verecek şekilde çeşitlendirilmesi ve zenginleştirilmesi yoluyla yapılan uygulamalardır. Günümüzde ülkemiz dışındaki hemen hemen gelişmiş her ülkede en yaygın biçimde uygulanan program modellerindedir. Öğretmenlerin bu alanda yetiştirilmemiş olması ve sınıf sayılarının fazlalığı uygulama olanağını kısıtlamaktadır (Ataman, 2003a, 193). Özsoy, Saldıroğlu ve Sever (1991, 21)’e göre sınıflar yükseldikçe anlaksal yetenekler açısından söz konusu değişkenler artar. Tıpkı ayrı hızla yarışan otomobillerin yol uzadıkça aralarındaki mesafenin açılması gibi, anlaksal gelişme hızları birbirinden farklı olan öğrencilerin uygulanan okul programında geçirdikleri süre arttıkça farkta çoğalır. Öyle ki bir zaman sonra öğretmen, öğrencilerinden bir kısmının basit toplama ve çıkartma işlemlerinde bile güçlük çekmeğe devam ettiği halde bir kısmının ise şimdiden cebir ve geometriyle rahatça uğraşacak duruma geldiği görülecektir. Üstün yetenekli çocukların konu üzerinde derinlemesine çalışma ihtiyaçları vardır, çünkü konular ve durumlar arasında bağlantılar yapmakta ve ilişkileri

kavramakta oldukça yeteneklidirler. Sınıfta uygulanan program sınıftaki diğer çocukların ihtiyaçlarına cevap verirken, üstün yetenekli çocukların ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde düzenlenebilir (Walker, Hafenstein ve Enslow, 1999, 32). Zenginleştirme stratejilerinin süreç ve içeriğe ilişkin hedeflere ulaşma yöntemleri olarak düşünülmüştür. Zenginleştirme, sınıf öğretmenin ders programını her zamanki sınıf düzenlemesine bağlı olarak üstün yetenekli çocukların gereksinimlerine göre düzenlemesi ve çeşitlendirmesidir (Dağlıoğlu, 1995, 51). Zenginleştirme uygulaması; analitik düşünme ve problem çözme gibi üst düzey düşünme becerilerine ağırlık verilmesini gerektirmektedir (Smutny, 2001, 76). Üstün yetenekli çocuğun özel yetenek alanları düşünülerek tasarlanmış, zenginleştirmeyi merkeze alan bir anlayış üstün yetenekliler için geliştirilecek bir eğitim programı için vazgeçilmezdir (Gross, 1999, 207). Zenginleştirme programları; üstün yetenekli çocukları normal akranlarından ayırmadan birlikte eğitimlerine olanak tanımaktadır.

Yatay ve dikey olmak üzere iki türlü zenginleştirme yapılabilir. Yatay zenginleştirmede etkinlik çeşidini artırma, dikey zenginleştirme ise, o konu ile ilgili derinlemesine çalışmalar yapılması durumu söz konusudur (Dağlıoğlu, 2004, 75). Zenginleştirilmiş normal sınıf modelinde, üstün zekalı çocuklar için yaşlılarıyla merak ilgi ve yeteneklerine cevap verecek şekilde hazırlanmış keşfetmeye yönelik aktiviteler, grup eğitim alıştırmaları ve sınıf programına, normalde bulunmayan daha zor konular ve farklı materyaller, değişik öğrenme alanları eklenmektedir (Metin, 1999). Zenginleştirme stratejileri programın süreç ve içeriğine ilişkin hedeflere ulaşmada uygulanan yöntemleri kapsamaktadır. Süreçlerden yaratıcı düşünme, problem çözme, eleştirel düşünme, bilimsel düşünme, sorgulayıcı düşünme vb., içerikten ise bu süreçlerin geliştirdiği konular, projeler ve etkinlikler belirtilmektedir (Tekbaş ve Ataman, 2004, 187).

Birçok okul, üstün yetenekli çocuklara mevcut programda birtakım düzenlemeler yaparak normal çocukların devam

ettiği sınıf ortamında eğitim vermeyi tercih etmektedir. Ancak pratikte kazanılan deneyimler genel eğitim verilen bir sınıfın değiştirilmesinin hiç de kolay olmadığını göstermektedir (Johnsen, Haensly ve Ryser, 2002, 46). Burada sınıf tüm çocukların kendi düzeyi ve hızına göre aktivite ve projelere sıklımadan kolayca katılacağı bir yer olmak durumundadır. Bu tür sınıflar geliştirmek için (Smutny, 2000, 1);

- Sorgulamaya davet edici nitelikte bir sınıf yaratmak (resimler, kitaplar, müzik, sanat alanları ve materyal çeşitliliği)
- Çalışmasını erken bitiren çocuklara çekici, dersle/konuyla ilgili aktivite seçenekleri sunmak
- Müzik, dans, şarkı söyleme, yaratıcı hareketler ve mimikler gibi seçenekleri kullanarak sınıfın atmosferini değiştirmek
- Mümkün olduğunca geniş bir materyal çeşitliliği sunmak
- Esnek bir oturma/yerleşme, grup çalışması düzeni.

Bunların yanı sıra; üstün yetenekli çocukların normalüstü bağlantı kurma ve ilişkileri görme yeteneğinden dolayı ilgi duydukları konularda derinlemesine çalışmaya ihtiyaçları olduğu göz ardı edilmemeli ve onlara bu tür seçenekler sunulmasına özen gösterilmelidir (Walker, Hafenstein ve Enslow, 1999, 32). Çeşitli zenginleştirme uygulamaları vardır ve Smutny (2001, 76-77) ve Winner (1996, 241) bu uygulamaları şu şekilde açıklamaktadır:

2.2.1.2.1. Ayırma Uygulamaları

Bu uygulamalar üstün yetenekli çocukların akranlarıyla birlikte eğitim gördüğü sınıftan ayrılarak okulda kendileri gibi diğer üstün yeteneklilerle birlikte eğitim gördükleri yarı zamanlı uygulamalardır. Bu uygulamalar özel olarak eğitilmiş bir öğretmen tarafından yapılır. Bu uygulamaların en önemli avantajı çocukların kendileri gibi olan diğer arkadaşlarıyla birlikte çalışabilmesidir. Ancak bu uygulamalar üstün yetenekli çocuğun sınıftan ayrıldığı zaman dilimi içerisinde yapılan

etkinlikleri kaçırmasına da neden olmaktadır. Bu çalışmalar çok iyi bir şekilde uygulanır, öğretmenler birlikte çalışarak verilen ödevler, özel durumlar, üstün yetenekli çocuğun sürekli devam ettiği sınıfta meydana gelen önemli konularda bilgilendirme konularında işbirliği içerisinde olurlarsa; üstün yetenekli çocuklar etkinlikleri kaçırmaz ve kendilerine fazladan çalışmalar yüklediği hissine kapılmazlar. Yetenek gruplaması sadece belli ders konularında veya konusunda yapıldığı ve ayrı grupta eğitim alan çocuklar için farklılaştırılmış bir program uygulandığı zaman etkili olabilecek bir uygulamadır.

2.2.1.2.2. Yaratıcı Sanatlar

Bu uygulama tüm okullarda uygulanabilecek nitelikte bir uygulama değildir. Ancak sanatta, müzikte, dramada zenginleştirme uygulamaları yaratıcılığın ve iraksak düşünme gibi üst düzey zihinsel becerilerin gelişimine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu uygulamada, zenginleştirilmiş sanat uygulamalarından sadece üstün yetenekli çocuklar değil çocuğun devam ettiği sınıfta bulunan bütün çocuklar yararlanacağı gibi, her çocuk kendi kapasitesine ve ihtiyaçlarına göre yararlanma olanağına sahiptir.

2.2.1.3. Destekleyici Uygulamalar

Destekleyici uygulamalar; hafta sonları, yaz tatilleri gibi okulun tatil olduğu günlerde yapılmaktadır. Bu uygulamalar okul tarafından, herhangi bir üniversite tarafından veya öğretmenler ve veliler tarafından düzenlenebilir. Destek sınıflarında genellikle geniş çeşitlilikte ve daha çok okulda işlenmeyecek türde konular sunulmaktadır. Burada; konuları irdeleyici-araştırmacı ve yaratıcı düşünme, uygulama, keşfetme, yaparak öğrenme ve bağımsız projeler vurgulanmaktadır. Çocukların her zaman yeni bir ilgi alanı geliştirme veya farklı bir yeteneğini keşfetme fırsatları vardır. Okul programlarında olduğu gibi, destek programlarında da hedefler titiz bir şekilde belirlenmeli ve programlar bu hedefler doğrultusunda yapılandırılmalıdır.

2.2.1.3.1. Rehberlik

Rehberlik; çocuğun, arkadaş ve rehber olarak görev yapan bir öğretmen, veli veya daha büyük bir öğrenci ile bağlantılı olmasıdır. Rehberlik; özellikle mimarlık, müzik, fen, sanat, bilgisayar, zooloji gibi konularda yoğun ilgisi olan üstün yetenekli çocuklar için oldukça yararlıdır. Genellikle; bu süreç sınıf öğretmeni veya üstün yetenekli eğitim koordinatörü tarafından dikkatle takip edilir. Çocuğun rehberiyle birlikte haftada bir gün öğleden sonra çalışması, velisiyle haftada bir gün sabahleyin çalışması gibi farklı şekillerde uygulanabilir.

2.2.1.3.2. Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim uygulamasıyla bir öğretmen aynı anda bir okuldan daha fazla okulda eğitim verebilmektedir. Çocuklar uzaktan eğitime bilgisayar veya televizyon aracılığıyla katılabilmektedirler. Uzaktan eğitim; köylerde yaşayan üstün yetenekli çocukların zenginleştirme ve ileri düzeyde bilgilendirme olanaklarını arttırmak için gelişmiş ülkelerde sıklıkla kullanılmaktadır.

2.2.1.4. Ayır (Farklılaştırılmış) Eğitim

Bu uygulamada üstün yetenekli çocuklar belirli özellik ve düzey yakınlıklarına göre gruplandırılmakta, bu grubun özelliklerine ve gereksinimlerine göre özel eğitim programları geliştirilmekte ve bu programlar çeşitli eğitsel düzenlemeler içerisinde uygulanmaktadır (Ataman, 2003a, 191). Uygulama özelliği yönünden bu yaklaşımın amacı; benzer özellikler gösteren çocuklara birlikte çalışma imkanı elde etmeleri için uzun veya kısa süreli çeşitli düzenlemeler sağlamaktır. Tam Gün Homojen Sınıflar (sadece üstünler), Tam Gün Heterojen Sınıflar (normal ve üstünler karışık), Yarım Gün veya Geçici Gruplar olmak üzere 3'e ayrılabilir.

2.2.1.4.1. Tam Gün Homojen Gruplamalar (sadece üstünler)

Üstün yetenekli öğrenci kendisi gibi üstün yetenekli çocuklarla normal programdan tamamen farklı hızlandırılmış

veya zenginleştirilmiş bir müfredat ile eğitim görmektedir. Ancak yaşlılarıyla bir arada olma fırsatı kısıtlıdır ya da hiç yoktur (Ersoy ve Avcı, 2001). Bu tür önlem, normal sınıf çalışmalarından bir süre öğrencileri ayırması sonucunda bazı konuları işleyemedikleri için, öğretmenlerin tepkilerine maruz kalabilmekte ve göz göre göre ayrıcalık tanınması nedeniyle de normal düzeydeki öğrencilerin üstünlere karşı olumsuz bir tutum içinde olmalarına neden olabilmektedir (Enç, 1979; Davis ve Rimm, 1994). Bu şekilde, sadece üstün öğrencilerden oluşan homojen sınıflara yapılan eleştirileri hafifletecek bir durum yaratılmış olur. Bu grupta özel sınıflar ve özel okullar sayılabilir.

2.2.1.4.1.1. Özel Okul

Üstün yetenekli çocukların belirli amaçlı okullarda toplanıp eğitilmesine verilen addır (Ataman, 2003a, 191). Bu uygulama, çok üstün yetenekli çocukları kendilerine özel bir okulda durumlarına göre bir program çerçevesinde yetiştirmesidir. Bu uygulamanın ilk örneklerinde biri Enderun Okullarıdır (Dağlıoğlu, 1995, 52). Ülkemizde Fen Liseleri, Anadolu Güzel Sanatlar Liseler, İnanç Vakfı Lisesi bu biçimde örgütlenmiş olan kurumlardır (Ataman, 2003a, 191). Tekbaş (2004, 33) ve Çağlar (2004b) üstün yetenekli öğrencilerin kendileri gibi üstün yetenekli olan diğer öğrencilerle birlikte özel okulda eğitim almalarının avantaj ve dezavantajlarını şu şekilde özetlemektedir:

- Programdaki bütün çocuklar homojen bir grup oluşturduğu için en üst düzeyde öğrencilerin birbirlerini desteklemelerini sağlar.
- Tek başına olma duygusunu azaltır.
- Çocukların eğitsel gereksinimlerini karşılayacak, özel geliştirilmiş programlar kullanılır.
- Gereksinim duydukları eğitim ve öğretimin en önemli desteği rehberlik ve psikolojik hizmetler en iyi şekilde sağlanabilir.

- Çocukların çeşitli alanlarda geniş ve derinlemesine öğrenme gereksinimlerini karşılayacak özel donanımlara olanak sağlar.
- Üstün yetenekli çocukların eğitimleri için özel olarak seçilmiş ve yetiştirilmiş öğretmenler sağlanır.
- Çocukların yetenekleri yönünde ve düzeyinde gelişimleri desteklenir.
- Genel yetenekleri yanında özel yeteneklerinde geliştirilmesi için uygun eğitim ortamı sağlanır.
- Ülkenin sorunlarının çözümü için erken yönlendirme yapılabilir.
- Kırsal bölgelerde olanlar için mevcut olan en iyi eğitim ortamı sağlanabilir.
- Üstün yetenekli çocukların, diğer çocuklarla etkileşimde bulunmalarına fırsat tanımayacağı için toplumla bütünleşmelerini önler bencil olmalarına yol açar, liderlik özelliklerinin gelişimini engeller.
- Çocukların çok erken yaşta uzmanlık alanına yönlendirilmesi, daha sonra başka alanlara kaymalarını engelleyebilir.
- Çocukların birçok üstün özelliklerinin toplum için işlevsel hale gelmesini engelleyebilir.
- Tüm uygulamalar içerisinde en pahalı olanıdır.

Bu sakıncaları nedeniyle özel okullarda üstün yeteneklilerin eğitimi artık gelişmiş ülkelerde öğrencinin düzeyi akranlarından çok üstün olmadığı yani deha düzeyinde olmadığı takdirde tercih edilmemektedir.

2.2.1.4.1.2. Özel Sınıf

Özel sınıf modeli, düzenli sınıfların bulunduğu bir okulda, bir sınıfın üstün yetenekliler için ayrıldığı özel gruplama modelidir (Metin, 1999, 55). Bu sınıftaki çocukların sayısı 20'yi geçmez. Bu çocukların eğitimleriyle üstün yetenekli çocukların eğitimi alanında eğitim almış bir öğretmen

ilgilenmektedir. Bu sınıfta bulunan üstün yetenekli öğrenciler liderlik, özel akademik yetenek gibi birbirlerinden farklı üstün yeteneklilik tipleri sergileyebilirler. Bu çeşitlilik öğrenciler için oldukça yararlıdır (Smutny, 2001, 79). Öğretmen bir veya iki öğrenciyle çalışmak yerine birçok üstün yetenekli çocukla çalıştığı zaman, programda her bir çocuk için ayrıca çeşitli farklılaştırmalar uygulamakta ve bunlardan diğer çocuklar da faydalanmaktadır. Zihin yetenekleri açısından büyük farklılık olmadığından türdeş sayılabilir. Uygulamada iki tutum bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, çeşitli ölçekler uygulayarak, uygun öğrenim alanlarında, yetenek düzeyleri ve özellikleri birbirine yakın olanları aynı çalışma grubunda toplama biçimidir. İkincisi, birinci sınıfa yeni alınacak öğrencilerin yine yapılacak incelemeler sonucunda üstün ve orta yetenekliler ile ağır öğrenenler olarak (A,B,C) üç gruba ayrılması ve durumlarına uygun farklı müfredat uygulanmasıdır (Davaslıgil, 2000, 96).

Araştırmalar özel sınıf uygulamasının daha çok ortaöğretimde uygulanabilir olduğunu belirtmektedir (Tekbaş, 2004, 34). Ataman (2003a, 192) üstün yetenekli çocukların özel sınıflarda eğitim almanın yararlarını ve sakıncalarını şu şekilde ifade etmektedir:

- Üstün yetenekli çocukların eğitsel gereksinimlerini karşılayacak, özel olarak geliştirilmiş programlar ve özel yetiştirilmiş öğretmenlerin kullanılması
- Bu çocukların, kendileriyle benzer özellikler gösteren çocuklarla yakın etkileşim içinde olarak daha üst düzeyde derinlemesine proje ve grup çalışmalarını olanaklı kılması
- Üstün yetenekli çocukların kendi yetenek ve yeterliklerinin hızına göre daha üst düzeydeki programlarda ilerlemelerini olanaklı kılarak kendilerini geliştirmelerini sağlaması
- Öğrencinin bireysel çalışmasına olanak tanınması

- Çocukları üstün yetenekli olarak ayırma akranlarından soyutlamakta, üstün benlik duygusu ve gurur geliştirebilmektedir
- Bir alanda üstün yetenekli olan bir çocuğun tüm alanlarda aynı yeteneği göstermesi beklenmektedir
- Üstün yetenekli çocuklar normal olan akranlarıyla etkileşim ve iletişim kurma becerisinden yoksun kalmaktadır
- Pahalı bir eğitimidir.

2.2.1.4.2. Tam Gün Heterojen Gruplamalar (normal ve üstünler karışık)

Bu program modelinde, üstün yetenekli öğrenciler için yaşıtlarıyla birlikte merak ilgi ve yeteneklerine cevap verecek şekilde hazırlanmış keşfetmeye yönelik aktiviteler grupla eğitim alıştırmaları, özel olarak planlanmış gerçek problemlerle ilgili bireysel ve küçük grup araştırmaları yer almaktadır. Sınıf programına, normalde bulunmayan daha zor konular ve farklı materyaller, değişik öğrenme alanları eklenmektedir. Normal sınıf programında yer alan konularla ilgili tekrarı içeren monoton ve anlamsız ev ödevlerinden ve sınıf çalışmalarından kaçınılmakta onun yerine ilgi ve merak uyandıracak bireysel öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacak çalışmalar sunulmaktadır (Ersoy ve Avcı, 2001).

2.2.1.4.3. Yarım Gün veya Geçici Gruplamalar

Bu gruplamada, üstün yetenekli çocuklar, haftada bir defa ve öğleden sonraları için iki veya üç saatlik sürede normal sınıflardan alınarak, bu alanda eğitim alan bir öğretmenin rehberliğinde veya koordinatör eğitmeni desteğiyle zenginleştirme etkinliklerine tabi tutulur. Bilim ve Sanat Merkezlerinde devam eden etkinlikler bu uygulamaya bir örnektir (Kaplan, 1986).

Bu başlık altında “Pullout” programlardan da söz edilebilir. Genellikle tek bir koordinatör, haftanın her öğleden

sonrası farklı bir okulda “pullout” sınıfını yürütür. Diğer gruplamalarda ve özel sınıflarda olduğu gibi, bu tür sınıflarda da yaratıcılığın, yüksek düşünce becerilerinin ve kişiliğin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmakta, bireysel projelere önem verilmektedir (Davaslıgil, 1995). Böyle bir düzenlemeye katılan çocuklar genellikle kaynak odası adı verilen bir yerde toplanırlar. Buraya böyle bir ad verilmesinin nedeni, burada okuma ve aletlere ilişkin kaynakların olmasındandır.

2.2.1.4.3.1. Kaynak Merkezleri

Üstün yetenekli çocukların okul zamanında düzenli sınıflarda eğitim alıp, yeteneklerini geliştirmek için zenginleştirilmiş program ve çevresel düzenlemelerden yararlandıkları merkezlerdir. Çocuklar okul zamanının dışında haftada yarım gün veya tüm gün zenginleştirilmiş aktivitelerin uygulandığı merkezlere katılmakta ve alanında yetişmiş öğretmenlerin rehberliğinde bilgisayar, sanat, drama, dil, matematik, fen ve benzeri konularda zengin materyallerle donatılmış ortamlarda çalışma olanağı bulmaktadırlar (Metin, 1999, 58). Bu uygulamanın diğer uygulamalara göre olumsuzlukları en az düzeydedir. Çocuk bir yandan düzenli sınıflarda normal akranlarıyla kaynaşmakta, diğer yandan kaynak merkezlerine katılarak kendisi gibi üstün yetenekli diğer çocuklarla iletişim kurma ve sunulan etkinliklerle, materyallerle yeteneklerini geliştirme fırsatı bulabilmektedir. Bu takviye programları sayesinde çocuklar okulda eksik kalan eğitimsel ve sosyal eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler.

Okullar kapandığı zaman bu çocukların eğitimine yönelik kaynak merkezi niteliğinde yaz okulları uygulaması da üstün yetenekli çocuklar için yararlı bir uygulama olabilir (Webb, 1993, 597). Bu uygulamanın başarılı olabilmesi için gerekli koşullar şunlardır; eğitimcilerin alana vakıf, programın ve materyallerin katılımcı üstün yetenekli çocukların ihtiyaçlarına gerçekten cevap verebilecek nitelikte olması gerekir. Aksi takdirde düzenli sınıfların uzantısı olabilecek kaynak

merkezleri, çocukların ve öğretmenlerin zamanlarını boşa harcadıkları faaliyet olmaktan öteye geçemez (Metin, 1999, 58).

2.2.1.4.3.2. Ev Okulu

Ev okulu (homeschooling); haftanın geleneksel okul günleri ve saatleri süresince, çocukların eğitiminin, anne-babalar tarafından kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi uygulamasıdır (Temel ve Çaltık, 2002, 21). Ev okulu uygulaması, okul ortamının, zenginleştirme, farklılaştırma, hızlandırma uygulamalarının birçok üstün yetenekli çocuk için faydalı olurken söz konusu çocuk için en iyi seçenek olmadığına karar verildiği zaman başvurulabilecek bir uygulama yöntemidir (Rivero, 2002, 15). Ev okulu uygulaması Amerika Birleşik Devletleri'nde sadece okul öncesi dönemde değil, ilköğretim ve ortaöğretimde de üstün yetenekli, normal, özürlü olan ve evde eğitim almasının uygun olacağı düşünülen çocuklara uygulanmaktadır (Dobson, 1999, 86).

Bu yöntemde aileler çocukları için uygun olabilecek nitelikte bir eğitim müfredatı seçmekte ve bu doğrultuda, çocuğunun eğitimsel ihtiyaçlarını ve özel ilgi alanlarını da göz önünde bulundurarak çocuklarına eğitim vermektedirler. Ev okulu yönteminde öğrenme daha esnek ve kendiliğinden gerçekleşmektedir (Dori, 2000, 270). Çünkü üstün yetenekli çocuk ilgi duymuş olduğu alanlara daha fazla zaman ayırabilmektedir. Bu uygulamanın en sakıncalı yanı çocuğun arkadaş grubundan uzakta izole bir eğitim almasıdır, ancak bu durum çocuğun akranlarıyla sık sık birlikte olmasını sağlayacak bir program geliştirilmesiyle çözümlenebilir (Dobson, 1999, 61-62).

Ev okulu, tam zamanlı olmanın yanı sıra yarı zamanlı olarak da uygulanabilmektedir. Bu durumda çocuklar yarım gün devlet okuluna veya özel okula devam etmekte, günün diğer yarısında da evde eğitim almaktadırlar (Dobson, 1999, 295). Yarı zamanlı ev okulu, ailelerin kendilerini yetiştirmesi

ve gerekli bilgi ve donanımlara sahip olması koşuluyla üstün yetenekli çocuklar için iyi bir zenginleştirme seçeneği olabilir.

2.2.2. Üstün Yetenekliler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

2.2.2.1. Üstün Yetenekliler Eğitiminin Tarihsel Gelişiminde Eflatun ve Devlet Adamı Felsefesi

Üstün yeteneklilerle ilgili eğitim faaliyetlerinin başlangıcı antik çağda Eflatun'a kadar götürülebilir. Eflatun, yaklaşık iki bin üç yüz yıl önce kaleme aldığı “Ülküsel Devlet” adlı eserinde üstün yetenekli bireyleri eken yaşta seçerek bilim, felsefe ve meta fizik konularında yetiştirilmeleri gerektiğini savunmuştur. Eserinde üstün yeteneklileri “altın çocuklar” olarak adlandırmış ve eğitim kurumlarının birinci hedefinin devleti yönetecek olan üstün yeteneklilerin adım adım seçilip yetiştirilmesi olduğunu belirtir. Eflatun'a göre böyle kişilerin zengin ya da fakir olmasının önemi yoktur. Önemli olan yüksek ahlak ve bilgeliğe sahip kişilerin yönetime gelmesidir.

Eflatun etkili ve yeterli bulduğu devlet biçimini açıklamaya çalışmış, öte yandan da bu devleti gerçekleştireceklerini düşündüğü “Yönetici Filozofların” nasıl eğitilmelerini gerektiğini ayrıntılı olarak belirtmiştir. Ona göre toplumdaki bireyleri bu açıdan dört sınıfa ayırmak gerekir (Davaslıgil ve diğerleri, 2004, 35-36; Ataman, 1984, 9).

Bakıra Benzettiği Sınıf: Eflatun'un en kalabalık sınıf olarak nitelediği ve bakıra benzettiği sınıf, köle sınıfıdır. Bunlar, yurttaşlık yetenek ve yeterlilikleri bulunmayan, okul eğitiminden yararlanmaya güçleri ve hakları olmayan bir kesimi oluştururlar. Bu sınıfa kas ve beden gücüne dayalı el sanatları, tarım ve benzeri işlerde çalışmaya yarayacak beceriler kazandırılır. Ve bu sınıfa ait bireyler, yurttaşların emri altında, bu işlerde çalıştırılır.

Tunca Benzettiği Sınıf: Eflatun'a göre, esnaf, tüccar, sanatkar gibi zümreler gerçek yurttaş kitlesinin tabanını oluşturur. Tunca benzettiği bu sınıfın çocuklarının zihin, beden ve duyguları, temel eğitim yoluyla geliştirilmelidir.

Gümüşe Benzettiği Sınıf: Eflatun, savaşçıları, seçkin sanatkarları vb.ni içeren sınıfı, yapı ve değerleri açısından, gümüşe benzetmiştir. Ona göre, bu kesim, toplumdaki yer ve görevlerinin önemi ile ilişkili olarak, daha üst aşamada eğitim olanaklarından yararlandırılmalı ve böylece toplumsal yaşama hazırlanmalıdır.

Altına Benzettiği Sınıf: Eflatun, geleceğin yönetici filozoflarını “altın yaratılışı” olarak nitelendirmiştir. Ona göre, bu kesimin seçilerek eğitim düzeninin doruğuna kadar yükselmesi gerekir. Kendilerine toplumun sağlayabileceği en iyi eğitim verilmeli, devlet yöneticiliği için gerekli bütün bilgi beceri ve niteliklerle donatılmalıdır.

Eflatun’un devlet adamı ve eğitimine verdiği özel önem kurumsal düzeyde kalmamıştır. Bir yandan Rönesans’ı izleyen çağda batı ülkelerinde biçimlenip gelişen “lise” modelinin oluşup gelişmesini etkilemiştir. Bugün bazı Avrupa ülkelerinde çocukların okul başarısına göre, dördüncü sınıfın sonunda başlayarak ya hayata dönük okullara ya da yüksek öğretime hazırlayan okullara ayrılışı Eflâton’un eğitim anlayışının süregelen etkileri sayılabilir. Fakat bundan daha açık olan başka bir uygulama alanı da, güçlü bir ihtimalle Osmanlı Devletinin “Enderun Mektebi” nde ifadesini bulmuştur (Davaslıgil ve diğerleri, 2004, 35).

Avrupa’da gelişme döneminde Eflâton’un görüşlerinden yararlanmıştır. 17. yüzyılda Comenius, 18. yüzyılda Thomas Jefferson üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda önerilerde bulunmuşlardır. İngiltere, Fransa, Almanya gibi Avrupa ülkelerinde “Lyceé, Gimnasium ve Gramar School” adlı okullar açılmıştır ve Avrupa’da o dönemlerde bu okullardan faydalanabilecek kesim soylu ve ekonomik açıdan uygun olan ailelerin çocuklarıdır. Latince, Grekçe, matematik, geometri, astronomi ve güzel sanatların verildiği bu okullarda başarısız olanlar okuldan ayrılırlardı. 20. yüzyıl Avrupa’sında “Lyceé, Gimnasium ve Gramar School” uygulamalarının devam etmesi bize üstün yeteneklere yönelik eğitim-öğretim

uygulamalarının devamını göstermektedir. Günümüzde ise bu eğitim kurumlarına herhangi bir sınıfsal ayırım gözetmeksizin başarılı olan her çocuk devam edebilmektedir (Ataman, 1982, 16).

2.2.2.2. Üstün Yetenekliler Eğitiminin Dünyadaki Tarihçesi

Dünyadaki bazı ülkeler üstün yetenekliler eğitimi konusuna çok büyük önem vermekte hatta ulusal öncelik haline getirmiş durumdadır. Üstün yetenekliler eğitimine yönelik asıl çalışmalar XX. yy başlarından itibaren yapılan denemelerle başlamıştır. Bu konuda öncülük Almanya ve ABD’de olmuştur. Batıdaki duruma bakarsak, 1957’den sonra hızla bu konuda gerekli adımlar atıldığını, gerek ayrı eğitim gerek birlikte eğitim şeklinde tüm uygulamaların yaygınlaştığını ve bütün üstün veya özel yetenekli çocukları kapsayacak yapıya ulaştığını görmekteyiz (Akkanat, 1999). Üstün yetenekliler eğitiminin en çok tartışıldığı, kuramların, modellerin geliştirildiği yerel, eyalet ve federal düzeyde birçok uygulamanın gerçekleştirildiği ülkeler ABD ve Kanada’dır. Avrupa’da üstün yeteneklilerin eğitimi Amerika’ya kıyasla daha yavaş ve daha az deneysel biçimde gelişmektedir. İsveç, Norveç ve Danimarka’da üstün yetenekliler için ayrı okul ve programlar yoktur; ancak üstün yetenekliler de tüm öteki özel eğitim gerektiren öğrenciler gibi ihtiyaç duydukları farklı eğitimi, genel öğretim içinde rahatlıkla alabilmektedir (Akarsu, 2001) .

İsrail, Rusya (SSCB), ABD, Çin son yıllarda yüksek zeka ve mucitlik testleri geliştirerek bu testlerle toplumlarını sistematik olarak taramış ve üstün yeteneklilerin eğitimi için özel okullar ve üniversiteler yapılmış veya görevlendirilmiştir. (Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu, 2004, 46).

İspanya, Portekiz, İtalya gibi ülkelerde üstün yeteneklilerle ilgili araştırma ve uygulamalar yok denecek kadar azdır (Akarsu, 2001). Benzer bir sınırlı etkinlik Fransa ve Belçika için de söz konusudur. Doğu Avrupa ülkelerinde 1990 öncesinde tıpkı SSCB’de olduğu gibi, özellikle matematik, fizik, kimya,

biyoloji ve informatik alanlarında üstün yetenekliler için özel lise düzeyinde okulların yanı sıra, dil, güzel sanatlar ve spor dallarında çeşitli yaş gruplarının özel olarak eğitildiği kurumlar mevcuttu. Bu okullar varlıklarını büyük ölçüde sürdürmektedir (Akarsu, 2001). Ayrıntılı olarak çeşitli ülkelerde yapılan uygulamalar şöyledir:

ABD: 1958 yılında çıkarılan özel bir yasayla üstün yetenekliler eğitimi konusunda atılım yapılmıştır. Günümüzde ABD gerek eyaletler gerekse federal düzeyde üstün yetenekliler eğitiminin en çok tartışıldığı kuram ve modellerin geliştirildiği ve birçok uygulamanın yapıldığı ülke durumundadır. Bu ülkede hızlandırma, sınıf atlatma, ders atlatma, kredilendirme, ortaokul, lise veya üniversiteye erken başlama vb benzeri türde birçok uygulama yapılmaktadır. ABD’de okulların ve merkezlerin yanı sıra, ana babaların oluşturduğu destek grupları, dernek ve vakıflar da üstün yeteneklilere yönelik yaz okulları, mentorlerle çalışma ve zenginleştirme programları gibi etkinlikler düzenlemektedir (Akarsu, 2001).

Üstün yetenekliler eğitiminin örgün eğitimle en uyumlu biçimde kaynaştırıldığı, bilimsel verilerle eğitim kuramlarının en yerinde uygulamalarının yapıldığı ülkelerden birisi Kanada’dır. Özellikle Ontario eyaletinde eğitim yaşantıları kapsam, derinlik, hız ve çeşitlilik açısından farklılaştırılarak öğrencilere sunulmaktadır. Okullarda programın okula uyumunu sağlayan bir koordinatörlük kurulmuştur. Buna bağlı olarak çalışan bir grup öğretmen ile öğrenciler bir yandan bu özel programdan yararlanmakta bir taraftan da üstün yetenek sergilemedikleri alanlarda yaşantıları ile normal öğretimlerine devam etmektedir. Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilerek programlara okul düzeyinde katkıda bulunmaktadır. Üniversitelere bağlı enstitüler öğretmenlere lisansüstü düzeyde eğitim sunmakta ve üstün yetenekliler alanında kuramsal ve uygulamalı araştırmalar yapılmaktadır. Üniversitede bu alanda çalışan akademisyenlerle yerel eğitim otoriteleri ve okullar birlikte çalışmaktadır. Eyalet bütçesinde üstün yeteneklilerin

eğitimine ciddi mali kaynak ayıran ülkelerin başında gelmektedir (Bilgili, 2004).

Amerika Birleşik Devletleri'nde, yatılı üstün zekalılar okulları, Uluslararası Bakalorya (International Baccalaureate), Matematikte Üstün Yetenekli Gençlerin incelenmesi ve Yetenek havuzu oluşturma (Study of Mathematically Precocious Youth and Talent Search SMPY) gibi programlar, üstün zekalılara hizmet sunmaktadır. Uluslararası Bakalorya programı, içinde ülkemizin de bulunduğu pek çok ülkede üstün akademik performans gösteren öğrencilere iki yıllık iddialı bir program sunmaktadır. Öğrencilerin, uluslararası saygınlığı ve kabul görmüşlüğü olan IB diplomasını almaya hak kazanmaları için, merkezi yazılı sınavlardan geçmeleri ve bağımsız bir özgün araştırma raporu sunmaları gerekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bazı üniversiteler de bünyelerinde araştırma, eğitim ya da öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim sunan merkezleri barındırır. Purdue Üniversitesi'ndeki Üstün Zekalılar Araştırma Enstitüsü (Gifted Education Research Institute), William & Mary Koleji'ndeki Üstün Zekalılar Eğitim Merkezi (Center For Gifted Education), Washington Üniversitesi'ndeki Yetenekli Gençler Merkezi (Center For Capable Youth), Connecticut Üniversitesi'ndeki Ortaokul Seviyesinde Araştırma ve Yetenek Gelişimi Yüksekokulları (Academies of Inquiry and Talent Development at the Middle School Level), bu programlardan bazılarıdır (Akarsu, 2001).

Almanya: Bu ülkede yapılan çalışmalar XX. yy'ın başına kadar uzanır. II. Dünya Savaşı dönemine kadar ABD ile birlikte bu konuda başı çeken ülkelerden biri olmuştur. 1913 de Almanya da üstün yeteneklilere özel bir sınıf kurulmuş, ilerleyen yıllarda bu uygulama ülkenin diğer kentlerine de yayılmıştır. Almanya'da yaklaşık 80 sene önce ileri zekalıların desteklenmesine ilişkin bir dizi proje ve yayın üretilmiştir. 1925 yılında Alman Ulusunun Burslar Vakfı kurulmuştur. Hamburg'da ve Almanya'nın bazı başka kentlerinde 1918'den itibaren en yetenekli öğrencilerin desteklenmesine yönelik bir

program uygulanmıştır (Jost, 2006). 1978’de Alman Üstün Yetenekli Çocuklar Derneği kurulmuştur. Almanya’da Alman hükümetinin mali açıdan çok desteklediği Avrupa Üstün Yetenekliler Konseyi (European Council for High Ability) etkili çalışmalar yapmaktadır. Bu kuruluş hem kamuoyunun ilgisini çekmiş, hem de okul dışı zenginleştirme etkinlikleri düzenlemiştir. Çoğu üniversite ya da okulla iş birliği yapan federal hükümetten ve özel vakıflardan destek alan birçok araştırma merkezi kurulmuştur. Almanya’da, bünyesinde seçilmiş üstün yeteneklileri barındıran tek okul, 1981’den bu yana etkinliğini sürdüren Braunschweig’ tadır (Akarsu, 2001, 35). Almanya’daki “gymnasium” lar bir tür yetenek seçimine dayalı okullar olmasına rağmen, spor ve genel yetenekte üstünlere büyük oranda yer veren ve farklı eğitim uygulayan okullar ve üniversitelerle işbirliği yaparak çalışan ve fonlarını devletten alan bir üstün yetenekliler eğitimi merkezi (Bildung und Begabung) da vardır (Akarsu, 2004b).

İngiltere: Bu ülkede devlet okullarıyla birlikte özel okullardaki eğitimde yaygındır. Yedi yaş itibariyle eğitime başlayan çocuklar, lise bitirinceye kadar bu okullarda yatılı olarak kalırlar. Buradan mezun olanlar ülkeyi yönetir. İngiltere’deki idarecilerin %80’ i bu okullardan mezun olmaktadır (Aydın, 1994, 99). Öğrencilerini seçerek alan ve üstün yetenekliler için ayrıca hızlandırma ve farklılaştırma uygulamaları yapan okullar vardır. Tamamen üstün yetenekliler için kurulmuş olan iki okul bulunmaktadır (Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu, 2004). Ülkede özellikle özel fonlarla desteklenen ulusal yarışmalar yapılmaktadır (Dağlıoğlu, 1995). Ülkede 1989 yılında ailelerin bir araya gelmesiyle Ulusal Üstün Yetenekliler Derneği (National Association for Gifted Children) kurulmuştur, ayrıca öğretmenlerin yetiştirilmesi ve öğrenme malzemelerinin hazırlanmasında etkin olan Müfredat Geliştirme Ulusal Derneği’ de (National Association for Curriculum Enrichment) üstün yetenekliler eğitimini desteklemektedir (Akarsu, 2001).

Rusya: 1950’li yıllarda SSCB döneminde Nobel ödüllü iki bilim adamının kurduğu iki farklı tür okulla üstün yetenekliler eğitimi başlamış, birinci tür okullar bulunduğu bölgenin tüm ortaokul öğrencileri arasından matematik, fizik, kimya, biyoloji ve informatik dallarından ayrı ayrı seçilen ve lise düzeyinde eğitim alan öğrencilere yöneliktir. Bu okullar Moskova, Leningrad, Kiev ve Novosibirsk’teki üniversite yerleşkelerinde kurulmuştur. Okullarda üniversitelerdeki bilim adamları da dersler vermişlerdir. Nobel ödüllü bilim adamlarının kuruluşlarında öncülük ettiği ikinci tür okullar ise yabancı dil, müzik, folklor, edebiyat ve felsefe eğitiminde yoğunlaşmıştır. Sovyet dünyasının bilim ve sanatta olağanüstü performans sergileyen önderlerin çoğunu yetiştirmiş olan bu okulların en ünlüleri Gnesin Müzik Okulu, Stragonov Sanat Okulu ve Leningrad Bale Okuludur (Akarsu, 2001). 1957 yılında Sovyetler Birliği uzaya ilk uzay aracını, Sputnik’i fırlatmıştır. Batı ülkeleri, Sovyetler Birliğinin kendilerini uzay yarışında geçme nedenini araştırırken karşılığında üstün yetenekli çocukların eğitimine Sovyetlerin verdiği önem çıkmıştır. Bu tarihten sonra üstün yeteneklilerin ve yaratıcı çocukların eğitimine önem verilmiş ve üstün zekâlıların eğitiminde gerek kurumsal, gerek eğitim programları gerekse tanılama boyutlarında hızlı uygulamalara başlamışlardır (Ataman, 1998). Çocukları ilkokuldan sonra bünyesine kabul eden ve yatılı eğitim veren bu faydalı uygulamanın başarılı örneklerinden birisi Sibiry’a’nın Novosibirsk şehrinde bulunan bilim akademisidir.

İtalya: İtalya’da 1970’li yıllardan itibaren üstün yetenekli çocukların teşhis ve araştırmasıyla ilgili programlar geliştirilmeye başlanmıştır. Üstün yeteneklilerin tespitinde yetenek faktörü için bir, sözel ve matematik kabiliyetler için iki test geliştirilmiştir. 11–14 yaş seviyesindekilere uygulanan bu testler sonucunda üç grup testinin ikisinden 90’nın üzerinde puan alanlar belirlenmiştir.

İsrail: Konunun en çok ciddiye alındığı ülkelerden biridir. Üstün yetenekliler eğitimi konusu ulusal öncelik olarak

görülür ve ülkenin en önemli zenginliğinin yetenek olduğu görüşü yaygındır. 70'li yıllarda eğitim bakanlığı bünyesinde Üstün Yetenekliler Müdürlüğü kurulmuştur, bu kurum ülkedeki çalışmaları kontrol ve koordine eder. Bu ülkede üstün yeteneklilik her yaşta belirlenmeye çalışılır. Öğrenim hayatı sırasında gözden kaçan üstün yetenekliler askerlik eğitimi sırasında yapılan taramalarla tespit edilerek eğitim verilir (Akarsu, 2001, 37).

Azerbaycan: İlkokulda öğretmenleri tarafından gözlenerek yetenekli olduğu belirlenen çocuklar, ilkokuldan sonra yurtdışında yetişmiş uzmanlar tarafından teşhis edilerek özel okullar, özel sınıflar, yaratıcı okul merkezleri ve yaratıcı yaz kampları gibi uygulamalara yönlendirilir. Üstün yetenekli çocuklara eğitim veren öğretmenler Bakü Üniversitesi'nin finanse ettiği 9 aylık kurslara katılırlar (Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu, 2004, 43). Seçkin bilim adamlarının ders verdiği üstün zekâlılara yönelik okullarda ve etkinliklerde, Doğu Felsefesinin Temeli, Resmi Tarihi, Dini Tarihi, Dizayn, Ekoloji ve Politika derslerinin yanında yoğun bir şekilde İngilizce ve Bilgisayar dersleri de öğretilmektedir.

Hollanda: Nijmegen Üniversitesi'ndeki Üstün Zekâlılar Merkezi (Center For Gifted), üstün zekâlılara yönelik etkin çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca merkezi Bonn'da bulunan ve büyük ölçüde Alman Federal Hükümeti tarafından desteklenen European Council for High Ability ECHA (Avrupa Üstün Yetenekliler Konseyi) 1987'den bu yana son derece etkili çalışmalar gerçekleştirmiştir (Akarsu, 2001).

Avustralya: Okul öncesi dönemden itibaren yapılan eğitimde yapılan faaliyetler; sınıf ortamında zenginleştirme, farklı okullardan gelen çocuklarla türdeş gruplar oluşturma, okul dışında özel ilgi merkezleri, özel yetenekliler okulları kurma ve ek programlar şeklindedir (Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu, 2004, 46). Avustralya'da okul öncesi dönemde eğitimlerine başlanan üstün yetenekli çocuklar, 4-6 yaşlarında bir derecelendirmeye tabi tutulurlar. Bu derecelendirme

sonucunda bireysel yetenekleri belirlenen çocuklar, 2 yıl boyunca dört kişilik sınıflarda eğitim görürler. Daha sonra 6 yaş itibarıyla 3 yıl süren ikincil öğretim (secondary school) süreci baslar. Bireysel eğitimin baz alındığı bu eğitim programında çocuklar, yetenekleri ve yeterliliklerine göre eğitsel ve mesleki olarak yönlendirilirler (Aydın, 1994, 62). Her ne kadar uygulamalar eyalet ya da bölge düzeyindeki çeşitlilik gösterse de üstün zekalılara yönelik etkinlikler gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu faaliyetleri; sınıf ortamında zenginleştirme, birkaç okuldan gelen çocuklardan türdeş gruplar oluşturma, Primary Extension and Challenge programı gibi farklı ilgi alanlarını daha da öte öğrenmelere götüren programlar, okul dışında özel ilgi merkezleri; özel üstün yetenekliler okulları kurma ve ek programlar olarak özetleyebiliriz (Akarsu, 2001). Bu arada öğrencilerin ihtiyaçlarının gözlenmesi, ihtiyaç duydukları dış desteğin tespiti ve aile üyeleri ile arasındaki iletişiminin takibi de eğitim kapsamı içindedir (Aydın, 1994, 62) Bunların dışında üstün zekalı çocuklar için programlar hazırlayan eyalet düzeyinde kurulmuş dernekler, araştırma merkezleri, müzeler, vakıflar ve üniversiteler mevcuttur. Avustralya'daki araştırma merkezlerinde yapılan çalışmalar dünya çapında yankı uyandırmaktadır. Üniversitelerinde de öğretmenlere yönelik sertifika, master ve doktora programları sunulmaktadır (Akarsu, 2001).

Çin: 1973 yılında başlayan ve daha önceki farklılaştırma yasalarına rağmen zaman içinde gelişerek üstün yeteneklilerin sınavla seçilerek ayrı bir eğitime tabi tutuldukları ortaokul ve lise düzeyinde okullar ile bu konuların çalışıldığı bir merkez vardır. Çin üstün yeteneklilik eğitimine 4 prensip kazandırmıştır. Bunlar (Budak, 2008):

- Üstün yeteneklilik için çoklu yetenek yaklaşımının benimsenmesi: Bu yetenekler; edebi yetenek, liderlik, hayal gücü, orijinallik, algılama duyarlılığı, mantık, hafıza kapasitesi, okuma hızı gibi algısal ve zihinsel yeteneklerdir.

- Belirgin üstün yeteneklilik ve potansiyel üstün yeteneklilik gibi çeşitlendirmenin benimsenmesi
- En üst yeteneklilerin bile özel eğitimsiz tamamen gelişim gösteremeyeceğinin kabul edilmesi
- Konfiçyus'un deyimiyle tüm sosyal sınıfların çocukları için eğitimin gerçekleşmesi gerektiği anda, kapasitelerine göre farklı şekilde eğitilmeleri prensibi.

Japonya: Tokugama ailesi yönetimi boyunca, Japon samuraylarının soyundan olan çocuklar diğer öğrencilerden farklı okullara gönderilmekteydi. Samuray asaletine sahip olan bu çocuklara Konfiçyus'un eserleri, ahlaki değerleri, hat sanatı, kompozisyon, tarih ve askerlik sanatı üzerine dersler verilmekteydi. Fakir köylü çocuklarına da, sadakat duygusu, itaat, tevazu ve özenle iş yapma konuları öğretiliyordu. Üstün yetenek kavramının işleyişi, bireyin askeri becerileri, liderlik yönü ve soyluluk durumuyla paralellik göstermiştir (Davis ve Rimm, 1994). 1968 ve 1977 yıllarında eğitim sisteminde reform yaparak saf bilimden uygulamalı bilime geçilen Japonya'da 21. yüzyıla uygun yeni bir sisteme geçme hazırlıkları yapılmaktadır. Bu sistemde amaçlanan, soru soran ve soru sormasını bilen, hipotezler oluşturabilen ve ezbere dayalı öğrenmeden arındırılmış araştırmacı, mucit bir zihne sahip öğrenciler yetiştirmektir. Bunu sağlamak için, eğitim-öğretim sırasında derslerin içeriğine ve hedeflerine yönelik değişik malzemeler ve cihazlar kullanılmaktadır. İlk etapta araya kitap girmez ve öğrenci önce kitap ile beyin, sonra beyindeki bilgi ile dış dünyadaki gerçek olay arasında ilişki kurmaya çalışmaz. Önce beyine dış dünya ile temas kurdurulup olayı gördükten sonra kitaba geçilir. Öğrenciler evlerinde kullandıkları elektronik cihazları okula getirip açarlar, incelerler ve bozup yaparlar. Bu şekilde yaşayarak öğrenme gerçekleştirilir (Aydın, 1994, 64).

Yeni Zelanda: Yeni Zelandalıların örnek aldığı eğitim sisteminde öğrenciler yaşlarına göre değil, ilerleme hızlarına, anlama ve kavrama seviyelerine göre gruplandırılır. Sınıflar

15'er kişilik olup, her 15 kişiye bir sınıf öğretmeni atanır (Aydın, 1994, 62).

2.2.2.3. Üstün Yetenekliler Eğitiminin Türkiye'deki Tarihi

Üstün yetenekliler eğitiminin tarihinde ülkemizin ayrı bir yeri vardır. Üstün yetenekli çocukların eğitimi alanında ülkemizde bugüne kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde, üstün yetenekli çocukların eğitiminin tarihsel gelişimi, cumhuriyet öncesinde ve sonrasında olmak üzere temel olarak iki döneme ayrılabilir.

2.2.2.3.1. Cumhuriyet Öncesinde Üstün Yetenekliler Eğitimi

Türk tarihinde üstün yetenekliler konusuna bakıldığında, cumhuriyet öncesi dönemde Enderun okulu karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın belki de ilk sistemli ve en uzun süreli üstün yetenekliler eğitimini Osmanlı İmparatorluğu Enderun okuluyla gerçekleştirmiştir (Akarsu, 2001; Ataman, 1997). Enderun, "Osmanlılarda idari ve askeri kadronun yetiştirilmesi için teşkil edilen saray eğitim kurumu" olarak tanımlanabilir (Davaslıgil ve diğerleri, 2004, 53). Osmanlı Devleti'nde XV. Yüzyıl ortalarından itibaren medrese dışında en önemli resmi eğitim kurumu Enderun mektebi olmuştur.

II. Murat döneminde kurulup, Fatih Sultan Mehmet döneminde geliştirilen saray okulu Enderun, özellikle yükselme döneminde imparatorluğun üst düzey yönetiminin ve idari mekanizmasının işleyişini sağlayacak yöneticileri yetiştirmeye yönelik bir kurumdur. Enderun'un Eğitim programları medreselerden farklıdır. Enderun'a alınacak öğrencilerde temel esas devşirme usulüyle daha çok Balkanlar'daki Hıristiyan ailelerden toplanarak gelen acemi oğlanlar içinde en zeki, güzel ve yetenekli görülenlerin saraya alınıp, Enderun'daki acemi oğlanlar koğuşuna yerleştirilmesi ve en basitten başlayarak çeşitli hizmetlerde görevlendirilmesi ve eğitilmesiydi (Akkutay, 2004).

Dünya eğitim tarihinde kurumsal düzeyde orijinal bir örnek olan Enderun Mektebi; alt yapı kurumları ile öğrenci seçimi, eğitim safhaları, bireylerdeki yeteneklerin tespiti ve yönlendirilmesi, uygulamalı ve teorik eğitimin birlikte yürütülmesi, sorunları ve sonuçlarıyla bu alanda bir bütünlük arz etmektedir (Bilgili, 2004, 31). Robert Withers'ın John Greaves tarafından 1653 yılında Londra'da basılan ve Topkapı Sarayını anlatan eserine göre, Türkler, doğuştan gelen asaletin, özellikle iyi eğitimle birleştiği takdirde ki bu ancak sarayda yapılabilir, erdemli ve yüksek karakterde insanlar yaratacağına inanırlardı (Arı, 2004, 21).

Osmanlı tarihinin başından beri kurulup yaygınlaşan medreselerin başlıca amacı din ulehasını ve görevlilerini yetiştirmektir. Buna karşılık, devlet hizmetlilerinin ve yöneticilerinin eğitim yeri ise "Enderunu Hümayun" adı verilen saray okuluydu. Bu okul ve medreseler, öncelikle ve özellikle programlarının gerektirdiği öğrenimi başarabilecek anlık gücü olanlara öz okullardı. Ortalama yetenek düzeyine dönük değildi. Bu okula gönderilen ünlü büyüklerden bazıları buralardaki eğitim öğretim koşullarına intibak edememiştir (Enç, 1979). Okulun birinci aşaması, süresi yedi yıl kadar olan Edirne, İbrahim Paşa, İskender Çelebi ve Galatasaray'daki dört hazırlık okulundan oluşuyordu. Programı açısından bu basamak bir yandan yetenekli öğrencileri üst öğrenim için hazırlamaya, bir yandan da geri kalanları, yeniçeri ve sipahi ocakları gibi askerlik kurumlarına ve öteki devlet hizmetlerine hazırlayacak nitelikteydi. Başka bir deyişle bu basamak sonunda en başarılı ve seçkin öğrenciler Topkapı bünyesindeki üst okula ayrılırdı (Enç, 1979).

Enderun sistemindeki temel eğitim aşamaları devşirme, aileye verme ve hazırlık sarayları şeklinde özetlemek mümkündür. Bu çocuklar yalnızca yeniçeriliğe de bağlı kalmamış, bazı çocuklar yetiştirildikten sonra saraya alınmış, yine bir kısmı da sarayda yükselerek "Yeniçeri Ağası", "Beylerbeyi" ve "Vezir" olarak hizmete girmişleridir. 600 yılı aşkın bir süre üç kıta üzerinde

yayılan Osmanlı imparatorluğunun gelişmesinde ve varlığını sürdürebilmesinde Enderun Okulundan yetişen bireylerin çok önemli bir payı vardır (Ataman, 1982, 11; Akyüz, 2004, 86; Akkutay, 1984, 35).

Enderun Mektebi'nde yüksek medreseler düzeyinde kitabi bir eğitim-öğretim de yapılırdı. Okutulan dersler ise Türkçe, Arapça, Farsça, Matematik, Edebiyat, Tarih, İslami bilimlerdir. Bunlar arasında Türkçe, Farsça, Edebiyat, Tarih, Matematik gibi medreselerde okutulmayan dersler dikkati çekmektedir. Enderun Mektebi'nde, yeteneklerine göre ok ve cirit atma, ata binme, güreş gibi sporlar yaptırılır, musiki, şiir, hat minyatür, resim, cilt... gibi bir sanat öğretilirdi. Enderun'da eğitim-öğretim görenler arasında en dindar müslümanlar, en kuvvetli hafızlar ve müezzinler, en hassas şairler ve edipler, en cesur askerler ve kumandanlar, en mahir sanatkarlar, mimarlar, ressamlar ve nakkaşlar, en yüksek musikişinaslar ve hattatlar, en değerli alimler ve müverrihler yetişmiştir (Akyüz, 2004, 87-88; Akkutay, 1984, 28).

Enderun okul sistemi, altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu döneminde, devşirme yoluyla seçerek aldığı ve yeteneklere yönelik programlarla ortalama on-on beş yıllık eğitimden sonra devletin gereksinme duyduğu üst düzey yönetici asker ve sanatçıları yetiştirmesiyle üstün veya özel yeteneklilerin eğitiminde öncülüğünü kanıtlamıştır (Ataman, 1997; Akkanat, 1999).

17. yy' dan itibaren imparatorluğun tüm kurumları gibi Enderun'da bozulmaya başlamıştır. Buna rağmen kurum etkinliğini 19. yy başına kadar sürdürmüştür. Meşrutiyetin ilanından sonra hiç bir önemi kalmayan Enderun Mektebi 1 Temmuz 1909 tarihinde bir kararname bir de talimatname yayınlanarak kapatılmıştır (Akyüz, 2004, 87,88; Akkutay, 1984, 28).

2.2.2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Üstün Yetenekliler Eğitimi

Osmanlı Devleti döneminde Enderun mektepleriyle başlatılmış olan bu uygulama daha sonra Cumhuriyet döneminde 1948 yılında İdil Biret Suna Kan Yasası olarak üstünlerin eğitimini yasal güvence altına almada yine diğer ülkelere örnek oluşturacak bir düzenleme haline gelmiştir. Söz konusu yasa, 1956'da 6660 Sayılı “Müzik ve Plastik Sanatlarda Olağanüstü Yetenek gösteren Çocuklar Hakkında Kanun” olarak yürürlüğe konmuştur. Bu kanun halen yürürlüktedir. Ancak 1978'den sonra, kanun kapsamına hiç kimsenin alınmadığı gözlemlenmektedir. 1948'den 1978'e kadar ki sürede hemen hepsi Dünya çapında ünlü olan 20'ye yakın sanatçı devlet himayesinde yetiştirilmiştir (Ataman, 1998, 176-182). 1416 sayılı kanun kapsamında üstün yetenekli öğrencilerin devlet himayesinde yurtdışında eğitim alması konusunda çalışmalar yürütülmüş, buna paralel olarak Devlet Parasız Yatılı Sınavı, Yüksek Öğrenim ve TÜBİTAK Bursları ile öğrencilere yardımcı olunmuştur. Cumhuriyet Döneminde üstün yeteneklilere dönük uygulamalar aşağıdaki gibidir (Enç,1979):

- 6660 sayılı Müzik, Resim ve Öteki güzel sanatlarda olağan üstü yetenek gösteren çocukların devletçe eğitilmesini düzenleyen yasa,
- Ankara Fen Lisesi projesi,
- Ankara Rehberlik ve Araştırma merkezinin öncülüğü ile bazı ilkokul ve ortaokullardaki denemeler,
- Devlet ortaokul ve lise parasız yatılılık sınavları,
- Öğretmen okulları ve yüksek dereceli öteki meslek kuruluşlarına giriş sınavları,
- 1416 sayılı yasa ile lise ve yüksek öğrenimini bitirenlerin devlet hesabına yabancı ülkelerde ileri öğrenim görebilmelerinin sağlanması,
- TÜBİTAK bursları,

- Milli Eğitim Bakanlığının Yüksek Öğretim Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü yolu ile verdiği yüksek öğrenim bursları,
- Üniversite ve akademilere giriş sınavları.

Okullar konusunda ilk uygulama 1960 yılında Ankara ilkokullarında denenen “özel sınıf ve türdeş yetenek sınıfları” uygulamasıdır. Bu programda birkaç okuldan seçilen üstün yetenekli çocuklar grubu özel bir programla yetiştirilmiştir. 1961 yılında kabul edilen 1961 T.C. Anayasası’nın 50. maddesinde özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi için özel hüküm konulması ve bunun gereği olarak 222 numaralı İlköğretim ve Eğitim kanununun çıkarılması üzerine özel eğitimde planlı bir dönem başlamıştır. Ayrıca, Türkiye’de özel eğitimin her dalında nerede, neler yapılacağı, ne tür özel eğitim kurumlarının açılacağı 10 yıllık bir planla belirlenmiştir. Buna eklenen bir listede de hangi yıl nerede üstün zekalı çocuklar için özel bir kurum ve sınıf açılacağı belirtilmiştir (Çağlar, 2004c, 61). 1964–65 öğretim yılında da “üst özel sınıf” açılması gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa ve Eskişehir’de gerçekleştirilmiştir. Ancak her iki uygulamaya MEB son vermiştir. Ankara’da türdeş sınıf uygulamasından mezun olan çocuklar okulların devamı olmadığı gerekçesiyle Maarif Koleji’ne (TED Koleji) alınmıştır (Dağlıoğlu, 1995, 56-57). Ortaöğretimde üstün yeteneklileri desteklemek amacıyla 1962’de toplanan VI. Milli Eğitim Şurası kararlarına uygun olarak 1964 yılında Ankara Fen Lisesi açılmıştır. Ataman (1998)’a göre bu okul gerek kadroları gerek öğrenci seçim sisteminin değişmesi ve gerekse donanımlarındaki eksikliklerden dolayı kuruluşlarındaki bilim adamı ve araştırmacı yetiştirme özellikleri yok olduğundan, üstün zekalı çocuklara eğitim veren kurumlar olma özellikleri tartışılabilir konuma gelmiştir.

1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi (AÜEF)’nde üstün zekalı çocukların eğitimleri ile ilgili çalışmalar devam etmiştir. 31.08.1964 gün ve 2718 sayılı

Ankara Üniversitesi senatosunun verdiği kararla üniversitede ilk defa bir eğitim fakültesi kurulması karar verilmiştir. İlk kez kurulan AÜEF de kuruluşunun ilk yıllarında bir özel eğitim bölümü açılmış ve bu bölümde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde özel eğitim programları bulunmaktaydı. Üstün yetenekli çocukların eğitimleri ile ilgili derslere de gerekli önem verilerek her düzeyde eğitim elemanı yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca 1979 yılında Ankara Üniversitesi'nde "Üstün Zekalılar Öğretmenlik Sertifikası" programına da yer verilmiştir, ancak bu konuda çalışmalar yapılamamıştır. 1984 tarihinde YÖK'ün yürürlüğe girmesiyle bu uygulamaya son verilmiştir. Ancak üst düzeyde eğitim verilmesine devam edilmektedir (Çağlar, 2004c, 61).

Ülkemizde üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili olarak uygulanan en yaygın resmi uygulama, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)'dir. Uygulama 1995 yılında Ankara Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkeziyle başlamış daha sonra bu merkezin ismi Ankara Bilim ve Sanat Merkezi olarak değiştirilmiştir. Üstün yetenekli çocuklara ve gençlere yeteneklerini geliştirme fırsatını sunamamak öte yandan nitelikli insan ihtiyacına cevap verememek eğitim sistemimizde kaygı yaratan bir boşluk haline gelmiş bu noktadan hareketle Bilim ve Sanat Merkezlerinin kuruluşuna başlanmıştır. BİLSEM'ler okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki çocukların üstün veya özel yeteneklerini geliştirerek okul dışı zamanlarını değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2007).

Her ne kadar ülkemizde üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili kapsamlı bir çalışma MEB bünyesinde başlatılmış olsa da, üstün yetenekli çocukların eğitimine özel eğitim kurumları da katkı yapmaktadır. Birçok özel eğitim kurumu, yatılı olarak eğitim vermektedir. Bu okullarda MEB müfredatı temel alınarak zenginleştirilmiş müfredatlar uygulanmaktadır (Çamurlu, 2001). Üstün yeteneklilerle ilgili

hizmet veren bir başka kurum, 1993 yılında kurulan Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Eğitim Vakfı (TÜYÇEV)'dir. Üstün yeteneklilerle ilgili bir dizi seminerler ve konferanslar düzenlemektedir (Yeşilova, 1997). Bu uygulamalara ek olarak, TÜBİTAK, TUBA vb. kuruluşların vermiş olduğu bursları da kapsam içine almak olasıdır. 2004 yılında üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda ülkemizde bir ilk gerçekleşmiş ve I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi İstanbul'da yapılmıştır. Bundan sonraki II. Kongre 2009 yılında yapılmıştır. Kongrenin amacı ülkemizdeki üstün yetenekli çocuk ve gençlerin eğitimini gündeme getirmek, konuyla ilgili olarak çalışan bilim insanlarını buluşturmak, çalışmalarını özendirmek, Türkiye'nin bu alanla ilgili birikimini ve durum tespitini yaparak toplumsal aklı harekete geçirmek ve bu tür bir eğitimi ülke ölçekli sosyal siyasetin bir parçası haline getirmeye yönelik olmuştur (Uzun, 2006, 31).

2.2.3. Türkiye'de Üstün Yeteneklilere Eğitim Veren Kurumlar

Genel olarak üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri yetenekleri doğrultusunda hazırlanmış olan tam ya da yarı zamanlı okullarda ya da okul harici programlarda normal öğrencilerle birlikte ya da üstün yetenekli akranlarıyla birlikte sürdürülmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri amacıyla kurulmuş ve bir kısmı halen eğitim vermekte olan farklı özel okullar ve programlar aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2.2.3.1. Özel sınıflar ve Türdeş Yetenek Sınıfları

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 27 Ağustos 1964 gün ve 35836 sayılı onayı ile 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 12. maddesi ve Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği'nin 4. maddesi uyarınca "Üstün Çocukların Eğitimi" için pilot proje uygulaması 1963-1964 eğitim-öğretim yılında başlatılmıştır. "Özel sınıf ve türdeş yetenek sınıfları" biçiminde girilen bu deneme için Ankara'daki bazı

okullarda yapılan taramalarla seçilen 5 kız 18 erkek olmak üzere toplam 23 öğrenci ile ikinci Mimar Kemal (Ergenekon) ilkokulunda 15 Ekim 1964 tarihinde bir özel sınıf faaliyete geçmiştir. Zenginleştirilmiş özel bir programla çalışan bu sınıfların devamı olarak çevre ortaokullarından birisinde de bu özel sınıf programının sürdürülmesi tasarlanmıştır. Ancak deneme ortaokul düzeyinde de sürecek biçimde planlanmış olduğu halde yarıda kesilmiş, bu sınıftan çıkan öğrencileri, yine döneminde öğrencilerini seçerek alan Maarif Koleji kabul etmiştir (Davaslıgil, 2000). Türdeş okullar uygulaması da aynı dönemde Ankara'daki üç okulda başlatılmış; ancak beş yılın sonunda herhangi bir değerlendirme yapılmadan sona erdirilmiştir. Sonuçta, İlköğretim Genel Müdürlüğü gerek özel sınıf çalışmalarını, gerekse “türdeş ilkokul sınıfları” ile ilgili denemeye son verilmesini kararlaştırmıştır.

2.2.3.2. İnanç Koleji (Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi-TEVİTÖL)

1990'da Sezai Türkeş, ailesinin maddi gücü onları okutmaya yetmeyecek üstün yetenekli çocukları yetiştirmek amacıyla tamamen yatılı ve parasız bir okul kurmak üzere İnanç Vakfı'nı kurmuştur. İnanç Lisesi'nin ilk 30 öğrencisi 1993 yılında Bayramoğlu'ndaki geçici tesislerde öğretime başlamış, daha sonra 1994'te Gebze'deki İnanç Öğrenme Köyü'ne taşınmıştır (Akarsu, 2001). Başlangıçta ilkokul 5. sınıfı bitiren öğrenciler bu okula alınırken, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkmasıyla birlikte sadece lise eğitimi vermeye devam etmiştir. Bu okulda öğrenciler ileri düzeyde İngilizce, Almanca ve isteyenler de etkinlik saatlerinde ayrıca Fransızca dersleri görmekteydiler. Öğrencilerin santralde görev almak, bahçede bahçivana yardımcı olmak, gelen konukların karşılanması, ağırlanması, bir takım etkinliklerde teknik işlerin yürütülmesi, bilgisayar odasının sürekli açık olması için nöbetlerin ayarlanması ve tutulması gibi belirlenen işlerle okulun işleyişine katkıda bulunmaları sağlanmaktadır. Öğrenciler için çeşitli alanlardan kişilerle sohbet toplantıları düzenlenmekte ve mesleki

bilgilendirme çalışmaları yapılmaktadır. Öğrenciler her ders için ilgili yere ya da öğretmenlerinin sınıflarına gitmektedirler. Okulda güven, özdisiplin ve eşitlik kavramlarına çok önem verilmektedir (Doğan, Tekcan ve Cürebal, 2004, 101).

Bu kurumun en önemli avantajı, maddi sorunu bulunmayan bir yapılanma içerisinde olmasıdır. Vakfın amacı, vakıf senedinde belirtildiği üzere ailelerinin maddi olanaksızlıklarından dolayı muhtaç oldukları özel eğitim imkanını bulamayan üstün zeka ve yetenekteki çocuklara bu eğitim olanağını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, 1993 yılında 416 dönümlük arazi üstünde üç yüz öğrencinin yatılı eğitim göreceği Özel İnanç Lisesi açılmıştır. 1994 ve 1995 yıllarında 20.000m² lik kapalı alanda eğitim öğretim hizmetine girilmesinin ardından 1996 Ocak ayında maddi güçlükler baş göstermiş ve inşaat çalışmalarına ara verilmiştir. Yaşanan maddi zorlukları Türk Eğitim Vakfının desteğiyle 10 Temmuz 2002 tarihinden itibaren maddi zorlukları atlatan okul eğitim öğretime aralıksız olarak devam etmektedir.

İnanç Lisesi projesi ülkemizde üstün yetenekli çocuklara ihtiyaç duydukları özel eğitimi veren bir okulun ya da eğitim biriminin olmayışı nedeniyle, bu ihtiyacı belli ölçülerde karşılamak üzere hazırlanmış bir projedir. T.C. vatandaşı olan ve maddi durumu yetersiz üstün yeteneği olan öğrenciler, öğrenci seçme heyetince belirlenir. Seçme işlemleri, ilk yıllarda sadece MEB Rehberlik Araştırma Merkezleri'nden bildirilen hem yetenekli hem de maddi durumu yetersiz öğrenciler arasından iki aşamalı bir sınavla seçilir, birinci aşamayı geçen yetenekli öğrenciler okulda yapılan ikinci sınava girmeye hak kazanırlar. İki aşamayı başarıyla geçen öğrenciler, daha sonra birlikte, bir hafta süreli kamp dönemine katılırlar. Okuldaki öğrencilerin tümü burslu ve yatılı olup, bütün ihtiyaçları vakıfça karşılanmaktadır (Bilgili, 2000). İlk defa 2003–2004 öğretim yılında dışarıdan başvuru kabul edilmiş ve gerekli kriterleri karşılayan 7 öğrenci ücretli olarak (bu öğrenciler de tam ücret ödememekte, % 80'e varan oranlarda burs almaktadırlar), 24 öğrenci ile birlikte öğrenime başlamıştır (Yeşilova, 1997, 50).

2.2.3.3. Yeni Ufuklar Koleji

1991-1992 Öğretim Yılında İstanbul'da açılan Yeni Ufuklar Koleji, normal üstü zekaya sahip öğrencileri seçerek, özel üstün yetenekliler eğitimini hedefleyen bir özel okuldur (Akarsu, 2000). Bu alanda eğitim verdiklerini iddia eden iki özel eğitim kurumundan biri olan Yeni Ufuklar Okulu/ Lisesi, çeşitli nedenlerle bu tür eğitimden vazgeçmiş, diğer bir deyişle başarısız olmuş veya edilmiştir. Bu okula Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özel eğitim kurumu statüsü verilmemiştir. Yeni Ufuklar Koleji yurt dışı kuruluşlarla ilgili kişilerle bağlantılarını sürdürerek, ülkemizde konunun önemini vurgulamaya çalışmaktadır.

2.2.3.4. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Eğitim Vakfı (TÜYÇEV)

Bir grup anne baba ve üstün yeteneğin geliştirilmesine gönül vermiş bilim adamı, eğitimci ve iş adamı 1993 yılında İstanbul'da Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Eğitim Vakfı'nı kurmuştur (Akarsu, 2001). TÜYÇEV'in, resmi vakıf senedinin üçüncü maddesinde belirtilen amacı: "Üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların 0-21 yaşlar arasında aile ve okullarında algılayacakları eğitim ve gelişme ortamlarına katkıda bulunarak eğitimlerini zenginleştirmek; okulları ile sosyal çevrelerinde gereksinim duyacakları bilimsel, sosyal ve kültürel çalışmaları oluşturmak ve bu etkinliklere katılımlarını sağlamak" olup, hizmet konuları ise şöyledir:

- ✓ Türkiye ve Dünyada bu tür çocukların layık oldukları daha zengin bir eğitim ve öğretime kavuşmalarına çaba harcayarak bu tür değerlerin yitirilmesini önlemek ve gelecek kuşakların daha güzel bir Dünya kurmalarına, daha iyi yetişmiş insan gücü desteği ile katkıda bulunmak,
- ✓ Türk ve yabancı toplumların kültür, güzel sanatlar, plastik sanatlar, edebiyat ve benzeri konularda önde gelen kişileri ve kurumları ile ilişkiler kurarak deneyim

- ve olanaklarından bu tür çocukların yararlanmasını sağlayıcı programlar ve kültür etkinlikleri düzenlemek,
- ✓ Geliştirilmiş ve zenginleştirilmiş eğitim ve/ya da uzmanlık eğitimi veren her türlü okul, enstitü, eğitim kuruluşu, vakıf ve benzeri kuruluşlarla bilimsel ve sosyal içerikli işbirliği programlarını başlatmak, uygulamak; bilgi akışını ve alışverişini hızlandırarak bu tür eğitim ile ilgilenen özel ve tüzel kişilerin, bilgi ve deneyimlerinden yararlanmak, bu bilgi ile deneyimleri toplumların daha geniş bir kesiminin hizmetine sunmak,
 - ✓ Üstün zekalı ve üstün yetenekli çocuklara eğitim veren benzer amaçlı kurum, vakıf, dernek ve diğer kuruluşlarla, yasal izin alınmak koşulu ile. Dünya ölçeğinde işbirliği yaparak bu tür çocukların eğitim ve öğrenim bursları, geziler, sureli ziyaret, değişim, ortak araştırma ve çalışma projeleri gibi programlar ile zenginleşmelerine ve gelişmelerine katkıda bulunmak,
 - ✓ Bu tür eğitim ve öğretim ile ilişkili kuruluşların yöneticileri ve eğitimcileri arasında işbirliğini güçlendirerek bu kesimin bilgi birikimi ve deneyimlerini yaymak,
 - ✓ Bu tür eğitim ve öğretim yapan kuruluşlarla birlikte üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocukların öğretmenlerinin eğitilmesi ve yetiştirilmesi konularında eğitim programları hazırlamak ve uygulamak,
 - ✓ Amaç ve hizmet konularına yönelik broşür, bülten, video kaseti, film, dergi, gazete, katalog ve kitap yayınlamak; konferans, panel, sempozyum, acık oturum, forum, sergi, yaz kampları ve okulları, şenlikler, yarışmalar, festival ve bilimsel toplantılar düzenlemek,
 - ✓ Vakfın amaç ve hizmet konularına yönelik eğitim ve uygulamaları ile vakfa gelir getirmesine ilişkin iktisadi işletmeler, ortaklıklar ve şirketler kurmak,

- ✓ Amaç ve hizmet konularının gerektirdiği diğer işlem ve çalışmaları yapmak.

Vakıf bir süre bazı özel okullarla iş birliği yaparak, üstün yetenekli çocuklara ek zenginleştirme ve farklılaştırma olanakları yaratmaya çalışmışsa da, eğitimcilerin ve bakanlığın konunun önemine inanmaması ve yeterli esnekliği göstermemesi yüzünden bu denemeden vazgeçmiştir. Konuyla ilgili bilimsel toplantılar düzenleyen, panellere katılan ve ilgili diğer kişi ve kuruluşlarla işbirliği yapan Vakıf, son yıllarda üstün yetenekli çocuklara okul dışı zenginleştirme etkinlikleri sunmaktadır. Bu zenginleştirme etkinlikleri arasında satranç, disiplinler arası fen, plastik sanatlar, yaratıcı drama, izcilik, botanik, müzik, bilgisayar, fotoğrafçılık, arkeoloji sayılabilir (Akarsu, 2004b, 149; Davaslıgil, 2000).

2.2.3.5. Fen Liseleri

1962 yılında toplanan VII. Milli Eğitim Şurası kararları doğrultusunda üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesi amacı ile 1964 yılında Ankara'da Fen Lisesi açılmıştır. Ankara Fen Lisesi fen ve matematik alanında üstün yetenekli çocukları, ülkenin gereksinme duyduğu bilim adamı ve araştırmacı olarak yetiştirmek üzere kurulmuştur. Ankara Fen Lisesi ve daha sonra açılan diğer fen liseleri, gerek kadroları gerek öğrenci seçim sisteminin değişmesi gerekse donanımlarındaki eksiklerden dolayı kuruluşlarındaki bilim adamı ve araştırmacı yetiştirme özellikleri yok olduğundan, üstün zekalı çocuklara eğitim veren kurumlar olma özellikleri tartışılabilir konuma gelmiştir (Akkanat, 1999). Bu okullar seçilmiş öğrencilere, normal liselere kıyasla birkaç ek matematik ve fen dersi vermenin ötesinde bireyselleştirilmiş ya da öğrencinin hızına, ilgisine, öğrenme biçimine göre farklılaştırılmış ve yaratıcılığını ortaya çıkarmasına fırsat veren bir eğitim yerine fen ve matematikte tekdüze eğitim veren okullar halinde eğitimlerini sürdürmektedirler (Akarsu, 2001).

2.2.3.6. Anadolu Liseleri

Bir kısım derslerin öğretimini yabancı dille yapan Anadolu Liselerine özel yetenek ve bilgi testleri ile ilkokuldan sonra öğrenci alınması, bir yıl hazırlıktan sonra altı yıl eğitim-öğretim yapılması planlanmış, öğretmenleri de aynen fen liselerinin açılışında olduğu gibi özel seçilmiştir. Ancak, okullar da zamanla sayıları artarak özelliklerinden uzaklaşmaya başlamıştır. Halen Anadolu Liseleri, Fen Liseleri gibi İlköğretim Okullarınının 8. sınıfından merkezi sınav sistemiyle öğrenci alan kurumlardır.

2.2.3.7. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri

Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri ise öğrencilerin güzel sanatlar alanında ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim-öğretim görmelerini sağlayan kurumlardır. İlköğretim okullarınının 8. sınıf sonunda, resim ve müzik alanlarında kabiliyetli öğrencilerin bu yeteneklerinin gelişmesine imkan verecek bir programa uygun olarak, ayrıca yabancı dil bilgisine sahip kişilerin yetiştirilmesi amacıyla, ilk kez, 1989-1990 öğretim yılında İstanbul'da açılmıştır. Öğretim süresi dört yıldır. Öğrencilerini yetenek sınavı ile alır.

2.2.3.8. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

Kuruluş amacına uygun olarak bilim insanlarının, araştırmacıların yetiştirilmeleri ve geliştirilmeleri için imkanlar sağlamak, öğrenme ve öğretme teknolojilerine ait çalışmalar yapmak ve ilgili kuruluşlara tavsiyelerde bulunmak, öğrenim ve sonrasında üstün kabiliyet ve başarılarıyla kendini gösteren gençleri izleyerek onların yetişme ve gelişmelerine yardım etmek, bu amaçla yurt içi ve dışında burslar sağlamak, yarışmalar tertip etmek ve yayınlar yapmakla görevlendirilmiştir. Bu görevler uyarınca; Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Ortaokullar arası matematik yarışması, liseler arası matematik, fizik, kimya, biyoloji yarışmaları, lise öğrencileri

arası ve üniversite öğrencileri arasında araştırma projeleri yarışması yapmak ortaöğretimde ve üniversitede fen eğitimini desteklemek, bu alanda yetenekli öğrencileri araştırmaya yönleltmek ve böylece gençlerimizin geleceğin bilim insanı olarak yetişmesini teşvik etmektir. TÜBİTAK, üç ayrı öğrenim kademesinde dört tür yarışma düzenlemekte olup, bu yarışmalarda dereceye girenlere değişik ödüller vermektedir. Burs ve ödül, üstün yetenekliler için teşvik unsuru olarak görülmektedir.

2.2.3.9. Özel Eğitim Bölümü Üstün Zekâlıların Eğitimi Anabilim Dalı

Türkiye’de ilk kez İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesinde, Özel Eğitim Bölümü, Üstün Zekâlıların Eğitimi Anabilim Dalını kurmuştur. Ekim 2002’de bu Anabilim Dalı Üstünlerin Eğitimi Yan Dalı Sınıf Öğretmenliği adı altında bir program başlatmıştır. Bu program, 150 krediden oluşan 4 yıllık bir lisans programıdır. Böylece zeka düzeyi yüksek öğrencilere ilk öğretimin ilk yıllarından itibaren farklılaştırılmış bir eğitim-öğretim programı uygulayabilmek için altyapıyı oluşturma çabalarına girilmiştir. Bu programda sınıf öğretmenliği çerçeve programında yer alan derslerin yanı sıra, üstün öğrencilerin özellikleri, ihtiyaca göre eğitim programlarının farklılaştırılması, yaratıcılığın ve eleştirel düşüncenin geliştirilmesi ve ayrıca öğrencilerin bir bütün olarak eğitilmeleri amacıyla onların duygusal ve sosyal yönden geliştirilmelerini sağlayan derslere de yer verilmiştir. Branş öğretmenlerinin de yetiştirilebilmesi için 2003-2004 öğretim yılında yüksek lisans programı açılmıştır (Davaslıgil ve Zeana, 2004, 95).

2.2.3.10. Beyazıt İlköğretim Okulu

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı ile İstanbul Üniversitesi arasında 30.06.2002 tarihinde imzalanan protokol gereğince Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü Üstün Zekâlılar Eğitimi Anabilim Dalı’nın katkısıyla, Beyazıt İlköğretim Okulu, Üstün Zekâlı Çocukların eğitimine 2002-2003 öğretim

yılında başlamıştır. Beyazıt İlköğretim Okulu'nda her yıl projeye dahil edilen öğrenciler, RAM merkezlerince yapılan zeka testi sonucunda, üstün zekalı oldukları belirlenen ve proje ile ilgili Yürütme Kurulu'nun Bilim Komisyonu tarafından onaylanan, İstanbul'un çeşitli ilçelerinden gelen çocuklardır. Her sınıfta 2 şube bulunmakta ve her şubeye de 24 öğrenci alınmaktadır. Sadece kurulduğu ilk yıl 30 öğrenci alınmıştır. Bu öğrencilerin 12'si üstün zekalı olduğu belirlenen seçilmiş öğrenciler, diğer 12'si ise normal seviyedeki öğrencilerden oluşmaktadır (Davashgil ve Zeana, 2004, 85). Beyazıt İlköğretim Okulu'nda Üstün öğrencilerin zihinsel, duyuşsal ve sosyal gereksinimlerini karşılamak üzere başlatılan farklılaştırılmış bir program uygulaması ise üstün zekalı öğrencileri normal zeka düzeyindeki yaşatlarından ayırmadan gerçekleştirilmektedir. Okuldaki eğitim-öğretim, beyin araştırmalarındaki öğrenmeyle ilgili son bulgular ve yüksek zeka düzeyine sahip öğrencilerin özellikleri temel alınarak düzenlenmektedir (Davashgil ve Zeana, 2004, 96). Ancak okul 2014 yılına kadar Üstün Yetenekli öğrencilere eğitim veren bir okul olmasına rağmen hiçbir zaman Özel Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlanmamış bunun sonucu olarak da verdiği eğitim özel eğitim ancak bağlı olduğu kurum İlköğretim Genel Müdürlüğü olmuştur. Bu durum da çeşitli problemleri beraberinde getirilmiş ve Üstün Yetenekli öğrencilere eğitim veren okulu da sıradanlaştırılmıştır.

2.2.3.11. Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)

1996 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün "İlköğretim Çağı Öğrencilerinin Özel Yeteneklerini Geliştirme Projesi" ile başlayan çalışmalar sürdürülmüş, daha sonra Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 25.10.2001 tarih ve 012648 salılı kararı ile "Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi" yürürlüğe konularak konu, mevzuatı olan bir uygulama haline getirilmiştir (Yeşilova, 1997).

2.3. Bilim ve Sanat Merkezleri

Günümüzde bilgi, yaratıcılık ve farklı bakış açısına dayanan bir rekabet dünyası vardır. Bu bağlamda ülkeler üstün yetenekli bireyleri bir kaynak olarak görmektedir. Beyin göçünü engellemek için üstün yetenekli bireylerin eğitimi ve istihdamı önem taşımaktadır. Bu önem ışığında, üstün yetenekli öğrencilere devlet okullarında ulaşmak üzere uygulanan çeşitli batı modellerinde karşılaşılan zorlukları göz önüne alan Millî Eğitim Bakanlığı, bunun yerine üstün yeteneklilerin ihtiyaçlarına bilim ve sanata ilişkin zenginleştirici aktivitelerle hizmet verecek merkezler kurma yoluna gitmiştir. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığı 1993 yılında, üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili bir proje çalışmasına başlamıştır. Bu çalışmaların bir sonucu olarak, gruplama yöntemine dayalı eğitim programına uygun olacak şekilde, üstün yetenekli çocukların haftanın birkaç günü eğitim alacakları ve bu yolla, mevcut yeteneklerini geliştirebilecekleri eğitim merkezleri açılmıştır. Bu eğitim merkezlerinde, hem bilim alanında hem de sanat alanında üstün yetenekli çocuklar eğitim almaktadırlar. Bu nedenle, bu kurumların isimleri, Bilim ve Sanat Merkezleri olarak kabul edilmiştir (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2007).

Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak açılır. MEB'in 2007 yılında yayınladığı yönergesinde merkez şöyle tanımlanır: "Bilim ve Sanat Merkezi, okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim kurumlarına devam eden üstün veya özel yetenekli öğrencilerin örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin bilincinde olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumudur." (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2007, Madde 5). BİLSEM'lerin hedef kitlesi; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki üstün veya özel yetenekli çocuklardır. Bilim ve Sanat Merkezi olarak

adlandırdığı, pilot proje olarak beş ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Bayburt ve Denizli) öğrenci seçimi, öğretmen seçimi ve eğitimi, aile eğitimi ve bina hazırlıkları ile başlatılan bir uygulamadır. Bilim ve sanat Merkezleri (BİLSEM)'nden ilki 1995 yılında açılan Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkezi'dir. 2022 yılı itibariyle 81 ildeki BİLSEM sayısını 355'e yükselmiştir. 2022 yılı istatistiklerine göre 81 ildeki BİLSEM'lerde 12 bin 579'u ilkokul, 43 bin 954'ü ortaokul ve 10 bin 842'si lise olmak üzere toplam 67 bin 375 öğrenci eğitim alıyor. BİLSEM'lerde öğrenim gören öğrenciler örgün eğitimleri dışındaki zamanlarda ilgi ve yetenekleri doğrultusunda proje tabanlı eğitim almaktadırlar.

Uygulamada müfredat zenginleştirmeleriyle öğrencilerin yaratıcılıkları geliştirilmeye çalışılmakta, ayrıca öğrencilerin bir bütün olarak gelişmeleri hedeflenerek duygusal ve sosyal yönden gelişmelerini sağlayacak etkinlikler müfredatla bütünleştirilmektedir (Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu, 2004, 59). Bu merkezlerde çocuk merkezli eğitim anlayışına paralel, disiplinler arası ilişkiler dikkate alınarak modüler yapıda bir program hazırlanmıştır. Programlar, lider öğretmenlerin rehberliğinde ve bireysel öğrenme ilkesine uygun hazırlanmaktadır. Programların çocukların yaratıcılığını, sorunlara farklı yaklaşma ve çözüm bulma becerilerini geliştirecek ve ileri dönemlerde karşılına çıkması olası problemlere çözüm üretebilecek nitelikte hazırlanmasına özen gösterilmektedir. Hazırlanan bu programlarla çocukların disiplinler arası ilişkileri dikkate alınarak herhangi bir disiplinde derinlemesine veya ileri düzeyde bilgi, beceri, tutum ve davranış kazanmaları amaçlanmaktadır (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2007).

Üstün yetenekli çocuklar, yeteneğinin bilincinde ve kendini tanıyan bireyler olarak Bilim ve Sanat Merkezlerinde yetenekleri, istekleri doğrultusunda üretme imkanına sahiptir. Bu çocuklar kendi sınıflarında tek olabilirler ve bu durum onları sıkabilir. Ancak Bilim ve Sanat Merkezlerinde kendilerine benzeyen arkadaşlarıyla bir araya gelmeleriyle onlara

mutluluk ve huzur verilmesi amaçlanmaktadır (Dönmez, 2004, 69). Öğrenciler hem kendi akran gruplarıyla normal eğitim öğretimine devam etmekte hem de kalan zaman aralıklarında Bilim ve Sanat Merkezlerinde kendine uygun eğitim olanaklarından faydalanmaktadır. Bu uygulama öğrenciyi normal arkadaşlarından ayırmadığı için, akran grubuyla sosyal uyum problemi yaşamamasına katkı sağlamaktadır.

BİLSEM'lerde yapılan etkinliklerin temelinde proje üretme ve geliştirme çalışmaları yatar. Yöntem olarak öğretmenlerin öğrenciyi öğretmesi yerine, öğrencilerin kendi belirleyecekleri projeler içinde kendi çözümlerini uygulamaları ve süreç içinde ilgili konuyu öğrenmeleri modeli uygulanır (Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu, 2004, 62).

Bilim ve Sanat Merkezleri, Millî Eğitim Bakanlığı 01.12.2022 tarih ve 64832509 sayılı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi esaslarına göre hizmet vermektedir. Yönergedeki belli başlı bölümlere aşağıda yer verilmiştir:

- Bilim ve sanat merkezlerinin amaçları ve ilkeleri,
- Tanılama ve yerleştirme,
- Eğitim-öğretim ve uygulama
- Ölçme ve Değerlendirme
- Eğitim-Öğretim Ortamı

2.3.1. Bilim ve Sanat Merkezlerinin Amaçları ve İlkeleri

Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri yönergesinden alınan Bilim ve Sanat Merkezlerinin amaçları ve ilkeleri aşağıda sunulmuştur.

2.3.1.1. Bilim ve Sanat Merkezlerinin Amaçları

Merkezlerin amacı, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak üstün yetenekli öğrencilerin (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 6, 2022);

- Atatürk ilke ve inkılaplarını benimseyen; ailesini, vatanını, milletini seven, ülkesine

karşı görev ve sorumluluklarını bilen, bunları davranış hâline getirmiş bireyler olarak yetiştirilmesi,

➤ Ülkesinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan

ve geliştiren; hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; lider, yapıcı, yaratıcı ve ülke kalkınmasına katkıda bulunan bireyler olarak yetiştirilip geliştirilmesi,

➤ Bilimsel düşünce ve davranışlarla estetik değerleri birleştiren, üretken, sorun çözen, kendini gerçekleştirmiş bireyler olarak yetişmeleri, yetenekleri ve yaratıcılıklarını erken yaşta fark ederek en üst düzeyde kullanmaları,

➤ Yaratıcı düşünce, keşif, icat, sosyal ilişkilerde başarı, inovasyon, liderlik, iletişim ve sanatsal beceriler kazanmaları,

➤ Özel yetenekleri doğrultusunda bilimsel çalışma disiplini kazanmaları, disiplinler arası düşünme, sorunları çözme, belirlenen ihtiyaçları karşılamaya yönelik projeler gerçekleştirmeleri amaçlanır.

Merkezin işlevi yakın çevrenin her türlü üretim, yapım, teknoloji, bilim, sanat ve hizmet ihtiyacına yönelik proje geliştirmek ve projeleri yaşama geçirmek olacaktır. Gerçek yaşam ve sorun durumlarını ilgililerle birlikte teşhis etmek, çözüm önerileri üretmek, bunları uygulamak ve değerlendirme raporlarını yazmak gibi aşamalardan oluşan proje çalışmaları hem “yaparak, yaşayarak öğrenmeye” olanak verecek hem de endüstrinin genç yeteneklerden yararlanmasına fırsat hazırlayacaktır.

2.3.1.2. Bilim ve Sanat Merkezlerinin İlkeleri

Merkezlerdeki eğitim-öğretim etkinlikleri aşağıda belirtilen ilkelere uygun olarak düzenlenir ve yürütülür (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 7, 2022);

- Eğitim hizmetleri özel yetenekli öğrencilerin performansları ve eğitim ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanacak bireyselleştirilmiş eğitim programına göre yürütülür.
- Bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanırken özel yetenekli öğrencilerin eğitim ve öğretimindeki tüm gelişim alanları bütünlük içerisinde ele alınır.
- BİLSEM’de uygulanan öğretim programları, öğrencilerin devam ettikleri örgün eğitim kurumlarının programları ile bütünlük oluşturacak şekilde hazırlanır ve öğrenci merkezli olarak yürütülür.
- Eğitim ve öğretim etkinliklerinde öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri kazanmalarını sağlayacak uygulamalara yer verilir.
- Öğrencilerin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanan bireyler olarak yetişmeleri amaçlanır.
- Eğitim ve öğretim süreci öğrencinin kayıtlı olduğu örgün eğitim kurumu, veli ve BİLSEM arasında sağlanan iş birliği ile yürütülür.

2.3.2. Tanılama ve Yerleştirme

Bu bölümde ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki üstün yetenekli öğrencilerin tanılanma ve Bilim ve Sanat Merkezlerine yerleştirilme aşamaları açıklanmaktadır. Sırasıyla bu aşamalar:

- 1) Tanılama Süreci,
- 2) Aday Gösterme,
- 3) Ön değerlendirme,
- 4) Bireysel Değerlendirme,
- 5) Kayıt, Kabul ve Nakil İşlemleri şeklindedir.

2.3.2.1. Tanılama Süreci

BİLSEM'lere kaydı yapılacak öğrencilerin tanılanmasına ilişkin iş ve işlemler Bakanlığın yayımladığı kılavuz doğrultusunda merkez tanılama sınav komisyonu, il tanılama sınav komisyonu, okul yönlendirme komisyonu, BİLSEM'ler ile rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından yürütülür (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 8, 2022).

Bakanlıkça yürütülecek iş ve işlemler:

- a) Tanılama takvimini belirlemek.
- b) Sınıf düzeyini veya tanılama yaşını belirlemek.
- c) Gözlem formlarını hazırlamak ve ön değerlendirme uygulamasına alınacak öğrencilerin belirlenmesi için planlama yapmak.
- ç) Ön değerlendirme uygulamasında kullanılacak ölçme araçlarını ve ölçütleri belirlemek.
- d) Ön değerlendirme aşamasını geçen öğrencilerin bireysel değerlendirme sürecine alınmasını sağlamak.
- e) Bireysel değerlendirmelerde kullanılacak ölçme araçlarını ve ölçütleri belirleyerek söz konusu ölçme araçları için yeterli sayıda uygulayıcıyı yetiştirmek.
- f) Resim ve müzik yetenek alanlarında yapılacak uygulamalara ilişkin ölçütleri belirlemek.
- g) Bireysel değerlendirme sonuçları doğrultusunda BİLSEM'e kayıt hakkı kazanan öğrencileri belirlemek.
- ğ) Bakanlıkça yayımlanan kılavuz doğrultusunda ön değerlendirme uygulamalarında görev alacak kişilere ilişkin kriterleri belirlemek.

Rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından yürütülecek iş ve işlemler:

- a) İl tanılama sınav komisyonunca verilen görevleri yapmak.
- b) Genel zihinsel yetenek alanında aday gösterilen öğrencilerin bireysel değerlendirme uygulamalarını gerçekleştirmek.

Bilim ve sanat merkezleri tarafından yürütülecek iş ve işlemler:

a) İl tanılama sınav komisyonunca verilen görevleri yerine getirmek.

b) Resim ve müzik yetenek alanlarında yapılacak bireysel değerlendirme uygulamalarında görev alacak komisyon üyelerini il tanılama sınav komisyonuna önermek.

2.3.2.2. Aday Gösterme

Bakanlıkça belirlenen tanılama yaşı veya sınıf seviyesi esas alınarak genel zihinsel, resim ve müzik yetenek alanlarında özel yetenekli olduğu düşünülen öğrencilerin BİLSEM'lere aday gösterilmesi ile ilgili iş ve işlemler, Bakanlıkça yayımlanan kılavuz hükümleri doğrultusunda yürütülür. Aday gösterme süreci okul yönlendirme komisyonu tarafından yürütülür. Okul yönlendirme komisyonunun üyeleri ve görevleri Bakanlıkça yayımlanan kılavuzda belirtilir (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 9, 2022).

2.3.2.3. Ön değerlendirme

Aday gösterilen öğrencilerin ön değerlendirme uygulaması Bakanlıkça belirlenen ölçütler esas alınarak yapılır. Aday gösterilen öğrenciler Bakanlıkça belirlenen ölçme araçları ile ön değerlendirme uygulamasına alınır (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 10, 2022).

2.3.2.4. Bireysel Değerlendirme

Tanılama takvimi süreci içerisinde, ön değerlendirme uygulamasında belirlenen puan ve puanın üzerinde performans gösteren öğrenciler Bakanlıkça ilan edilir. Bireysel değerlendirmeye hak kazanan öğrencilerin randevuları il tanılama sınav komisyonu tarafından oluşturulur. İl tanılama sınav komisyonu tarafından Bakanlıkça belirlenen ölçme aracı doğrultusunda öğrencilerin bireysel değerlendirmeleri yapılır (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 11, 2022).

2.3.2.5. Kayıt, Kabul ve Nakil İşlemleri

BİLSEM'e yerleştirme kararı alınan öğrencilerin kayıtları tanılama kılavuzunda belirtilen takvime göre velileri tarafından yaptırılır. Birden fazla BİLSEM bulunan yerlerde öğrencinin kaydı, devam ettiği okulun kayıt bölgesindeki BİLSEM'e yaptırılır. Tanılama kılavuzunda belirtilen takvim doğrultusunda kaydı yaptırılmayan öğrenciler kayıt haklarını kaybeder. BİLSEM'e kayıtlı öğrencinin nakli velinin ikamet adresi veya öğrencinin devam ettiği okuluna göre BİLSEM kayıt bölgesindeki BİLSEM'e yapılır. Nakil isteği velinin yazılı başvurusu ile BİLSEM modülü üzerinden gerçekleştirilir. Nakil başvurusu alınan öğrencinin dosyası, nakledilen BİLSEM'e otuz gün içinde gönderilir. BİLSEM'ler arası nakillerde en çok yedi günlük süre devamsızlıktan sayılmaz. BİLSEM'e kayıtlı öğrencilerin velileri tarafından her yıl eylül ayının ilk haftasının sonuna kadar kayıt güncelleme işlemleri yapılır. İlköğretimden ortaöğretime geçen BİLSEM'e kayıtlı öğrencilerin kayıt güncelleme ve nakil işlemleri, örgün eğitimdeki yerleştirme işlemleri tamamlandıktan sonra gerçekleştirilir (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 12, 2022).

2.3.4. Eğitim-Öğretim ve Uygulama

Bu bölümde, Bilim ve Sanat Merkezlerindeki; Eğitim etkinlikleri, Program ilkeleri, Eğitim programları, Rapor düzenleme, Eğitim-öğretim ortamı ve eğitim-öğretim süresi açıklanmıştır.

2.3.4.1. Eğitim Etkinlikleri

BİLSEM'de eğitim ve öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 15, 2022):

a) BİLSEM'de gerçekleştirilecek eğitim ve öğretim etkinlikleri öğrencinin örgün eğitim gördüğü saatler dışında hafta içi ve/veya hafta sonu olacak şekilde planlanır.

b) BİLSEM'de özgün ürün, proje ve üretimlerin gerçekleşmesi için öğrencilerin yeteneklerine uygun proje

tabanlı, disiplinler arası, zenginleştirilmiş, farklılaştırılmış eğitim programı uygulanır ve eğitim etkinlikleri düzenlenir.

c) BİLSEM’de eğitim ve öğretim hizmetleri bireysel ve/veya grup eğitimi şeklinde yürütülür.

ç) Eğitim ve öğretim etkinlikleri eğitim ve öğretim yılı içerisinde Bakanlıkça hazırlanan ortak yıllık çalışma takvimine göre yürütülür. Ayrıca ara tatil, yarıyıl ve yaz tatillerinde yaz okulu, kış okulu ve öğrenci kampları düzenlenebilir. Eğitim ve öğretim yılı içindeki her dönem sonunda BİLSEM müdürlüğünce hazırlanacak değerlendirme raporları Bakanlığa gönderilir.

d) BİLSEM’e kayıtlı öğrenciler; uyum, destek eğitimi, bireysel yetenekleri fark ettirme, özel yetenekleri geliştirme, proje üretimi ve yönetimi programlarına alınırlar.

e) Eğitim ve öğretim etkinlikleri BİLSEM program uygulama tablosunda belirtilen esaslara göre uygulanır.

f) Tarihî mekân, müze, sanayi tesisi, üniversite, festival, fuar ve yakın çevre ziyaretleri, konferans, dinleti, konser, sergi, imza günü etkinliklerine katılım ile kurum içi ve dışı bilimsel, kültürel, sanatsal ve sosyal faaliyetlerin tamamı eğitim ve öğretim etkinlikleri kapsamında değerlendirilir.

2.3.4.2. Program İlkeleri

BİLSEM’lerde uygulanacak eğitim ve öğretim programları, aşağıda belirtilen ilkeler çerçevesinde hazırlanır ve geliştirilir (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 16, 2022);

a) Programlar, ilgili sınıf/branş öğretmenlerinin rehberliğinde, öğrenci merkezli ve disiplinler arası yapıda, bireysel öğrenmeye uygun, öğrencilerin etkin problem çözme, karar verme ve yaratıcılık gibi yetişkinlik dönemlerinde ihtiyaç duyacakları üst düzey zihinsel, sosyal, kişisel ve akademik becerileri kazanmalarını sağlayacak şekilde ilgi, yetenek ve potansiyellerine göre farklılaştırılarak ve zenginleştirilerek hazırlanır.

b) Planlama, uygulama ve değerlendirme aşamaları öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenen, gerçek yaşam

problemlerine çözüm üreten, yaratıcı düşünebilen, çevresi ile iletişim kurabilen, bilimsel araştırma ve buluş yapabilen bireyler olarak yetiştirilmelerini sağlayacak şekilde yürütülür.

c) Özel yetenekleri geliştirmeye yönelik programlar disiplin ve disiplinler arası yaklaşımlar dikkate alınarak herhangi bir disiplinde derinlemesine ve ileri düzeyde bilgi, beceri davranış kazandırma amacıyla hazırlanıp yürütülür.

ç) Eğitim programları hazırlanırken üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesini sağlayan etkinliklerin planlanmasına ve uygulanmasına dikkat edilir.

d) Uygulanacak eğitim programlarının her aşamasında değerler eğitimine yer verilir.

e) BİLSEM’de gerçekleştirilen bütün etkinliklerin temelinde proje üretme ve geliştirme çalışmaları esas alınır.

f) Eğitim programlarının uygulanmasında üniversite, kurum ve kuruluşlarla bilimsel, sanatsal, kültürel vb. hususlarda iş birliği yapılır.

g) Uyum programı dışındaki diğer tüm programlarda yerel fırsatlar da değerlendirilerek seçmeli alan/etkinlik/yetenek geliştirme atölyeleri açılabilir.

ğ) Öğrencilerin seçmeli alanlardan ders/etkinlik/yetenek geliştirme atölye seçimlerinde tanılandıkları yetenek alanlarına göre Program Uygulama Tablosunda belirtilen esaslara uygun seçim yapılır.

h) Öğrenciler temel alanlarda öngörülen ders/etkinlikleri öngörülen sürelerde almak şartıyla; seçmeli alan ders/etkinlik/yetenek geliştirme atölyelerinden haftada en az birini, en az 2 ders saati olarak alabilirler. Seçmeli ders/etkinlik/yetenek geliştirme atölyeleri seçiminde üst sınır aranmaz. Seçmeli etkinlik/ders/yetenek geliştirme atölyeleri kayıt güncelleme döneminde veli tarafından seçilir.

ı) Seçmeli alanların eğitim programları öğrencilerin yaş ve bilişsel düzeylerine uygun olarak ilgili seçmeli alan ders/etkinlik/yetenek geliştirme atölye öğretmeni tarafından

hazırlanır ve BİLSEM yönetimince onaylandıktan sonra uygulanır.

2.3.4.3. Eğitim Programları

BİLSEM'e kayıtları yapılan öğrenciler (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 17, 2022);

- 1) Uyum (Oryantasyon),
- 2) Destek Eğitimi;
- 3) Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme
- 4) Özel Yetenekleri Geliştirme,
- 5) Proje Üretimi ve Yönetimi alanlarında düzenlenmiş eğitim programlarına alınırlar.

Programları tamamlayan çocuk/öğrencilere tamamladığı her programın sonunda merkez müdürlüğünce Tamamlama Belgesi verilir.

2.3.4.3.1. Uyum Programı

BİLSEM'e yeni kaydı yapılan genel zihinsel yetenek, müzik ve resim yetenek alanı öğrencilerinin BİLSEM'e uyumunu sağlamak amacıyla kurumu, programları tanıma ile öğretmen ve diğer öğrencileri tanımalarını içeren programdır.

BİLSEM'lerde uyum programının uygulanması ile ilgili esaslar şunlardır:

a) Öğrencilere öncelikle BİLSEM'in misyon, vizyon ve temel değerleri tanıtılır.

b) Uyum etkinliklerinin yapılacağı gruplardaki öğrenci sayıları program uygulama tablosuna göre belirlenir.

c) Yapılacak etkinlikler öğrencilerde BİLSEM kültürü oluşturacak şekilde planlanır.

ç) Öğrenciyi tanımayı amaçlayan; kişisel, sosyal ve psikolojik gelişimlerine katkı sağlayan, bilimsel düşüncüyü ve estetik duyguları geliştiren etkinlikler yapılır. Etkinliklere ait evrak rehber öğretmen/psikolojik danışmanına verilerek öğrenciye ait dosyada muhafaza edilir.

d) Uyum programı etkinliklerinde sınıf öğretmeni ile rehber öğretmen/psikolojik danışmanı öncelikli olmak üzere tüm öğretmenler uygulayıcı ve gözlemci olarak görev alabilir.

e) BİLSEM imkânlarının, laboratuvarlarının, yetenek geliştirme atölyelerinin ve çalışanlarının tanıtılmasına yönelik etkinlikler planlanır.

f) Resim ve müzik alanlarında tanılanarak BİLSEM'e devam eden öğrenciler, uyum programı sonunda tanılandıkları alanda özel yetenekleri geliştirici eğitim programına devam eder. Bu öğrenciler program uygulama tablosundaki seçmeli etkinliklerden de BİLSEM imkânları dâhilinde yararlanır.

g) Uyum programı süresince öğrencilerle ilgili elde edilen veriler öğretmenler kurulunda her öğrenci için ayrı ayrı değerlendirilir. Değerlendirme sonuçları rehber öğretmen/psikolojik danışmanı tarafından öğrenci dosyasına işlenir.

ğ) Her bir öğrenciden sorumlu olacak danışman rehber öğretmen bu dönemde belirlenir.

2.3.4.3.2. Destek Eğitim Programı

Uyum programını tamamlayan genel zihinsel yetenek alanından tanılanan öğrencilerin geliştirmesi gereken temel becerileri tüm alan/disiplinlerle ilişkilendirilmesini esas alan eğitim programıdır. BİLSEM'de destek eğitim programının uygulanması ile ilgili esaslar şunlardır:

a) Destek eğitim programında iletişim, iş birliği, grupla çalışma, öğrenmeyi öğrenme, problem çözme, bilimsel araştırma, girişimcilik, eleştirel ve yaratıcı düşünme, etkili karar verme, teknoloji okuryazarlığı, sosyal sorumluluk, kaynakları etkin kullanma becerileri program uygulama tablosu ile ilişkilendirilerek kazandırılır. Öğretim programları belirtilen destek eğitim programını okutabilecek öğretmenler tarafından hazırlanır.

b) Destek eğitim programı etkinliklerinin yapılacağı gruplardaki öğrenci sayıları program uygulama tablosuna göre belirlenir.

c) Destek eğitim programında öğrencilerle bireysel ya da grup olarak proje hazırlama çalışmalarına başlanabilir.

2.3.4.3.3. Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı

Genel zihinsel yetenek alanında tanılanan ve destek eğitim programını tamamlayan öğrencilerin bireysel yeteneklerini fark etmeleri amacıyla yürütülen eğitim programıdır. Bireysel yetenekleri fark ettirme programının uygulanması ile ilgili esaslar şunlardır:

a) Destek eğitim programı sonunda elde edilen veriler doğrultusunda bu programın uygulanabilmesi için öğrenciler gruplara ayrılır.

b) Oluşturulacak gruplardaki öğrenci sayıları Program Uygulama Tablosuna göre belirlenir.

c) Her danışman rehber öğretmenin sorumlu olacağı öğrenci grubu bireysel yetenekleri fark ettirme programında tekrar belirlenir.

ç) Öğrencilerin bireysel yeteneklerini fark ettirebilmek amacıyla yaratıcılıklarını öne çıkaran disiplinlere yönelik programlar hazırlanır ve uygulanır.

d) Öğrencinin en çok ilgi duyduğu, yetenekli olduğu ve ileride üzerinde derinlemesine

çalışmalar yapabileceği alanları belirlemek için her bir alana özgü tutum ve becerileri fark ettirici etkinlikler ilgili alan öğretmeni tarafından planlanır.

e) Bireysel yetenekleri fark ettirme programı döneminde disiplinler arası ilişkiler dikkate alınarak proje üretim çalışmaları devam ettirilir ve projeler destek eğitim programına göre daha kapsamlı hazırlanır.

f) Bireysel yetenekleri fark ettirme programının tamamlanmasını takiben öğrenciler, öğretmenler kurulunca çoklu değerlendirme yöntemiyle değerlendirilerek özel yetenekleri geliştirme programı alanlarına yönlendirilir.

g) Bireysel yetenekleri fark ettirme programı öğrencinin bütün alanları tanıyacağı şekilde bireysel yetenekleri fark ettirme 1 ve bireysel yetenekleri fark ettirme 2 olmak üzere toplamda iki eğitim ve öğretim yılı olarak planlanır.

2.3.4.3.4. Özel Yetenekleri Geliştirme Programı

Müzik ve resim yetenek alanından uyum programını, genel zihinsel yetenek alanından ise bireysel yetenekleri fark ettirme programını tamamlayan öğrencilerin özel yeteneklerini geliştirmek amacıyla yürütülen eğitim programıdır. BİLSEM’de özel yetenekleri geliştirme programının uygulanması ile ilgili esaslar şunlardır:

a) Öğrencilerin özel yetenek alanı/alanlarına yönelik bilimsel ve sanatsal etkinlik temelli çalışmalara özel yetenekleri geliştirme programı döneminde yoğunluk kazandırılır.

b) Özel yetenekleri geliştirme programı, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımına uygun disiplin veya disiplinler arası yapıda hazırlanır.

c) Oluşturulacak gruplardaki öğrenci sayıları Program Uygulama Tablosuna göre belirlenir.

ç) Özel yetenekleri geliştirme programının uygulanması sürecinde, disiplinler arası ilişkiler dikkate alınarak öğrencilerin yönlendirildiği disiplin/disiplinlerde derinlemesine, ileri düzeyde bilgi, beceri, davranış kazanmaları ve bu doğrultuda üretimde bulunmaları sağlanır.

d) Resim ve müzik yetenek alanından tanılanan öğrenciler için hazırlanan özel yetenekleri geliştirme programında ilgili alanın tanıtımı yapılır. Öğrencinin alan ile ilgili yeteneklerini fark ettirici etkinlikler planlanır, derinlemesine sanatsal etkinliklere bu aşamalardan sonra geçilir.

e) Genel zihinsel, resim ve müzik özel yetenekleri geliştirme programı öğrencileri, tanılandıkları alandaki özel yetenekleri geliştirme programı etkinliklerini öngörülen sürelerde almak koşuluyla Program Uygulama Tablosunda belirtilen seçmeli

alan ders/etkinlik ve yetenek geliştirme atölyelerinden öğretmen ve öğrencilerin talepleri göz önünde bulundurularak BİLSEM imkânları dâhilinde yararlandırılır.

2.3.4.3.5. Proje Üretimi ve Yönetimi Programı

Özel yetenekleri geliştirme programını tamamlayan öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda bir alanda/disiplinde grupla veya bireysel olarak yürütülen eğitim programıdır. BİLSEM’de proje üretimi ve yönetimi programının uygulanması ile ilgili esaslar şunlardır:

a) Proje üretimi ve yönetimi programı aşamasında öğrenci her eğitim ve öğretim yılında

BİLSEM Proje Yazım Kılavuzu’na göre en az bir proje hazırlar.

b) Proje konuları, danışman öğretmenlerin rehberliğinde öğrenciler tarafından belirlenir ve yürütülür.

c) Proje konusu seçiminde öncelikle öğrencinin özel yetenekleri geliştirme programında eğitim aldığı alan olmak üzere diğer alanlar da tercih edilebilir. Her türlü üretim, bilimsel çalışma ve sanat etkinlikleri projelendirilir.

ç) Proje üretimi ve yönetimi programı kapsamında yürütülen etkinliklerde yöntem olarak öğretmenlerin öğrencilere bilgi aktarmasından çok belirlenen projeler doğrultusunda çalışmaları ve bu süreç içerisinde öğrenmeleri temel alınır.

d) Danışman öğretmen, proje öneri formu ve en az bir ilerleme raporunu BİLSEM Modülü üzerinden doldurur.

e) Öğrencinin proje üretimi ve yönetimi programı aşamasında bir eğitim ve öğretim yılında proje üretmemesi durumunda danışman öğretmen üretimin gerçekleşmeme nedenlerini yazılı rapor hâlinde öğretmenler kuruluna bildirir.

f) Projeyi hazırlayan öğrenci, projesini jüri önünde savunur. Projesi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak aynı jüri önünde projesini yeniden savunur. Onaylanan projenin bir nüshası BİLSEM

idaresince jüri onayını gösteren ıslak imzalı belge ile birlikte Genel Müdürlüğe gönderilir.

g) BİLSEM idaresi, proje çalışmaları sırasında ortaya çıkan özgün fikrin endüstriyel hale getirilmesi için patent, faydalı model, marka ve tasarım başvuru süreçlerine ilişkin işlemleri gerçekleştirir.

ğ) Tamamlanan projeler öğrenci ve proje danışmanı öğretmen tarafından BİLSEM modülüne işlenir.

2.3.4.4. Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme programların uygulama sürecinde ve sonunda öğrencilerin performanslarının ve yapılan etkinliklerin ne düzeyde başarılı olduğunu belirlemeyi amaçlar. Her eğitim programında, programların süreç ve sonuç değerlendirmesi danışman öğretmenlerce yapılır. Bakanlıkça hazırlanan BİLSEM modülündeki “Eğitim Programı Değerlendirme Tablosu” ilgili alan öğretmenlerince doldurulur. Her kademedeki eğitim programı uygulamasını sürdüren öğretmenler, öğrenciler hakkında hazırladıkları bütün gözlem evrakını rehber öğretmen/psikolojik danışmanına teslim eder. Rehberlik ve psikolojik danışma servisi kendi görüşlerini ekleyerek formları raporlaştırıp muhafaza eder. Her dönem sonunda öğrencinin durum raporunu yönetime sunar ve veliyi bilgilendirir. (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 23, 2022).

2.3.4.5. Eğitim-Öğretim Ortamı

BİLSEM'deki eğitim ve öğretim ortamları bireysel eğitim ve grup eğitimine uygun, özel yetenekli öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerini destekleyici nitelikte hazırlanır. Eğitim ve öğretim ortamları, farklı ilgi ve yetenek alanlarını tespit etmeye, üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik zengin araç gereç ve materyallerle donatılır. (MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, Madde 24, 2022).

KAYNAKLAR

- Akarsu, F. (2000). İstanbul Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) İçin Bir Öğrenme Modeli. *Gifted and Talented International*, 15 (2), 124-129.
- Akarsu, F. (2001). *Üstün Yetenekliler; Yetişemediğimiz Çocuklar: Üstün Yetenekli Çocuklar ve Sorunları*. Ankara: Eduser Yayınları.
- Akarsu, F. (2004a). Üstün Zihinsel Yeteneklilerin Eğitiminde Sorunlar, *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akarsu, F. (2004b). Enderun: Üstün Yetenekliler İçin Saray Okulu, *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akkanat, H. (1999). Üstün veya Özel Yetenekliler. *Milli Eğitim Bakanlığı Dergisi*, 103
- Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Akkutay, Ü. (2004). Osmanlı Eğitim Sisteminde Enderun Mektebi, *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akyüz, Y. (2004). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Arı, B. (2004). Osmanlı Devleti'nde Yüksek Bürokrasi İçin Üstün Yeteneklerin Tespiti ve Sarayda Özel Eğitim Süreci, *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Atabay, N. (2004). Üstün Yetenekli Olan ve Olmayan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumları ile Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Ataman, A. (1982). *Ankara İli Resmi Şehir İlkokullarındaki Üstün Yetenekli Çocukların Fiziksel Gelişim Özelliklerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmış Doçentlik Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Ataman, A. (1984). *Ankara İli Resmi Şehir İlkokullarındaki Üstün Yetenekli Çocukların Fiziksel Gelişim Özelliklerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- Ataman, A. (1996). *Üstün Zekalı ve Üstün Özel Yetenekli Çocuklar; Eğitimimize Bakışlar*, (Edt. İ. Fındıkçı), İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları.
- Ataman, A. (1997). Türkiye’de Özel Eğitime Yeni Yaklaşımlar. *Milli Eğitim Dergisi*, 136, 22-23.
- Ataman, A. (1998). *Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler*, (Edt. S. Eripek), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1018.
- Ataman, A. (2003a). *Üstün Zekalı/Yetenekli Çocuklar*, (Edt. A. Ataman), *Özel Gerekşinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ataman, A. (2003b). Üstün Yetenekli/Zekalı Çocuk ile Yaşamak. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 4. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi39-40/ataman.htm> internet adresinden 15.10.2010 tarihinde indirilmiştir.
- Ataman, A. (2004). Üstün Zekalı ve Üstün Özel Yetenekli Çocuklar. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Aydın, S. (1994). *Eğitime Farklı Bir Bakış*. İzmir: TÖV Yayınları.
- Bilgili, A. E. (2004). Bir Türk Eğitim Geleneği Olarak Enderun’un Yeniden İnşası, *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Budak, İ. (2008). Üstün Yeteneklilik Kavramı ve Tarihsel Gelişim Süreci, *Journal of Qafqaz University*, 22.
- Cutts, N. E. ve Moseley, N. (2001). *Üstün Zekalı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi* (Çev: İ. Ersevim). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Çağlar, D. (2004a). *Üstün Zekalı Çocukların Özellikleri*, (Edt. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili), *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çağlar, D. (2004b). Üstün Zekalı Çocukların Eğitim Modelleri, *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çağlar, D. (2004c). 1953–1993 Yılları Arasında Üstün Zekalı Çocuklar Konusunda Alınan Kararlar, Çalışmalar ve Uygulamalar. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Çamurlu, A. (2001). Üstün veya Özel Yetenekli Çocuklar ve Bilim Sanat Merkezleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 1.

- Çatalbaş, A. S. (1998). *Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yetkinlik Beklentileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi., Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çepni, S. ve Gökdere, M. (2002). *Profiles of the Gifted Students in Turkey*. The New Educational Review.
- Çepni, S., Gökdere, M. ve Küçük, M. (2002). *Zihinsel Alanda Üstün Yetenekli Öğrencilere Yönelik Purdue Modeline Dayalı Fen Alanında Örnek Etkinlik Geliştirme*. (http://www.fedu.metu.edu.tr/UFBMEK-5/b_kitabi/PDF/Fen/Bildiri/t68d.pdf internet adresinden 03.09.2010 tarihinde indirilmiştir.)
- Cross, L. T. (2009). Social Coping Among Academically Gifted Adolescents in a Residential Setting: A Longitudinal Study. *Gifted Child Quarterly*, 53 (1), 25-33.
- Dağlıoğlu, H. E. (1995). *İlkokul 2.-5. Sınıflara Devam Eden Çocuklar Arasından Üstün Yetenekli Olanların Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dağlıoğlu, H. E. (2004). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Beş-Altı Yaş Grubunda ve Matematik Alanında Üstün Yetenekli Olan Çocukların Sosyodemografik Özellikler Bakımından İncelenmesi. *1. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Davaslıgil, Ü. (1990). Üstün Çocuklar. *Yaşadıkça Eğitim*, 13.
- Davaslıgil, Ü. (1995). Üstün Çocuklar, *Yaşadıkça Eğitim*, 43.
- Davaslıgil, Ü. (2000). Üstün ve Özel Yetenekli Çocuklara İlişkin Alt Komisyonu, *1. İstanbul Çocuk Kurultayı, İstanbul Çocuk Raporu*. İstanbul: İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları.
- Davaslıgil, Ü. (2004a). Üstün Çocuklar, (Edt. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili), *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Davaslıgil, Ü. (2004b). Üstün Zekalı Çocukların Eğitimi, *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Davaslıgil, Ü. ve diğerleri (2004). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitim Tarihi İçindeki Yeri, *Üstün Yetenekli Çocuklar Durum Tespiti Komisyonu Ön Raporu*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

- Davaslıgil, Ü. ve Zeana, M. (2004). *Üstün Zekalıların Eğitimi Projesi, I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Davis, G. A. ve Rimm, S. B. (1994). *Education of The Gifted and Talented*. USA: Allyn and Bacon.
- Dobson, L. (1999). *Homeschooling The Early Years*. USA: Prima Publishing.
- Doğan, M., Tekcan, N. ve Cürebal, F. (2004). *Üstün ve Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Bir Okul Modeli: TEVİTÖL. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Dori, S. (2000). Taking A Different Path: A Mother's Reflections On Homeschooling. *Roeper Review*, 22 (4).
- Dönmez, N. B. ve Kurt, Z. Ş. (2004). Bebeklik ve Okul Öncesi Dönemde Üstün Yetenekli Çocukların ve Ailelerinin Yönlendirilmesi. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Dönmez, N. B. (2004). Bilim ve Sanat Merkezleri'nin Kuruluşu ve İşleyişinde Yapılması Gereken Düzenlemeler, *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu (2004). *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Enç, M. (1979). *Özel Eğitimin Gerekçesi. Üstün Beyin Gücü Gelişimi ve Eğitimleri*. Ankara: Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:83.
- Enç, M., Çağlar, D. ve Özsoy, Y. (1981). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:95.
- Ersoy, Ö. ve Avcı, N. (2001). *Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri "Özel Eğitim"*. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Feldhussen, J. ve Kolloff, P. B. (1986). The purdue three-stage enrichment model for gifted education at the elementary level In J.S. Renzulli (Ed.) *System And Models For Developing Programs For The Gifted And Talented*. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
- Freeman, J. (1985). *The Psychology of Gifted Children, Perspectives on Development and Education*. Suffolk: John Wiley and Sons Ltd.

- Gallagher, J. J. (2008). *Psychology, Psychologists and Gifted Students*. Frank Porter Graham Institute, University of North Carolina at Chapel Hill. *Handbook of Giftedness in Children*, ed. Steven I. Pfeiffer ISBN: 978-0-387-74399-8, Springer Science+Business Media Press.
- Greenlaw, J. ve Intosh, E. (1988). *Educating The Gifted*. Chicago: American Library Association.
- Gross, M. (1999). Small Poppies: Highly Gifted Children In The Early Years. *Roeper Review*, 21 (3).
- Heller, K. A. ve Schofield, N. J. (2008). Identification and Nurturing the Gifted from an International Perspective. *Handbook of Giftedness in Children*, ed. Steven I. Pfeiffer ISBN: 978-0-387-74399-8, Springer Science+Business Media Pres.
- Heward, W. L. ve Orlansky, M. D. (1980). *Exceptional Children*. USA: Merrill Publishing Company.
- Hodge, K. ve Kemp, C. (2002). The Role of Invitational Curriculum in the Identification of Giftedness in Young Children. *Australian Journal of Early Childhood*, 27 (1).
- Hökelekli, H. ve Gündüz, T. (2004). Üstün Yetenekli Çocukların Karakter Özellikleri ve Değerler Eğitimi. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Johnsen, S. K., Haensly, P. ve Ryser, G. (2002). Changing General Education Classroom Practices To Adapt For Gifted Students. *Gifted Child Quarterly*, 46 (1), 45-63.
- Jones, E. ve Stanley, J. (1993). Acceleration and Enrichment: The Context and Development of Program Options. *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent*. U.K: Pergamon Press.
- Jost, M. (2006). *İleri Zekalı Çocukları Tespit Etmek ve Desteklemek* (Çev. A. Kanat). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Kaplan, S. N. (1986). The Grid: A Model to Construct Differentiated Curriculum for the Gifted, *Systems And Models For Developing For The Gifted And Talented*, J.S. Renzulli, Creative learning Press, Inc.
- Leyden, S. (1998). *Supporting The Child of Exceptional Ability*. London: NACE/Fulton Pub.

- Malkoç, T. (2004). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Müzik Eğitimi, I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- McCarney, S. B. (1988). *Gifted Evaluation Scale-2*. Hawthorne Educational Services, Inc.
- MEB. (1991). *I. Özel Eğitim Konseyi, Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri*. Ankara: MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı.
- MEB. (2007). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*.
- MEB. (2022). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*.
- Metin, N. (1999). *Üstün Yetenekli Çocuklar*. Ankara: Özaşama Matbaacılık.
- Meyen, E. L. ve Skrtic, T. M. (1988). *Exceptional Children and Youth, Love Publishing Company Denver*. USA: Colorado.
- Montgomery, D. (1996). *Educating the Able*. London: Cassel Wellington House.
- Mönks, F. J. (1992). Development of the gifted child: The issue of identification and programming. In F. J. Mönks & W. Peters, *Talent for the future*. Maastricht, The Netherlands: Assen.
- Munro, J. (2000). *A Learning Base for The Education Gt Students*. www.edfac.unimelb.edu.au/LED/ELAGE/documents/GLTEducationGTstudents.pdf internet adresinden 03.09.2010 tarihinde indirilmiştir.
- Nazik, B. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı I*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Öner, N. (1997). *Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Özgül, I. E. (1999). *Psikolojik Testler*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özsoy, Y. (1989). *Özel İlgi ve Eğitim Gerektiren Çocuklar Çalışma Raporu*. Ankara: UNICEF Bilgilendirme Seti.
- Özsoy, Y., Saldıroğlu, H. ve Sever, M. (1991). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri Ön Raporu*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı.
- Özsoy, Y. Özyürek, M. ve Eripek, S. (2002). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar, Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Palancı, M. (2004). *Üstün Yetenekli Öğrencilerin İhtiyaçlarını Karşılamaya Yönelik Gerçeklik Terapisi Temelli Okul Rehberlik*

- ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Modeli. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Passow, H. (2004). The Nature of Giftedness and Talent. *Definitions and Conceptions of Giftedness*. Ed. R.T. Stenberg, California: Corwin Press.
- Porter, L. (1999). *Gifted Young Children*. Buckingham: Open University Press.
- Renzulli, J. S. (1986). *The Tree Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Creative Productivity*. Cambridge: University of Cambridge Press.
- Reynolds, M. C. ve Birch, J. W. (1988). *Adaptive Mainstreaming (A Primer for Teachers and Principals)*. London: Longman Inc.
- Rivero, L. (2002). *Creative Home Schooling*. USA: Great Potential Press Inc.
- Robinson, N. M. (2008). The Social World of Gifted Children and Youth. *Handbook of Giftedness in Children*, Ed. Steven I. Pfeiffer ISBN: 978-0-387-74399-8, Springer Science+Business Media Pres.
- Sayler, M. (1994). *Investigation of Talented Students*. University of North Teksas, Denton TX.
- Shaunessy, E. (2003). State Policies Regarding Gifted Education. *Gifted Chil Today*, 26 (3), 16-23.
- Silverman, L. K. (1993). Social Development, Leadership, and Gender Issues, In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the Gifted and Talented*. Denver, CO: Love Publishing.
- Sisk, D. (1987). *Creative Teaching of The Gifted*. USA: Mc Graw-Hill Inc.
- Smutny, J. F. (2000). *Teaching Young Gifted Children In The Regular Classroom*. Eric Clearinghouse On Disabilities And Gifted Education Reston VA, ERIC Digest E595.
- Smutny, J. F. (2001). *Stand Up For Your Gifted*. Canada: Free Spirit Publishing.
- Swassing, R. H. (1990). *Teaching Gifted Children and Adolescents*, Charles E. Merrill. Ohio: Publishing Company, Columbus.
- Tekbaş, D. (2004). *Kaynaştırma Ortamında Üstün Zekalı Çocuğa Uygulanan Zenginleştirme Programı Hakkında Örnek Olay*

- İncelemesi Ve Programın Etkililiğine İlişkin Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Tekbaş, D. ve Ataman, A. (2004). Kaynaştırma Ortamında Üstün Zekalı Çocuğa Uygulanan Zenginleştirme Programı Hakkında Örnek Olay İncelemesi ve Programın Etkililiğine İlişkin Bir Araştırma. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Temel, F. ve Çaltık, İ. (2002). Alternatif Eğitim: Ev Okulu Uygulamaları. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu,* Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tucker, B. ve Hafenstein, N. (1997). Psychological Intensities on Young Gifted Children. *Gifted Child Quarterly, 41* (3), 66-75.
- Turnbull, R., Turnbull, A., Shank, M., Smith, S. ve Lael, D. (2002). *Exceptional Lives Special Education in Today's Schools.* Ohio: Merrill Prentice Hall, Columbus.
- Uzun, A. (2006). *Üstün veya özel yetenekli öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile cinsiyet, yas, sınıfdüzeyi, ana-babanın öğrenim durumu, ailenin ekonomik durumu, öğretmenin cinsiyeti, akademik başarı, bilim ve sanat merkezine giriş alanı arasındaki ilişkiler nelerdir?.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uzun, M. (2004). *Üstün veya Özel Yeteneklilik Nedir?. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi El Kitabı.* İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- VanTassel-Baska, J. (1986). *Criticalissues in Gifted Education, Acceleration,* C. Maker (Ed.). Rockville, MD: Aspen Publihers.
- Walker, B., Hafenstein, N. L. ve Enslow, L. (1999). Meeting The Needs of Gifted Learners In The Early Childhood Classroom. *Young Children, 54* (1), 32-36.
- Webb, J. T. (1993). Nurturing Social-Emotional Development of Gifted Children. *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent.* USA: Pergamon Press.
- Webb, J. T., Meckstroth, E. A. ve Tolan, S. S. (2003). Guiding The Gifted Child. *Gifted Psychology Press,* Arizona, USA: Scottsdale.
- Winner, E. (1996). *Gifted Children Myths and Realities.* New York: Basic Books.

- Yeşilova, H. (1997). *Üstün Yeteneklilik ve Türkiye’de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yılmaz, M. ve Yılan, G. (2004). Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerinin Duygusal Zeka Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.

EK-1 PROGRAM UYGULAMA TABLOSU

EĞİTİM PROGRAMLARI		UYUM	DESTEK-1	DESTEK-2	BYF-1-2	ÖYG 1-2	PROJE
HAFTALIK ETKİNLİK/ DERS SAATİ ARALIĞI		** *	4 - 12	4 - 12	4 - 12	4 - 12	2 - 8
ÖĞRENCİNİN ALMASI GEREKEN EN AZ ALAN SAYISI		-	-	-	-	2	1
GRUPLARDAKİ ÖĞRENCİ SAYILARI		10 - 20	7-15	7-15	4-11	3-8	2-6
ALANLAR/BRANŞLAR		UYUM PROGRAMI	DESTEK-1 PROGRAMI	DESTEK-2 PROGRAMI	BYF-1-2 PROGRAMI	ÖYG 1-2 PROGRAMI	PROJE PROGRAMI
GENEL ZİHNSEL YETENEK ALANINA GÖRE TANILANAN ÖĞRENCİLERİN ALABİLECEĞİ ALANLAR	SINIF ÖĞRETMENLİĞİ	+	+	+	-	-	*
	FEN VE TEKNOLOJİ	*	*	+	+	*	*
	İLKÖĞRETİM MATEMATİK	*	*	+	+	*	*
	REHBERLİK	+	*	-	-	-	-
	SOSYAL BİLGİLER	*	*	+	+	*	*
	TEKNOLOJİ TASARIM	*	*	+	+	+	*
	TÜRKÇE	*	*	+	+	*	*
	YABANCI DİL	*	+	+	+	+	+
	BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE YAZILIM	*	+	+	+	+	+
	GÖRSEL SANATLAR	*	-	-	-	-	-
	MÜZİK	*	-	-	-	-	-
	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI	*	-	*	+	+	+
	BİYOLOJİ	*	-	*	+	+	+
	COĞRAFYA	*	-	*	+	+	+
	FELSEFE	*	-	*	+	+	+
	FİZİK	*	-	*	+	+	+
	KİMYA	*	-	*	+	+	+
LİSE MATEMATİK	*	-	*	+	+	+	
TARİH	*	-	*	+	+	+	

ALANLAR/BRANŞLAR		UYUM PROGRAMI	DESTEK -1 PROGRAMI	DESTEK-2 PROGRAMI	BYF-1-2 PROGRAMI	ÖYG 1-2 PROGRAMI	PROJE PROGRAMI
GENEL ZİHNSEL YETENEK ALANINA GÖRE TANILANAN ÖĞRENCİLERİN ALABİLECEĞİ SEÇMELİ ALAN DERS/ETKİNLİK/ YETENEK GELİŞTİRME ATÖLYELERİ	AHŞAP HOBİ ATÖLYESİ	-	+	+	+	+	+
	AKIL OYUNLARI	-	+	+	+	+	+
	ARKEOLOJİ	-	+	+	+	+	+
	ASTRONOMİ	-	+	+	+	+	+
	DİKSİYON VE HİTABET	-	+	+	+	+	+
	DRAMA	-	+	+	+	+	+
	ETİK	-	+	+	+	+	+
	FİLOLOJİ	-	+	+	+	+	+
	FOTOĞRAFÇILIK	-	+	+	+	+	+
	GELENEKSEL SANATLAR *****	-	+	+	+	+	+
	GİRİŞİMCİLİK	-	+	+	+	+	+
	GÖRSEL SANATLAR	-	+	+	+	+	+
	HAVACILIK VE UZAY	-	+	+	+	+	+
	HIZLI OKUMA TEKNİKLERİ	-	+	+	+	+	+
	JEOLOJİ	-	+	+	+	+	+
	KORO	-	+	+	+	+	+
	LİDERLİK	-	+	+	+	+	+
	MATEMATİK UYGULAMALARI	-	+	+	+	+	+
	MASAÜSTÜ YAYIMCILIK	-	+	+	+	+	+
	MEKATRONİK	-	+	+	+	+	+
	MÜZİK	-	+	+	+	+	+
	ORİGAMİ	-	+	+	+	+	+
	PALEOGRAFYA	-	+	+	+	+	+
	ROBOTİK	-	+	+	+	+	+
	YARATICI YAZARLIK	-	+	+	+	+	+
	YAZILIM GELİŞTİRME	-	+	+	+	+	+
İSTATİSTİK	-	+	+	+	+	+	
VERİ MADENCİLİĞİ	-	+	+	+	+	+	
DÜŞÜNME EĞİTİMİ	-	+	+	+	+	+	
SERAMİK	-	+	+	+	+	+	

ALANLAR/BRANŞLAR		UYUM PROGRAMI	DESTEK-1 PROGRAMI	DESTEK-2 PROGRAMI	BYF-1-2 PROGRAMI	ÖYG 1-7 PROGRAMI	PROJE PROGRAMI
GÖRSEL SANAT VE MÜZİK YETENEK ALANLARINA GÖRE TANILANAN ÖĞRENCİLERİN ALABİLECEĞİ TEMEL ALANLAR	SINIF ÖĞRETMENLİĞİ	+	-	-	-	-	-
	FEN VE TEKNOLOJİ	+	-	-	-	-	-
	İLKÖĞRETİM MATEMATİK	+	-	-	-	-	-
	REHBERLİK	+	-	-	-	-	-
	SOSYAL BİLGİLER	+	-	-	-	-	-
	TEKNOLOJİ TASARIM	+	-	-	-	-	-
	TÜRKÇE	+	-	-	-	-	-
	YABANCI DİL	+	-	-	-	-	-
	BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE YAZILIM	+	-	-	-	-	-
	GÖRSEL SANATLAR	+	-	-	-	+	+
	MÜZİK	+	-	-	-	+	+

GÖRSEL SANAT VE MÜZİK YETENEK ALANLARINA GÖRE GELİŞTİRME ATÖLYELERİ	AHŞAP HOBİ ATÖLYESİ	-	+	+	+	+	+
	AKIL OYUNLARI	-	+	+	+	+	+
	ARKEOLOJİ	-	+	+	+	+	+
	BİLİMSEL ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ	-	+	+	+	+	+
	DİKSİYON VE HİTABET	-	+	+	+	+	+
	DÜŞÜNME EĞİTİMİ	-	+	+	+	+	+
	DRAMA	-	+	+	+	+	+
	ETİK	-	+	+	+	+	+
	FOTOĞRAFÇILIK	-	+	+	+	+	+
	GELENEKSEL SANATLAR *****	-	+	+	+	+	+
	GİRİŞİMCİLİK	-	+	+	+	+	+
	HIZLI OKUMA TEKNİKLERİ	-	+	+	+	+	+
	KORO	-	+	+	+	+	+
	LİDERLİK	-	+	+	+	+	+
	MASAÜSTÜ YAYIMCILIK	-	+	+	+	+	+
	ORİGAMİ	-	+	+	+	+	+
	PROBLEM ÇÖZME TEKNİKLERİ	-	+	+	+	+	+
	SANAT FELSEFESİ	-	+	+	+	+	+
	SANAT TARİHİ	-	+	+	+	+	+
PALEOGRAFYA	-	+	+	+	+	+	
SERAMİK	-	+	+	+	+	+	